

Roosa Saukkonen

”MOLEMMINPUOLINEN LUOTTAMUSSUHDE”
Nuorten naisten käsityksiä seksuaalisesta suostumuksesta

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sukupuolentutkimuksen pro gradu -tutkielma
Huhtikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Roosa Saukkonen: ”Molemminpuolinen luottamussuhde” – Nuorten naisten käsityksiä seksuaalisesta suostumuksesta

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelma, sukupuolentutkimuksen opintosuunta

Huhtikuu 2022

Tutkielmassani tarkastelen nuorten naisten käsityksiä seksuaalisesta suostumuksesta. Tutkielmani lähtökohtana on pohtia seksuaalisen suostumuksen käsitettä yhdessä nuorten naisten kanssa ja tutkia, millaisia nyansseja seksuaaliseen suostumukseen liittyy. Tutkielmallani osallistun parhaillaan käynnissä olevaan keskusteluun Suomen seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisesta ja raiskauksen määritelmän muuttamisesta suostumusperustaiseksi sekä maailmanlaajuisen keskusteluun naisiin kohdistuvasta seksuaalisesta häirinnästä ja -väkivallasta.

Tutkielmani nojaa teorialtaan kahteen affektiiviseen käsitteeseen: Karen Jonesin (1996) teoriaan luottamuksesta affektiivisena asenteena ja Lauren Berlantin (2011) nimeämään julmaan optimismiin. Käsitän luottamuksen Jonesia mukaillen optimistisena asenteena toista ihmistä kohtaan. Julmaa optimismia puolestaan on tilanne, jossa henkilön haluama asia onkin este tämän kukoistukselle ja hyvälle elämälle.

Aineistonani toimii Tampereen Tyttöjen Talolla järjestetty ryhmäkeskustelu, johon osallistui seitsemän 18–27-vuotiasta nuorta naista. Lisäksi analysoin kahta audiovisuaalista aineistoa, kohtausta Normaaleja ihmisiä -sarjasta sekä Buduaar-lyhytelokuvaa, joista molemmat ovat ilmestyneet vuonna 2020. Keräsin aineistoni ryhmäkeskustelussa, jonka avulla voidaan tarkastella ihmisten yhdessä muodostamia käsityksiä tietystä aiheesta ja jossa asetelma mukailee arkista kanssakäymistä ja keskustelua. Keskustelua herättämään käytin tilaisuudessa virikemateriaaleja, jotka toimivat samalla audiovisuaalisena aineistonani. Aineistot analysoin laadullisen teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla.

Tutkielmassani vastaan kolmeen asettamaani tutkimuskysymykseen. Ensimmäisenä kysyn, miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan neuvottelussa seksuaalisesta suostumuksesta Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar-lyhytelokuvassa. Toisena tarkastelen, millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla. Kolmas tutkimuskysymykseni on: miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta.

Luottamusta rakennetaan sekä rikotaan Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar-lyhytelokuvassa niin sanallisesti kuin sanattomastikin. Kohtaus Normaaleja ihmisiä -sarjasta on esimerkki tilanteesta, jossa luottamuksen neuvottelu kahden henkilön välillä onnistuu ja siten suostumuksellinen läheisyys toteutuu. Elokuva Buduaar on puolestaan esimerkki tilanteesta, jossa luottamuksen neuvottelu kahden ihmisen välillä epäonnistuu ja siten myöskään suostumuksellinen läheisyys ei toteudu.

Ryhmäkeskustelussa seksuaalisesta suostumuksesta Tampereen Tyttöjen Talolla nousi kaksi pääteemaa, luottamus ja valtasuhteet. Nämä kaksi teemaa jakautuvat alateemoihin kommunikointi, oletukset, seksistä kieltäytyminen ja seksiin painostaminen, sukupuoliroolit ja stereotyyppiä seksistä, kokemuserot ja epävarmuudet, päihtymys sekä ehkäisy. Suurin osa teemoista tulee esiin myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa liittyen seksuaaliseen suostumukseen.

Tutkielmani keskeinen tulos on, että haastattelemieni nuorten naisten puheissa luottamus on määrittelevä tekijä sille, että seksuaalinen suostumus voi tapahtua. Luottamuksen rikkominen tai sen toteutumatta jääminen johtaa julmaan optimismiin, jossa henkilön haluama asia, eli tässä kontekstissa luottamuksen kautta saatu läheisyys, onkin este henkilön kukoistukselle ja hyvälle elämälle. Vakavimmillaan julma optimismi tällaisessa tilanteessa ilmenee seksuaaliväkivaltana.

Avainsanat: seksuaalinen suostumus, luottamus, julma optimismi, nuoret naiset

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Roosa Saukkonen: "Mutual relationship of trust" – Young women's perceptions of sexual consent
Master's Thesis
Tampere University
Social Sciences, Gender Studies
April 2022

In my thesis, I explore young women's perceptions of sexual consent. The principle of this thesis is to discuss about the concept of sexual consent together with young women and to research what kind of nuances the concept holds. With my thesis, I participate in the ongoing discussion about the reform of the Finnish legislation on sexual offences and the transformation of the legal definition of rape. I also take part in the global discussion about sexual violence and harassment against women and girls.

Theoretically my thesis is based on two affective concepts: trust as an affective attitude (Jones 1996) and cruel optimism coined by Lauren Berlant (2011). To follow Jones' theory, I understand trust as an optimistic attitude towards another person. As for cruel optimism, it operates when something that a person wants is an obstacle to their flourishing and a good life.

I collected my data as a focus group interview at the Tampere Girls' House and had seven young women participating, aged 18–27. I also used two audio-visual materials, a scene from a TV series *Normal People* and a short film *Boudoir* that were both published in 2020. I used a focus group interview to gather information socially about a certain subject where the situation simulates an everyday intercommunication. To inspire discussion, I used audio-visual materials that were simultaneously part of my data. To analyze my data, I used qualitative theory-driven content analysis.

In my thesis, I answer three research questions. First, I ask how trust is constructed and violated while negotiating sexual consent in a scene from *Normal People* and the short film *Boudoir*. Second, I explore what kind of phenomenon sexual consent appears to be in the group interview at the Tampere Girls' House. My third research question asks, how trust and cruel optimism help to understand sexual consent.

Trust is both constructed and violated verbally and non-verbally in the scene of *Normal People* and the film *Boudoir*. The scene from *Normal People* is an example of a situation where the negotiation of trust is successful and where consensual intimacy materializes. The film *Boudoir* is an example of a situation where the negotiation of trust fails and so results in non-consensual intimacy.

Two main themes emerged from the focus group interview at the Tampere Girls' House: trust and power relations. These two themes were divided into several sub-themes that were: communication, assumptions, refusing and pressuring into sex, gender roles and stereotypes about sex, differences in experience and insecurities, intoxication and contraception. Most of these themes appear also in the former scientific literature about sexual consent.

The main result of my thesis is that according to the young women I interviewed, trust is a central part of sexual consent. Analyzed further, violating that trust or when trusting relationship isn't formed, the situation becomes a form of cruel optimism. Then something a person wants, in this case intimacy enabled by trust, is an obstacle to that person's flourishing. In its most serious form, in this context, cruel optimism manifests itself as sexual violence.

Keywords: sexual consent, trust, cruel optimism, young women

The originality of this thesis has been checked using the Turnitin OriginalityCheck service.

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Seksuaalinen suostumus	3
2.1. Suostumus vs. halukkuus seksiin	4
2.2. Suostumuksen kommunikointi	6
2.3. Kritiikki suostumus-termiä kohtaan	7
2.4. Seksuaalinen suostumus ja nuoret naiset	8
3. Luottamus ja julma optimismi: tutkimuksen teoreettinen tausta	12
3.1. Affektiivisuus	12
3.2. Luottamus affektiivisena asenteena	13
3.3. Julma optimismi	15
3.4. Luottamus, julma optimismi ja seksuaalinen suostumus	16
3.5. Tutkimuskysymykset	17
4. Tutkimuksen toteutus	18
4.1. Tutkimusaineisto	19
4.1.1. Tampereen Tyttöjen Talo	19
4.1.2. Audiovisuaaliset aineistot ja virikemateriaalit	21
4.1.3. Ryhmäkeskustelu Tampereen Tyttöjen Talolla	24
4.2. Ryhmäkeskustelu tutkimusmenetelmänä	27
4.3. Laadullinen teoriaohjaava sisällönanalyysi	29
4.4. Feministinen metodologia	31
5. Luottamukseen perustuva seksuaalinen suostumus	33
5.1. Luottamus audiovisuaalisessa aineistossa	33

5.1.1. Luottamuksen rakentaminen	33
5.1.2. Luottamuksen rikkominen	35
5.2. Seksuaalinen suostumus ryhmäkeskustelussa	37
5.2.1. Luottamus	38
5.2.2. Valtasuhteet	43
5.3. Seksuaalinen suostumus julman optimismin valossa	48
6. Johtopäätökset ja pohdinta	54
Lähteet	61

Liite 1: Haastattelukutsu

Liite 2: Haastattelurunko

Liite 3: Ryhmäkeskusteluun osallistuneille jaettu ”auttavat tahot”-listaus

1. Johdanto

Seksuaalinen suostumus on noussut julkiseen keskusteluun Suomessa viime vuosina erityisesti seksuaalirikoslainsäädännön uudistamisen sekä seksuaalista häirintää ja seksuaaliväkivaltaa maailmanlaajuisesti esiin nostaneen sosiaalisen median MeToo-kampanjan myötä. Vuonna 2018 aloitettu kansalaisaloite ja -kampanja ”Suostumus2018” pyrkii muuttamaan raiskauksen määritelmän suostumusperustaiseksi, että raiskauksen keskeisenä määritelmänä olisi suostumuksen puute (Kansalaisaloite 2018). Tällä hetkellä Suomen laissa raiskaus määritellään käytetyn väkivallan tai väkivallan uhan perusteella (Rikoslaki 1889/39, 20 luku 1§). Myös Sanna Marinin hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi toteuttaa ”seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus, jossa lähtökohtina ovat koskemattomuus ja seksuaalinen itsemääräämisoikeus” sekä muuttaa ”rikoslain raiskausmääritelmä suostumuksen puutteeseen perustuvaksi oikeusturvasta huolehtien” (Valtioneuvosto 2019). Oikeusministeriön työryhmä on valmistellut seksuaalirikoslainsäädännön uudistamista vuodesta 2019 ja kokonaisuudistusta koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle vuoden 2022 alussa (Eduskunta 2020). Esityksen mukaan ”raiskauksen määritelmä rikoslaissa muutetaan suostumusperusteiseksi. Raiskaus määritellään sukupuoliyhteydessä olemiseksi sellaisen henkilön kanssa, joka ei osallistu siihen vapaaehtoisesti.” (Eduskunta 2020).

Sosiaalisessa mediassa syksyllä 2017 alkanut MeToo-liike on nostanut erityisesti naisten kokemaa seksuaalista häirintää ja väkivaltaa julkiseen keskusteluun. Erityisesti nuoret naiset kohtaavat seksuaalista häirintää ja -väkivaltaa verrattain paljon (Aaltonen 2012, 136) ja esimerkiksi tuorein Kouluterveyskysely vuodelta 2021 paljastaa, että peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista tytöistä lähes puolet (48,4 %) oli kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua viimeisen vuoden aikana, kun pojista vastaavaa oli kokenut 10,5 % (Kouluterveyskysely 2021). Tyttöjä seksualisoidaan hyvin nuoresta iästä lähtien ja sen takia heidät nähdään myös erityistä suojelua tarvitsevina (Aaltonen 2011).

Tutkielmassani tarkastelen, millaisia käsityksiä nuorilla naisilla on seksuaalisesta suostumuksesta. Minua kiinnostaa tyttö tutkimuksellinen tutkimusote (Laukkanen & Mulari 2011) eli nuorten naisten oma toimijuus tarkastellessani heidän käsityksiään koskien seksiä ja suostumusta. Olen kiinnostunut nimenomaan nuorten naisten näkemyksistä asiassa, sillä usein heitä kuullaan vain uhriasemasta

käsin. En missään nimessä halua vähätellä väkivallan uhreja ja heidän kokemuksiaan, päinvastoin, mutta halusin kuulla, millaisia ajatuksia nuorilla naisilla on suostumukseen liittyen ilman, että heidän tarvitsee jakaa mahdollisia omia traumaattisia kokemuksiaan aiheesta. Tämän takia keräsin aineistoni ryhmähaastatteluna Tampereen Tyttöjen Talolla, jossa käytin virikemateriaalina kohtausta Normaaleja ihmisiä -sarjasta sekä lyhytelokuvaa Buduaar. Ryhmäkeskusteluun osallistui seitsemän 18—27-vuotiasta nuorta naista.

Seksuaalista suostumusta hahmotetaan usein suhteessa seksuaaliväkivaltaan ja seksuaaliseen häirintään. Suostumus käsitteenä liitetään juridiikan kontekstiin, määrittelemään erityisesti raiskausta (Butler 2011). Täten se yhdistetäänkin vahvasti seksuaaliväkivaltaan, mikä tuo termiin negatiivisen konnotaation. Kuitenkin suostumus itsessään on hyvin positiivinen asia ja minua kiinnostaakin löytää muita termejä ja tapoja käsitteellistää suostumusta ilmiönä ja tapahtumana. Ajattelen suostumuksen olevan pätevä käsite myös seksuaalisten tilanteiden ulkopuolella, koskien vaikkapa kaikenlaista ihmisten välistä kosketusta ja kommunikaatiota. Kuitenkin tässä tutkielmassani tarkastelen nimenomaan suostumusta seksuaalisessa kontekstissa; tilanteessa, jossa tapahtuu jotain seksuaalista kahden ihmisen välillä.

Koen seksuaalirikoslainsäädännön uudistuksen ja raiskauksen määritelmän muuttamisen suostumusperustaiseksi positiivisena kehityksenä ja näkemykseni siitä on hyvin samankaltainen, kuin rikosasianajaja Hanna-Maria Sepän, joka Helsingin Sanomien haastattelussa kommentoi asiaa seuraavasti: ”Yleisargumentti uutta raiskaussäännöstöä vastaan on se, että täytyykö sitten jatkossa olla kirjallinen suostumus seksiin, miten minä voin tietää. No vittu kysy!” (Reinboth 2021). Koska pelkästään lakien muuttaminen ei kuitenkaan takaa ihmisten käyttäytymisen muuttumista, minua kiinnostaa miten suostumus määritellään ja miten sitä ilmaistaan seksuaalisissa tilanteissa. Tutkimukseni auttaa osaltaan ymmärtämään seksuaalista suostumusta ilmiönä sekä kyseenalaistaa ajatusmalleja ja toimintatapoja, jotka pahimmillaan johtavat seksuaalisuutta loukkaavaan väkivaltaan. Tutkielmassa käyttämäni teoreettiset käsitteet, luottamus affektiivisena asenteena (Jones 1996) ja julma optimismi (Berlant 2011), toimivat apuvälineinä ymmärtää jotain uutta seksuaalisesta suostumuksesta.

Tutkielmani rakentuu siten, että aluksi käsittelen aiempaa tutkimusta seksuaalisesta suostumuksesta luvussa kaksi. Luvussa kolme määrittelen tutkimukseni teoreettisen taustan eli luottamuksen (Jones 1996) ja julman optimismin (Berlant 2011). Tutkielman neljäs luku käsittelee tutkimuksen toteutusta eli tutkimusaineistoa ja -menetelmiä. Viidennessä luvussa pureudun tutkimusaineistojen

analyysiin ja vastaan asettamiini tutkimuskysymyksiin. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni tarkastelee audiovisuaalisia aineistojani kysymällä, miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan suostumusta neuvoteltaessa Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar -lyhytelokuvassa. Toinen tutkimuskysymykseni erittelee ryhmäkeskustelua empiirisesti kysyen, millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttää ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla. Lopuksi paneudun vielä ryhmäkeskusteluun teoreettisten käsitteiden kera ja vastaan tutkimuskysymykseen: miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta. Kuudes ja viimeinen luku käsittelee tutkimukseni keskeisiä tuloksia ja johtopäätöksiä sekä tutkielman rajoitteita. Pohdin myös, mitä opin opinnäytetyön kirjoittamisesta, hahmottelen mahdollisia jatkotutkimusaiheita sekä tarkastelen tutkielmani suhdetta feministisen tiedon tuottamiseen.

2. Seksuaalinen suostumus

Tässä luvussa käsittelem aiempaa tutkimusta seksuaalisesta suostumuksesta. Ensin käyn läpi tutkimustietoa seksuaalisesta suostumuksesta sekä suostumuksen määrittelystä; miten suostumusta ja halukkuutta seksiin on tutkimuskirjallisuudessa eroteltu, mitä suostumuksen kommunikoinnista tiedetään sekä miten termiä suostumus on kritisoitu. Tämän jälkeen tarkastelen, miten seksuaalista suostumusta on tutkittu erityisesti nuorten naisten näkökulmasta ja miten uusliberalismi ja toimijuus liittyvät seksuaaliseen suostumukseen.

Monissa tutkimuksissa seksuaalisesta suostumuksesta tutkijat harmittelevat tutkimuksen vähäisyyttä kyseisestä aiheesta ja tutkimuksen vähyyttä ihmetellään erityisesti siksi, että monesti seksuaaliväkivalta ja raiskaus määritellään suostumuksen puuttumisena (Beres 2007; Burkett & Hamilton 2012). Itse kuitenkin koin, että tutkimusta seksuaalisesta suostumuksesta ei ollut vaikea löytää, vaikkakin suuri osa tutkimuksesta on keskittynyt yhdysvaltalaiseen yliopisto- ja college -kontekstiin (Fenner 2017).

Seksuaalisella suostumuksella ei ole tyhjentävää tai yhteisesti jaettua määritelmää tutkijoiden keskuudessa (Beres 2007; Fenner 2017; Brady ym. 2018). Jonkinasteinen yhteisymmärrys on kuitenkin siitä, että seksuaalinen suostumus on jonkinlainen sopimus osallistua seksuaaliseen toimintaan (Beres 2007; Beres 2014). Fennerin (2017) tekemän meta-analyysin mukaan suurin osa tutkimuksesta käsittelee suostumuksen asenteena, jossa on myös jonkin verran käyttäytymiseen

liittyviä elementtejä. Tutkimuskirjallisuudessa on eriävyyksiä siinä, pidetäänkö seksuaalista suostumusta jatkuvana prosessina vai yksittäisenä tapahtumana (Fenner 2017; Brady ym. 2018). Beresin (2007, 93) mukaan seksuaalinen suostumus käsitteenä otetaan tutkimuksissa kuitenkin monesti itsestäänselvyytenä ja asiana, jota ei tarvitse sen kummemmin selittää.

Suomenkielinen ja/tai Suomessa toteutettu tutkimus, jossa seksuaalisen suostumuksen käsitettä käytettäisiin, tai jossa ilmiö olisi tutkimuksen keskiössä, on vielä melko vähäistä. Suomessa on kyllä tutkittu esimerkiksi nuorten seksikäyttäytymistä erityisesti siihen liittyvien riskien näkökulmasta (Kuortti & Jähi 2010; Pakarinen ym. 2014; Papp ym. 2000; Ruuhilahti 2005; Vuorelainen & Elonheimo 2013). Tutkimuksellista aukkoa on paikkaamassa muun muassa Tampereen yliopiston tutkimusprojekti ”Kiistelty suostumus: läheisyyden sosiaalinen ja digitaalinen rajankäynti nuorten romanttisissa suhteissa” (Tampereen yliopisto 2021), jossa olen itsekin mukana muun muassa tämän pro gradu -tutkielmani osalta. Tässä tutkielmassa käsittelemäni kirjallisuus keskittyy tutkimuksiin, joissa on eksplisiittisesti käsitelty ja tutkittu seksuaalista suostumusta. Viittaamani tutkimukset on toteutettu pääasiassa englanninkielisissä länsimaissa kuten Yhdysvalloissa ja Australiassa, osa myös Pohjoismaissa. Tutkimus seksuaalisesta suostumuksesta on keskittynyt lähes yksinomaan heteroseksuaalisiin suhteisiin ja jättänyt muut seksuaalisuudet tutkimuksen ulkopuolelle (Beres 2007; Fenner 2017). Mikään löytämästäni tutkimuskirjallisuudesta ei myöskään käsitellyt suostumusta ja seksiä sukupuolen moninaisuuden huomioon ottaen, vaan käsitteli ainoastaan kahta sukupuolta, naisia ja miehiä.

Koska seksuaalisen suostumuksen tutkimus on keskittynyt heteroseksuaalisiin suhteisiin, nostaa suostumustutkimus esiin myös sukupuoliroolit ja heteroseksuaalisuuden normatiivisuuden. Tähän liittyen tutkimuksissa on huomattu, kuinka perinteinen seksin käsikirjoitus vaikuttaa etenkin nuorten ihmisten käsityksiin seksistä ja suostumuksesta. Tämän perinteisen kaavan mukaan mies on seksissä aloitteen tekijä ja aina suostuvainen seksiin, nainen puolestaan on seksuaalinen portinvartija, ja siten suostumus on jotain, jonka nainen antaa miehelle. (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013.) Jozkowski ja Peterson (2013) huomasivat tutkimuksessaan tämän lisäksi, että nuoret aikuiset pitävät miehen seksuaalista nautintoa ensisijaisena, eikä naisen nautinnolla ole niin suurta painoarvoa.

2.1. Suostumus vs. halukkuus seksiin

Monet tutkimukset seksuaalisesta suostumuksesta painottavat eroa seksuaalisen suostumuksen ja seksuaalisen halun välillä (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008). Seksiin suostuminen ei ole aina synonyymi halulle, etenkin naisilla ja tutkimusten mukaan naiset osallistuvatkin miehiä enemmän seksiin, jota he eivät oikeastaan halua (*unwanted sex*) (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; Morgan ym. 2006; Muehlenhard & Peterson 2005). Muun muassa Beres (2014) kyseenalaistaa oletuksen siitä, että heteroseksiiin osallistuvat nuoret aikuiset mieltävät suostumuksen ja halukkuuden seksiin samaksi asiaksi. Beres vertaili kahta keräämäänsä tutkimusaineistoa, joissa hän haastatteli nuoria aikuisia siitä, kuinka he kommunikoivat seksitilanteissa sekä kuinka he määrittelevät seksuaalisen suostumuksen. Beres (2014, 379) huomasi, kuinka eri tavoin tutkimuksiin osallistujat puhuivat seksiin liittyvästä neuvottelusta sekä suostumuksesta. Kun haastateltavat kertoivat, kuinka he kommunikoivat halukkuuttaan seksiin, he kuvailivat monenkin määritelmän mukaan seksuaalista suostumusta. Kuitenkin käytettäessä termiä ”seksuaalinen suostumus”, haastateltavat kuvailivat sen olevan vain minimivaatimus hyväksytyyn, ei-rikolliseen seksiin. Minimivaatimuksen lisäksi suostumusta kuvailtiin tapahtumana, joka esiintyy kerran seksuaalisen kanssakäymisen aikana, yleensä ennen yhdyntää. Jotkut haastateltavat taas olivat sitä mieltä, että suostumus ei kuulunut heidän vakiintuneeseen parisuhteeseensa lainkaan, koska sitä ei tarvittu. (Emt. 381-383.) Beresin (2014, 386) mukaan tutkijoiden tuleekin miettiä, miten tutkimukseen osallistujat käsittävät ja määrittelevät suostumuksen. Tutkimukseen osallistuvien käsitys seksuaalisesta suostumuksesta saattaa olla erilainen kuin tutkijoiden.

Muehlenhard ja Peterson (2005) puolestaan huomauttavat, kuinka seksi yleensä mielletään kaksijakoisesti joko haluttuun tai ei-haluttuun seksiin. Tämä kaksijakoinen malli ei kuitenkaan huomio kaikkia nyansseja, jotka liittyvät seksikokemuksiin. Heidän mukaansa tulisi erottaa toisistaan seksiaktin haluaminen ja sen seurauksien haluaminen. Esimerkiksi: joku voi haluta seksiä itsessään, mutta ei sen mahdollisia seurauksia, kuten seksitauteja, raskautta tai haittaa omalle maineelle. Usein nämä seuraukset ovat hyvin sukupuolittuneita, esimerkiksi naiselle useat seksikumppanit saattavat tuoda huonon maineen (Aaltonen 2011). Samoin Muehlenhard ja Peterson (2005) haluavat erottaa toisistaan seksin haluamisen ja seksiin suostumisen. Suostumuksellinen seksi voi heidän mielestään olla ei-haluttua ja ei-suostumuksellinen seksi puolestaan haluttua seksiä (emt. 18). Joku voi esimerkiksi *haluta* seksiä jollain tasolla, koska on viehätynyt jostakin ihmisestä, mutta jos hän ei ole *suostunut* seksiin tämän kanssa, on tapahtunut raiskaus. Tämän eron tekeminen voi Muehlenhardin ja Petersonin (2005, 18) mukaan vähentää raiskauksen uhrin syyllisyyden tunnetta. Itse kuitenkin suhtaudun hieman kriittisesti tällaiseen näkemykseen, jonka mukaan ei-

haluttu seksi voisi olla suostumuksellista. Vaikka tavallaan tällainen jako halun ja suostumuksen välillä voi joissain tapauksissa olla hyödyllinen, ajattelen itse suostumukselliseen seksiin lähtökohtaisesti ja määritelmällisesti kuuluvan myös halun jollain tasolla. Toisaalta tämänkaltainen jako voi olla hyödyllinen esimerkiksi seksityön näkökulmasta, jolloin seksuaaliset teot tapahtuvat suostumuksellisesti, mutta seksuaalinen halu ei välttämättä ole molemminpuolista. Ehkä siis tulisikin erotella toisistaan seksin haluaminen ja seksuaalinen halu. Joku voi haluta harrastaa seksiä vaikkapa läheisyyden takia tai koska on tylsistynyt ilman, että on sen suuremmin seksuaalisesti kiihottunut. Joku toinen taas voi olla hyvinkin seksuaalisesti kiihottunut, muttei silti halua harrastaa seksiä. Halu ja suostumus kuitenkin operoivat molemmissa tilanteissa, vaikka lopputulos onkin eri: ensimmäisessä seksillä on mahdollisuus tapahtua ja jälkimmäisessä ei.

2.2. Suostumuksen kommunikointi

Tutkimuskirjallisuudessa on jonkin verran kiistelyä siitä, onko suostumus psykologista vai fyysistä, eli onko painotus henkilön ajatuksilla ja haluilla, vai henkilön käyttäytymisellä ja teoilla (Beres 2007, 99). Jos ajatellaan, että suostumus on käyttäytymistä, tarvitaan myös määritelmiä siitä, mitkä teot lasketaan suostumukseksi. Tätä hankaloittaa se, että erilaiset teot merkitsevät eri asioita eri konteksteissa (Beres 2007). Tyhjentävää listausta seksuaalisen suostumuksen ilmaisemisesta on siten mahdotonta tehdä.

Tutkimusten mukaan suostumuksen kommunikointi on useimmiten sanatonta ja epäsuoraa, mutta suurin osa tutkimuksiin osallistuneista nuorista käyttää sekä sanallisia että sanattomia keinoja suostumuksesta kommunikointiin (Beres 2014; Fenner 2017). Kommunikointi on tärkeä monissa tutkimuksissa, joissa seksuaaliseen suostumukseen viitataan myös ”neuvottelulla seksuaalisista odotuksista” (Beres 2007, 99). Frithin ja Kitingerin (1997) kommunikaatiovirheteoria (*miscommunication theory*) koettaa selittää seksuaaliväkivaltaa heterosuhteissa sillä, että miesten ja naisten välillä on kommunikaatio-ongelmia ja väärinymmärryksiä, jotka johtavat väkivaltaan. Tämän ajatuksen mukaan miehet voisivat lukea naisten eleitä väärin, kun taas naiset vastaisivat miesten aloitteisiin epäselvästi. Tämä kommunikaatiovirheteoria koostuu kahdesta oletetusta kommunikaatiovirheestä: miehet yliarvioivat naisten kiinnostusta seksiin ja naiset esittävät kieltäytyvänsä seksistä, vaikka oikeasti haluavat sitä, eli sanovat ”ei”, vaikka tarkoittavat ”kyllä” (Beres 2010, 2). Beres (2010, 3) kuitenkin painottaa, että on paljon harmaata aluetta ja nyansseja suostumuksellisen seksin ja raiskauksen välillä, eikä

niitä erota vain yksi sana ("kyllä" tai "ei"). Frithin ja Kitzingerin (1997) kommunikaatioteoriaa voikin pitää stereotyyppisiä sukupuolirooleja ylläpitävinä ja niitä vahvistavina.

Beresin (2014) mukaan nuoret osaavat hyvin lukea seksikumppaneidensa monimutkaisia ja hienovaraisia vihjeitä heidän halukkuudestaan seksiin. Samoin Beresin (2010) tutkimuksen mukaan nuoret aikuiset kommunikoivat moninaisin eri tavoin halukkuuttaan satunnaiseen seksiin. Samaisessa tutkimuksessa siihen osallistuneiden kuvailut kommunikoinnista ja neuvottelusta satunnaisesta seksistä todistivat, että nuoret aikuiset tietävät, milloin heidän kumppaninsa osallistuu seksiin mielellään ja milloin he kieltäytyivät seksistä (emt. 9). Beres kyseenalaistaakin kommunikaatioteorian ja esittää, että miehet ja naiset pystyvät kyllä lukemaan kumppaneidensa halukkuuden seksiin (emt. 12). Seksuaaliväkivalta ei siten johdu kommunikaation puutteesta tai väärinymmärryksistä, vaan halukkuudesta olla näkemättä kieltäytymistä (emt. 10).

2.3. Kritiikki suostumus-termiä kohtaan

Seksuaalisen suostumuksen käsitettä kohtaan on esitetty myös kritiikkiä tutkijoiden parissa. Beresin (2014, 374) mukaan suostumuksen käsite ei resonoi nuorten keskuudessa, ja se on puutteellinen käsite seksuaaliväkivallan ehkäisytyöhön. Beres (2007, 102) ehdottaakin seksuaalisen suostumuksen tilalle käsitettä "kommunikatiivinen seksuaalisuus" (*communicative sexuality*), joka tarkoittaa sitä, että ihmisten odotetaan kommunikoivan halukkuutensa seksiin, mieluiten verbaalisesti mutta myös muut tavat ovat mahdollisia.

Beresin (2014) mukaan seksuaalisen suostumuksen käsitteen käyttäminen seksuaaliväkivallan vastaisissa kampanjoissa nojaa moneen oletukseen suostumuksesta. Yksi oletus on se, että ihmisiä tulisi valistaa seksuaalisen suostumuksen laillisesta määritelmästä. Kampanjoissa voi myös olla viesti liittyen niin suostumuksen antamiseen liittyvään kyvykkyyteen (kuka voi antaa suostumuksensa), kuin siihen, miten suostumusta voi kommunikoida. Kuitenkaan tätä jakoa ei tehdä kampanjoissa kovinkaan selväksi. Yksi yleisimpiä oletuksia onkin se, että ihmiset eivät tiedä kuinka antaa suostumuksensa seksiin ja heitä pitää siten siihen opettaa. Kuitenkaan ei ole selvää, voiko seksuaaliväkivaltaa selittää tällä tietämättömyydellä, vai jollain muulla tavalla. (Beres 2014.) Seksuaalisen suostumuksen kapea määrittely aiheuttaa myös rajoituksia käsitteen käytölle ja ilmiön ymmärtämiselle. Esimerkiksi Smetten ja kumppaneiden (2009, 362) tutkimuksessa nuoret

ymmärsivät ainoastaan pakottamisen ja suostumuksen olevan toistensa poissulkevia; jos tilanteessa ei ollut fyysistä pakottamista, se nähtiin suostumukselliseksi seksiksi.

Onkin epäselvää, onko lakitermistöstä arkipuheeseen lainattu suostumus tarpeeksi kuvaava ja käyttökelpoinen termi kuvaamaan sitä kokemusten kirjoa, mitä seksiin ja siitä neuvotteluun liittyy. Tämän takia en itse käyttänyt termiä seksuaalinen suostumus esimerkiksi tutkielmani haastattelukutsussa, sillä halusin nähdä, onko suostumus sellainen sana, jota nuoret itse puheessaan käyttävät (Beres 2014, 386). Pidän kuitenkin termin seksuaalinen suostumus mukana tutkielmassani, sillä se on jo jokseenkin vakiintunut termi ja sellaisenaan pätevä käsite kuvaamaan kyseistä ilmiötä puutteistaan huolimatta. Tutkielmassani käsittelen seksuaalista suostumusta jatkuvana prosessina, joka riippuu luottamuksen neuvottelun onnistumisesta. Jos luottamuksen neuvottelu ei onnistu, tai rakennettu luottamus rikotaan, ei myöskään suostumusta tapahdu. Tämän lisäksi ajattelen suostumuksen olevan sekä psykologista että fyysistä; halu harrastaa seksiä, jonka voi kommunikoida niin sanallisesti kuin sanattomastikin.

2.4. Seksuaalinen suostumus ja nuoret naiset

Seksuaalisen suostumuksen ymmärryksen sukupuolittuneisuus heterosuhteissa (nainen antaa suostumuksen miehelle) heijastelee myös seksuaaliväkivallan sukupuolittuneisuutta, jossa nainen on useimmiten uhri ja mies väkivallan tekijä (Beres 2007). Tämä näkyy myös seksuaalikasvatuksessa ja seksuaaliväkivallan vastaisessa työssä, jossa nuoret naiset on opetettu olemaan selkeitä ja vahvoja suostuessaan tai torjuessaan seksiä, kun taas nuoria miehiä on opetettu kuuntelemaan naisten myöntymisiä ja torjumisia (Beres 2010). Burkett ja Hamilton (2012) ovat havainneet, kuinka nykyajan nuoret naiset ovat sisäistäneet julkisen diskurssin suostumuksesta, jonka mukaan on naisen vastuulla kommunikoida omat seksuaaliset tarkoituksensa ja aikeensa, ja ainoastaan jos sen jälkeen mies ei kunnioita naisen kieltäytymistä, on kanssakäyminen tulkittavissa seksuaaliväkivallaksi.

Samoin jo aiemmin tässä luvussa mainittu ei-haluttu seksi on vahvasti sukupuolittunut ilmiö. Tutkimus aiheesta on koettanut selittää naisten osallistumista ei-haluttuun seksiin kulttuurisilla aspekteilla; heteronormatiivisilla odotuksilla naisille, että naisten tulisi miellyttää, viehättää, hoivata ja olla seksuaalisesti tarjolla miehille (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015). Nuoret naiset itse ovat selittäneet suostumustaan ei-haluttuun seksiin monilla eri syillä: koska kumppani

(mies) halusi sitä; jotta romanttinen suhde säilyisi; koska kumppani painosti seksiin; tai jotta nainen suostumisellaan välttäisi väkivallan ja raiskauksen. Lisäksi syitä ovat olleet mielihyvän tuottaminen kumppanille, intiimiyden lisääminen, kumppanin mielipahan välttäminen, kumppanin mielenkiinnon ylläpitäminen ja seksin näkeminen velvollisuutena suhteessa. (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; O’Sullivan & Allgeier 1998.) Monet nuoret naiset suostuvat ei-haluttuun seksiin ja samalla mukautuvat sosiaaliseen paineeseen ja odotuksiin myös siksi, jotta eivät joutuisi haastamaan perinteisiä sukupuolirooleja ja vastaamaan sen aiheuttamista seurauksista (Fenner 2017, 459). Joissain tutkimuksissa pakotettua, ei-haluttua seksiä on pidetty jopa normalisoituna heteroseksuaalisena kokemuksena (Burkett & Hamilton 2012). Naiset myös saattavat olla kutsumatta ei-haluttua seksiä raiskaukseksi, jotta eivät joudu uhrin asemaan, eivätkä myöskään joudu kutsumaan kumppaneitaan väkivallan tekijöiksi (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Beres 2010; Conroy ym. 2015). Myös mitä paremmin seksikumppanit tuntevat toisensa, sen epätodennäköisemmin seksiin pakottamista kuvaillaan raiskaukseksi (Fenner 2017, 462). Usein naisten seksuaalisesta halukkuudesta onkin enemmän epäselvyyttä, kuin siitä, suostuivatko he seksiin (Beres 2010). Edelleen itse kuitenkin pohdin, voiko suostumuksen todella erottaa halusta seksin kontekstissa. Mielestäni suostumukseen määritelmällisesti kuuluu edes jonkinlainen halu harrastaa seksiä, oli halu luonteeltaan sitten seksuaalista halua (esim. kiihottuneisuus), halua saada esimerkiksi läheisyyttä tai halua saada seksistä jotain materiaalista vastinetta, kuten rahaa seksityön kontekstissa.

Bay-Chengin ja Eliseo-Arrasin (2008, 386) mukaan sukupuoli ja uusliberaali ideologia toimivat yhdessä mahdollistaen naisten suostumuksen ei-haluttuun seksiin. Kuten jo aiemmin tässä luvussa totesin, aiemman tutkimuskirjallisuuden mukaan suostuminen seksiin ei välttämättä tarkoita halua tai kiinnostusta seksiin (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008, 386). Vaikka itse näen ei-halutun seksin olevan aina myös ei-suostumuksellista, käytän tutkielmassani kuitenkin termiä ”ei-haluttu seksi” siten, kuin aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa sitä on käytetty, vaikka suhtaudunkin termiin kriittisesti. Bay-Chengin ja Eliseo-Arrasin (2008) tutkimukseen osallistuneiden nuorten naisten syyt harrastaa ei-haluttua seksiä (suostumuksellista, mutta ei-haluttua) heteroparisuhteessa heijastelivat normatiivisia sukupuolirooleja; ”hyvä tyttöystävä” sanoo kyllä, ja kun on suhteen alussa suostunut seksiin, tulee siihen suostua vastaisuudessaakin (emt. 391). Tutkimukseen osallistuneet nuoret naiset kuvailivat myös erilaisia suostuttelevia ja manipulatiivisia tapoja, jolla heidän kumppaninsa painostivat heitä suostumukselliseen mutta ei-haluttuun seksiin (emt. 392). Nuoret naiset myös

syyttivät mieluummin itseään ei-halutusta seksistä, kuin näkivät itsensä kumppaniensa tai seksististen normien uhrina (emt. 394).

Uusliberalismin periaatteiden mukaan uhriutumisen ja toimijuus ovat toisensa poissulkevia asioita ja tällainen joko-tai-konstruktio jättää nuoret naiset valitsemaan joko avuttoman, mutta silti kohtalostaan vastuussa olevan uhrin aseman tai ideaalin uusliberalistisen toimijan roolin, joka ei alistu kellekään vaan hallitsee itse itseään (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008, 395). Samansuuntaista ovat todenneet myös Brady ja kumppanit (2018, 38) tutkimuksessaan; heidän mukaansa nuoret naiset eivät halua nähdä itseään uhreina, sillä se voi tarkoittaa sitä, että he ovat osasyllisiä tapahtuneeseen seksuaaliväkivaltaan. Tämän ajatuksen mukaan siis uhrin aseman myöntäminen tarkoittaisi nuorille naisille sitä, että heillä ei ollut toimijuutta tilanteessa, eli he eivät esimerkiksi vastustelleet tai sanoneet ”ei” tarpeeksi painokkaasti. Uhrina he alistuivat tapahtuneelle väkivallalle, mikä siten tarkoittaisi heidän olevan osasyllisiä tapahtuneeseen. Pidän tällaista ajattelua hyvin huolestuttavana ja kyseenalaisena, sillä uhrihan on nimenomaan tapahtuman uhri, eikä syyllinen tapahtuneeseen tekoon.

Myös Burkett ja Hamilton (2012, 815) kyseenalaistavat tutkimuksessaan ”sanot vain ei”-lähestymistavan seksuaaliseen suostumukseen ja kritisoivat uusliberalistista näkemystä vapaasta ja hypervastuullisesta kansalaisesta, joka heijastuu myös nuorten naisten seksuaalisiin päätöksiin. Burkettin ja Hamiltonin (2012) mukaan idea nykynaisesta, joka on seksuaalisesti vapautunut ja vapaa perinteisistä, epätasa-arvoisista sukupuolirooleista näkyy postfeministisissä diskursseissa ja populaarikulttuurin teksteissä, joissa nuoret naiset esitetään ongelmattoman aktiivisina, haluavina, itsenäisinä ja voimaantuneina seksuaalisina subjekteina (emt. 816). Burkett ja Hamilton (2012, 817) ehdottavatkin, että nykyinen seksuaalinen toimijuus on ”kiusallinen sekoitus feministisiä ja antifeministisiä elementtejä”, jossa naiset näkevät itsensä voimaantuneina, mutta kuitenkin uusintavat heteronormatiivisen diskurssin tuottamaa seksuaalisuutta. Kyseiseen tutkimukseen (Burkett & Hamilton 2012) osallistuneiden nuorten naisten puheissa seksuaalisesta suostumuksesta näyttäytyi riskien välttämisen diskurssi ja se, kuinka nainen on vastuussa kommunikoida seksuaaliset rajansa. Samoin tutkimukseen osallistuneiden mukaan naiset on vapautettu seksuaalisista estoista ja vastuista mutta kuitenkin heidät nähdään yksin vastuussa tekemistään seksuaalisista valinnoista miesten suhteen (emt. 821). Mielestäni tällainen naisten vastuuttaminen juurikin riisuu heiltä toimijuuden kyseisessä tilanteessa.

On siis olemassa jonkinlaisia implisiittisiä normeja, jotka ohjaavat nuorten naisten päätöksentekoa koskien seksuaalista suostumusta (Burkett & Hamilton 2012, 819). Tällaiset normit vaikuttivat Burkettin ja Hamiltonin (2012) tutkimukseen osallistuneisiin nuoriin naisiin siten, että he kokivat suostuvansa seksiin esimerkiksi jo silloin, kun he lähtivät kotiin (entuudestaan tuntemattoman) miehen kanssa. Samoin nuoret naiset kokivat, ettei heillä ollut muuta mahdollisuutta kuin suostua seksiin, sillä tuntui epäsopivalta kieltäytyä enää, kun oli käyttäytynyt ”tietyllä tavalla” ja ”antanut ymmärtää” seksiä olevan tarjolla (emt. 822). Burkettin ja Hamiltonin (2012, 826) mukaan nuoret naiset myös vakiintuneissa heterosuhteissa tunsivat seksin olevan heille eräänlainen velvollisuus, koska he uskoivat seksin puutteen johtavan suhteen vaarantumiseen ja jopa loppumiseen. Samoin monet naiset toivat esiin, kuinka heistä tuntui hankalalta neuvotella suostumusta kumppanien kanssa, jotka olivat seksuaalisesti kiihottuneita ja valmiita jatkamaan yhdyntään, sillä he eivät halunneet kumppaneidensa pettyvän (emt. 826). Burkettin ja Hamiltonin (2012, 823) mukaan myöskin naista objektiivainen näkemys siitä, että naisen tulee tyydyttää miehensä tarpeet, kääntyykin postfeministisen linssin läpi siten, että on seksuaalisesti voimaantuneen naisen oma valinta tyydyttää miehensä. Eli vaikka naiset näkivät seksin osaltaan velvollisuutena, jolla pidettiin suhde koossa, niin samalla naiset halusivat nähdä itsensä toimijoina, jotka pystyivät täyttämään kumppaninsa tarpeet (ja myös valitsivat siten).

Smette ja kumppanit (2009, 354) huomauttavat kuitenkin, että toimijuudesta ja vastuusta puhuminen seksuaaliväkivallan kontekstissa voi olla myös ongelmallista, sillä puhe uhrin kyvykkyydestä toimia voi helposti johtaa uhrin syyllistämiseen. Seksuaaliväkivallan kontekstissa seksuaalinen kaksoisstandardi määrittää, että tyttö, jota syytetään riskialttiista käyttäytymisestä, tulee sosiaalisesti leimatuksi ja siten häntä pidetään vastuullisena omaan uhritutumuiseensa (Smette ym. 2009, 367). Kun nuoret nähdään pystyvinä ja tietävinä toimijoina, tekee se vaikeaksi nähdä valtasuhteet esimerkiksi silloin, kun kyseessä on nuori tyttö, jolla on seksisuhde nuoreen, mutta lain mukaan aikuiseen mieheen (Smette ym. 2009, 368). Myös Christiansonin (2015, 779) mukaan tyttöjä ja naisia tulee voimaannuttaa siten, että he pystyvät ilmaisemaan, mitä he haluavat seksuaalisesti, mutta samalla tulee ottaa huomioon yhteiskunnalliset ja rakenteelliset rajoitukset yksilölliseen toimijuuteen.

Kuitenkin kysymys suostumuksesta ja toimijuudesta mutkistuu, kun henkilöllä ei ole mahdollisuuttakaan ilmaista suostumusta tai kieltäytymistään johonkin seksuaaliseen tekoon, kun mahdollisuutta ei yksinkertaisesti anneta. Jozkowski ja Peterson (2013, 522) havaitsivat, että jotkut

miehet saattavat olla kysymättä naisen suostumusta seksiin, koska tällöin naisella olisi mahdollisuus kieltäytyä, eikä seksiä siten välttämättä olisikaan. Samoin jotkut miehet tekivät erilaisia seksuaalisia tekoja tahallaan lupaa kysymättä mutta esittäen, että asia tapahtui vahingossa, jotta he välttäisivät naisen mahdollisen kieltäytymisen (emt. 522). Tällainen teko voi olla esimerkiksi kondomin poistaminen ilman seksikumppanin tietoa asiasta, jolle on englanniksi muodostunut oma terminsäkin, *stealthing* (Sumayya 2019). Jozkowskin ja Petersonin (2013) tutkimukseen osallistuneet opiskelijanuoret näkivätkin suostumuksen yksiselitteisesti myöntymisenä seksiin, ja suostumattomuuden seksistä kieltäytymisenä.

Nuoret naiset heterosuhteissa navigoivat seksiin liittyen siis perinteisten sukupuoliroolien ja -odotusten sekä uusliberalistisen voimaantuneen ja vapaan toimijan ideaalin ristiaallokossa. Halusinkin tutkielmassani keskittyä nimenomaan nuorten naisten käsityksiin seksuaalisesta suostumuksesta, sillä kovin usein naisille annetaan vain uhrin rooli ja toisaalta odotetaan vahvan toimijan ja rajanvetäjän roolia. Siten halusin kuulla, millaisia näkemyksiä nuorilla naisilla itsellään on seksuaalisesta suostumuksesta ja miten he navigoivat tällaisessa, edellä kuvatussa aallokossa.

3. Luottamus ja julma optimismi: tutkimuksen teoreettinen tausta

Tässä luvussa esittelen tutkielmassa käyttämäni teoreettiset käsitteet, luottamuksen ja julman optimismin. Tarkastelen tutkimusaineistojani näiden käsitteiden kautta ja muodostan myös tutkimuskysymyksiäni osittain niiden avulla. Koska käyttämäni teoreettiset käsitteet tulevat affektiivisuuden tutkimuskentältä, määrittelen tässä luvussa ensin, miten ymmärrän affektiivisuuden. Tämän jälkeen tarkastelen luottamuksen käsitettä Karen Jonesia (1996) mukailleen affektiivisena asenteena. Sitten käsitelen toista tutkielmani keskeistä teoreettista käsitettä, Lauren Berlantia (2011) nimeämää julmaa optimismia. Sen jälkeen perustelen vielä näkökulmani yhdistää luottamus sekä julma optimismi seksuaaliseen suostumukseen. Luvun lopuksi esittelen kolme tutkimuskysymystäni.

3.1. Affektiivisuus

Feministisessä tutkimusperinteessä on haluttu kyseenalaistaa järjen ja tunteen kaksinapaisuus ja vastakkainasettelu sekä nostaa tunteet tärkeiksi tutkimuskäsitteiksi. Tätä on feministisessä tutkimuksessa kutsuttu myös affektiiviseksi käännteeksi (Koivunen 2010). Jotkut feministiset

teoreetikot, kuten esimerkiksi Brian Massumi, ovat halunneet erottaa toisistaan käsitteet ”tunne” (*emotion*) ja ”affekti” (*affect*), sillä heidän mielestään käsitteillä on olennainen merkitysero ”tunteen” viitatessa johonkin subjektiiviseen ja henkilökohtaiseen, kun taas ”affekti” puolestaan merkitsee jotain tahatonta ja jopa tiedostamatonta (Ahmed 2014; Koivunen 2010; Massumi 2002). Toiset tutkijat puolestaan, kuten esimerkiksi Sara Ahmed, käyttävät molempia käsitteitä synonyymeinä, sillä he kokevat käsitteiden rajat häilyviksi (Ahmed 2014; Koivunen 2010). Affektiivisen käänteen käsitettä on myös kritisoitu siitä, että se häivyttää aiempaa feminististä tutkimusta ja teoriaa, joka käsittelee tunteita sekä tyypistää eri tavoin ajattelevat tutkijat samaan lokeroon, ikään kuin kaikilla affektin ja tunteiden kanssa työskentelevillä feministisillä tutkijoilla olisi yksi ja sama agenda (Koivunen 2010).

Tutkielmassani ymmärrän käsitteet ”tunne” ja ”affekti” Sara Ahmedin (2014) tapaan synonyymeinä, kuvaamaan kehollisia prosesseja ja tuntemuksia sekä sitä, kuinka olemme yhteydessä muihin. Ahmedin (2014) tapaan minua kiinnostaa enemmän se, mitä tunteet *tekevät*, kuin mitä tunteet *ovat*. Siten käsittelen luottamusta ja julmaa optimismia tunteina ja niiden ilmentyminä; käsitteinä, jotka operoivat affektiivisuuden kentällä. Ymmärrän myös seksuaalisen suostumuksen neuvottelun affektiivisena prosessina. Vaikka käytänkin affektiivisiä teoreettisia käsitteitä aineistoni analysoimiseen, en kuitenkaan ole kiinnostunut aineistoni affekteista sinällään; ymmärrän käsitteiden affektiivisen taustan, mutten analyysissäni muuten operoi affektiivisuuden tutkimuskentällä.

3.2. Luottamus affektiivisena asenteena

”Roughly, to trust someone is to have an attitude of optimism about her goodwill and to have the confident expectation that, when the need arises, the one trusted will be directly and favorably moved by the thought that you are counting on her.” (Jones 1996, 5-6.)

Filosofi Karen Jones käsittelee ensisijaisesti ihmisten keskinäistä luottamusta, mutta luottaa voi myös muihin toimijoihin, kuten esimerkiksi yrityksiin (Jones 1996, 14). Tutkielmassani kuitenkin käsittelen vain ihmisten välistä, kahdenkeskistä, luottamusta. Jonesin mukaan luottamus on optimistinen asenne, jossa optimismi johtaa meidät odottamaan suotuisaa lopputulosta (Jones 1996). Jonesin mukaan luottamukselle keskeistä on optimistinen asenne toisen henkilön hyväntahtoisuutta (*goodwill*) ja pätevyyttä (*competence*) kohtaan (emt. 6-7). Jones muotoilee johonkuhun luottamisen

sisältävän optimistisen asenteen tämän hyväntahtoisuutta kohtaan ja luottavaisen odotuksen siitä, että tarpeen vaatiessa henkilö, keneen luotetaan, on suoraan ja suotuisasti liikuttunut siitä ajatuksesta, että häneen luotetaan. Toisin sanoen odotamme henkilön, johon luotamme, olevan satuttamatta meitä sekä olevan pätevä ymmärtämään vuorovaikutuksen normeja. Esimerkiksi ystävältä voimme odottaa vaikkapa lojaaliutta tai anteliaisuutta tilanteesta riippuen (emt. 7).

Jonesin mukaan luottamus voi myös altistaa satuttamiselle, sillä se antaa mahdollisuuden valikoiville tulkinnoille ja siten mahdollisuuden tulla huijatuksi (Jones 1996, 12). Luottamus on myös enemmän toivomista kuin ennustamista (emt. 15), mikä liittyy juurikin luottamuksen ja optimismin yhteen kietoutumiseen. Haluamme uskoa luottamamme henkilön hyväntahtoisuuteen, jos meillä ei ole perusteita tai näyttöä sille, että tämän tahto on muuta kuin hyvä meitä kohtaan. Luottamus toiseen sisältää odotuksen ja ajatuksen siitä, että jos luottava henkilö arvioi väärin, hän riskeeraa lopputuloksen olevan huonompi kuin tilanne muuten olisi (Jones 2012, 64). Jonesin mukaan meillä voi olla kaikenlaisia odotuksia ihmisten käyttäytymiselle, mutta ainoastaan jotkut odotukset sisältyvät suunnitelmiiimme tai päämääriimme siten, että odotukset määrittävät suunnitelmiiemme tai päämääriiemme onnistumista ja nämä asiat ovat juuri niitä, joihin luotamme. Jos epäilemme odotustemme jäävän täyttymättä, emme lähde edistämään asiaa. (Jones 2012, 64.) Sovellettaessa luottamuksen käsitettä seksuaalisesta kanssakäymisestä neuvotteluun, lähtökohtaisesti voi siis ajatella, että haluamme harrastaa seksiä henkilön kanssa, joka vaikuttaa luotettavalta siinä mielessä, että emme usko tämän satuttavan meitä tai haluavan meille pahaa. Luottamuksen neuvottelun onnistuminen johtaa suostumukselliseen seksiin, jossa kaikki seksiaktit tapahtuvat yhteisymmärryksessä, koska seksikumppaneiden välillä vallitsee luottamus. Jonesin mukaan olemme riippuvaisia toisistamme siinä mielessä, että suunnitelmiiemme onnistuminen on haavoittuvainen suhteessa toisen valitsemiin tekoihin (Jones 2012, 65). Eli jos suunnitelmamme onnistuminen tarkoittaa esimerkiksi suostumuksellista seksiä, asettuu se haavoittuvaiseksi suhteessa jommankumman tekoihin siten, että se muuttuu epäonnistumiseksi silloin, kun joku tilanteessa toimii ilman toisen/jonkun suostumusta. Täten luottamus rikotaan.

Jonesin (1996) mukaan luottamusta ei voi pakottaa mutta sitä voi kasvattaa. Luottamuksen kasvattaminen voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että osoittamalla luottamusta johonkuhun, voimme saada toiselta luottavaista käytöstä, mikä taas saa meidät toivomaan, että luottamalla saamme aikaan sellaiset olosuhteet, jotka oikeuttavat luottamuksemme (Jones 1996, 22). Jones käyttää esimerkkinä luottamuksen kasvattamisesta raiskauksen uhria, jonka luottamus muihin on särkynyt, mutta joka voi haluta kasvattaa luottamusta muihin, koska näkee itsensä rohkeana, eikä halua olla itseään

suojeleva ja pettymystä odottava (emt. 23). Tällä tavoin Jones yhdistääkin luottamuksen ja sen rikkoutumisen eksplisiittisesti kokemuksiin suostumuksellisuudesta.

Jones käsittelee luottamusta myös luotettavuuden kautta (Jones 2012). Jonesin mukaan haluamme, että henkilöt, joihin voimme luottaa, paljastavat itsensä, jotta voimme paikantaa luottamuksemme viisaasti (2012, 62). Jonesin mukaan parhaiten voimme osoittaa luotettavuutta näyttämällä olevamme luottamuksen arvoisia, tekemällä jotain konkreettista, mikä osoittaa luotettavuuden (*”walking the walk”*). Toinen tapa osoittaa luotettavuutta on näyttää olevansa samankaltainen kuin joku toinen, joka on luotettava. (Jones 2012, 75.) Jonesin mukaan kunnioitus tai arvostus voivat olla osa luotettavuutta epäsuorasti; pidämme yleensä niistä, jotka vaikuttavat pitävän meistä. Miellyttävyyden rakentuu osittain siitä, että joku luottaa minuun ja antaa syyn käyttäytyä luotettavasti. (Jones 2012, 69 alaviite). Jones antaa esimerkkinä arvostuksen ja luottamuksen suhteesta katolilaisten pappien lasten hyväksikäytön; hyväksikäyttö pysyi salassa pitkään osittain siksi, että arvostus ajaa pois epäluottamusta ja tukee luottamusta (Jones 2019, 964). Tätä voi ajatella laajemminkin seksuaalisen häirinnän ja seksuaaliväkivallan kontekstissa, kun uhreja ei uskota esimerkiksi siksi, että tekijä on joku valta-asemassa oleva ja arvostettu henkilö, johon tästä syystä luotetaan.

Jones (2019) käsittelee luottamusta myös epäluottamuksen ja ”affektiivisen toiston” kautta (*affective looping*). Jones määrittelee affektiiviseksi toistoksi ilmiön, jossa jokin tunnetila luo tilaa joko sen saman tunnetilan jatkumiselle tai toiselle, mutta samankaltaiselle tunnetilalle, joka taas vahvistaa alkuperäistä tunnetilaa. Esimerkiksi pelko luo tilaa epäluottamukselle (Jones 2019, 956). Kun joku luottaa toiseen, luottamus aktivoituu siten, että hän voi luottaa tämän toisen tekemään jotain, koska tämä tunnistaa häneen kohdistuvan luottamuksen. Eli: henkilö A luottaa henkilöön B, koska henkilö A luottaa B:n tunnistavan tämän luottamuksen ja vastaavan myönteisesti A:n osoittamaan haavoittuvaisuuteen B:n toimijuudelle. Tästä syntyy affektiivinen toisto. (Emt. 957.) Siten esimerkiksi luottamuksen kasvattaminen onnistuu paremmin teoilla, jotka lisäävät positiivisia tunteita ja siten myös luottamusta. Joku voi vaikkapa kehua toista, mikä saattaa tukea henkilöstä tulevaa miellyttävää mielikuvaa ja siten luottamuskin henkilöiden välillä kasvaa.

3.3. Julma optimismi

”...the affective feeling of normativity is expressed in the sense that one ought to be dealt with gently by the world and to live happily with strangers and intimates without being torn and worn out by the labor of disappointment and the disappointment of labor. Here, though, evidence of the possibility of enduring that way in one’s object/scene is not embedded in the couple form, the love plot, the family, fame, work, wealth, or property. Those are the sites of cruel optimism, scenes of conventional desire that stands manifestly in the way of the subject’s thriving.” (Berlant 2011, 45.)

Lauren Berlant (2011) käsittelee julmaa optimismia teoksessaan *Cruel optimism*. Berlant käyttää esimerkkeinä niin runoutta, kirjallisuutta, elokuvia kuin nykytaidettakin perustellessaan ajatuksiaan julmasta optimismista. Berlantin mukaan julma optimismi on olemassa silloin, kun jokin henkilön haluama tai tavoittelema asia onkin este tämän kukoistukselle. Samoin julma optimismi on eräänlainen fantasia hyvästä elämästä (Berlant 2011, 1-3.)

Berlant ajattelee optimismin olevan sosiaalinen yhteys, joka sisältää kiinnekohtia tai riippuvuuksia, jotka järjestävät nykyhetken (emt. 14). Berlantin mukaan kaikki nämä riippuvuudet ovat optimistisia (emt. 23) ja optimismi on puolestaan toinen määritelmä halulle (*desire*) (emt. 121). Optimismi sisältää ajattelun, jonka mukaan vaihdossa yksilö voisi saavuttaa jonkinlaista tunnustusta (emt. 43). Julma optimismi on tila, jossa ylläpidetään riippuvuutta merkittävästi ongelmalliseen objektiin (emt. 24). Esimerkiksi työntekoon voi liittyä julmaa optimismia siten, että työntöön kautta halutaan saavuttaa vaurautta ja merkityksellisyyttä elämässä, mutta itse työnteko voi olla uuvuttavaa ja siitä saatava korvaus rahallisesti hyvin mitätön. Julma optimismi liittyykin normatiivisuuteen ja konventionaalisiin haluihin, jotka kuitenkin voivat olla esteenä yksilön kukoistukselle ja hyvälle elämälle (emt. 45). Myös seksiin voi liittyä julmaa optimismia siten, että seksi on yhtä aikaa sekä haluttua eli optimistista, mutta samalla siihen sisältyy mahdollisuus satuttaa ja vahingoittaa.

3.4. Luottamus, julma optimismi ja seksuaalinen suostumus

Ymmärrän luottamuksen, julman optimismin ja seksuaalisen suostumuksen liittyvän toisiinsa siten, että toteutuakseen suostumus tarvitsee luottamusta. Luottamus, joka siis on optimistinen asenne toisen hyväntahtoisuutta kohtaan (Jones 1996), on ikään kuin ehto suostumuksen toteutumiselle. Jos luottamuksen neuvottelu ei onnistu, tai saavutettu luottamus rikotaan, operoi tilanteessa tällöin julma optimismi. Tämä voi käytännössä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että yhteisymmärryksessä suostumuksellisesti aloitettu seksi muuttuu joksikin muuksi (mahdollisesti jopa

seksuaaliväkivallaksi), jos saavutettu luottamus rikotaan tekemällä jotain, mihin jompikumpi seksin osapuolista ei ole antanut suostumustaan. Tällainen tilanne voi olla vaikkapa, jos kondomi poistetaan toisen tietämättä (Jozkowski & Peterson 2013; Sumayya 2019). Luottamuksen neuvottelun onnistuminen ei kuitenkaan välttämättä johda seksiin, sillä onnistunut luottamuksen rakentaminen voi johtaa myös tilanteeseen, jossa yhteisymmärryksessä ollaan harrastamatta seksiä. Myöskin, jos luottamuksen neuvottelu epäonnistuu, niin suostumusta ei tapahdu, vaikka fyysinen läheisyys tai seksi näennäisesti (esim. yhdyntänä) tapahtuisikin.

Suostumus ja luottamus kulkevat ikään kuin käsi kädessä, eikä ilman toista voi olla toista. Näistä molemmat ovat myös prosessuaalisia asioita, jotka eivät typisty yksittäisiin hetkiin tai tekoihin, taikka sanoihin ”kyllä” tai ”ei”. Optimismi yhdistyy suostumukseen luottamuksen kautta, sillä luottamus on optimistinen asenne toisen hyväntahtoisuutta kohtaan (Jones 1996). Optimismia voi seksitilanteessa olla myös se, kun seksin osapuolet luottavat toisen haluavan itselleen hyvää ja toivovat saavansa läheisyydestä tai seksistä sitä, mitä haluavat (esimerkiksi mielihyvä, normatiivisen sukupuoliroolin saavuttaminen, näyttäytyminen arvokkaana toisen silmissä jne.). Julmaksi optimismi muuttuu, kun nämä toiveet eivät täyty; kun seksitilanteeseen astuvat käyttäytymisnormit, toiveet ja odotukset niin seksikumppanin kuin yhteiskunnankin puolelta ja ne ovat ristiriidassa keskenään. Tässä näyttäytyvät seksin ja suostumuksen harmaat alueet; läheisyys tai seksi voivat olla este henkilön kukoistukselle, vaikka suoranaista seksuaaliväkivaltaa ei olisikaan tapahtunut, jos läheisyys tai seksi eivät olekaan olleet toiveiden ja odotusten mukaisia.

3.5. Tutkimuskysymykset

Tutkielmani rakentuu seuraavan kolmen tutkimuskysymyksen ympärille:

- Miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan neuvottelussa seksuaalisesta suostumuksesta Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar-lyhytelokuvassa?
- Millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla?
- Miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta?

Kysymyksen ”miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan neuvottelussa seksuaalisesta suostumuksesta Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar-lyhytelokuvassa” avulla tarkastelen, miten luottamus ”toimii” seksuaalisen suostumuksen neuvottelun välineenä audiovisuaalisissa aineistoissani, sillä luottamus nousi esiin keskeisenä käsitteenä ryhmäkeskustelussa. Virikemateriaalien käyttäminen myös osana analysoitavaa tutkimusaineistoa auttaa minua ymmärtämään paremmin ryhmäkeskustelua, sillä keskustelu syntyi suhteessa ja vastauksena audiovisuaalisiin virikemateriaaleihin.

Toisen tutkimuskysymyksen ”millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla” kautta tarkastelen ryhmäkeskustelussa esiin nousseita teemoja. Mitä kaikkea nuoret naiset nostivat esiin keskustellessamme seksuaalisesta suostumuksesta ja millaista keskustelua virikemateriaalit (Normaaleja ihmisiä ja Buduaar) herättivät?

Kolmas tutkimuskysymys ”miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta” on edeltäjiään teoreettisempi ja sen kautta pääsen käsittelemään seksuaalisen suostumuksen yhteyttä luottamukseen ja julmaan optimismiin. Kysymyksen avulla tarkastelen, miten nuorten naisten ryhmäkeskustelussa esiin nousseet seksuaaliseen suostumukseen liittyvät aiheet kytkeytyvät luottamukseen ja julman optimismin käsitteisiin.

4. Tutkimuksen toteutus

Tässä luvussa esittelen tutkimusaineistoni sekä tarkastelen käyttämiäni tutkimusmenetelmiä niin aineiston keräämisen, kuin aineiston analysoimisenkin kannalta. Luku etenee seuraavalla tavalla: aluksi esittelen tutkimusaineistoni keräämisen kenttänä toimineen Tampereen Tyttöjen Talon ja sekä virikemateriaalina että aineistonani toimineet Normaaleja ihmisiä -sarjan ja Buduaar-lyhytelokuvan. Tämän jälkeen kerron aineistonkeruusta eli ryhmäkeskustelun järjestämisestä ja sen etenemisestä. Sitten esittelen aineiston tuottamiseen käyttämäni tutkimusmenetelmän eli ryhmäkeskustelun sekä analyysimenetelmänä käyttämäni laadullisen teoriaohjaavan sisällönanalyysin. Perustellessani käyttämiäni metodeja, pohdin samalla tutkimuksen tekoon ja valintoihini liittyviä eettisiä kysymyksiä. Luvun lopussa tarkastelen vielä tutkielmani suhdetta feministiseen metodologiaan.

4.1. Tutkimusaineisto

Käyttämäni aineisto on kolmiosainen: yksi Tampereen Tyttöjen Talolla järjestetty ryhmäkeskustelu sekä kaksi audiovisuaalista media-aineistoa: katkelma tv-sarjasta Normaaleja ihmisiä ja lyhytelokuva Buduaar. Ryhmäkeskustelun ollessa pääaineistoni, analysoin myös audiovisuaaliset materiaalit ikään kuin testatakseni luottamuksen ideaa seksuaalisen suostumuksen neuvottelussa. Audiovisuaalinen aineisto toimi myös ryhmäkeskusteluni virikemateriaalina ja keskustelun herättelijänä, eli myös ajallisesti edeltää ryhmäkeskustelua.

4.1.1. Tampereen Tyttöjen Talo

Tampereen Tyttöjen Talo (myöhemmin tekstissä myös ”Tyttöjen Talo” tai ”Talo”) on paikka, jonka ”toiminta on suunnattu 12-28-vuotiaille pirkanmaalaisille tytöille ja nuorille naisille, sellaiseksi itsensä kokeville sekä omaa tyttöyttään pohtiville” (Tampereen Tyttöjen Talo 2021). Tyttöjen Talon toiminta on maksutonta ja avoimien päivien lisäksi Talolla järjestetään erilaista ryhmätoimintaa, kuten muun muassa taideryhmä, tanssiryhmä, kokkausryhmä ja monikulttuurinen tyttöryhmä. Tyttöjen Talolla työskentelee muutama vakituinen työntekijä, joiden lisäksi toimintaa pyörittävät sosiaali- ja terveysalan harjoittelijat sekä vapaaehtoistyöntekijät. Tyttöjen Taloja on Tampereen lisäksi muissakin Suomen kaupungeissa ja Tyttöjen Talo-verkoston toimintaperiaatteisiin kuuluu monikulttuurisuuden huomioiminen (Honkasalo 2011, 260).

Olen itse käynyt Tampereen Tyttöjen Talon vapaaehtoisetututuksen syksyllä 2018, jonka jälkeen olen käynyt vapaaehtoisena Talolla muutamia kertoja. Ennen ryhmäkeskustelun järjestämistä minulla oli Talolla käymisestä pidempi tauko, joten en kokenut, että roolini vapaaehtoisena olisi suuresti vaikuttanut rooliini tutkijana. Vapaaehtoisena toimimiseni oli sen verran epäsäännöllistä, että en ehtinyt solmia läheisiä ihmissuhteita Talolla kävijöihin. Koen kuitenkin, että vapaaehtoisen rooli auttoi minua järjestämään ryhmäkeskustelun, sillä minulla oli jo kontakti ja luottamus Talon työntekijöiden kanssa sekä käsitys Tyttöjen Talon tiloista ja sen sopivuudesta ryhmähaastattelun järjestämiselle.

Järjestin ryhmäkeskustelun Tampereen Tyttöjen Talolla lokakuussa 2020 ja siihen osallistui seitsemän nuorta naista, iältään 18—27 vuotta. Haastattelukutsua jakoivat Tyttöjen Talon työntekijät paperisena Talon tiloissa sekä sosiaalisessa mediassa Tyttöjen Talon Instagram-tilillä.

Haastatteluun ilmoittautuminen tapahtui Talon työntekijöiden kautta. Tämä on voinut jollain tapaa vaikuttaa haastateltavien valikoitumiseen, mutta ajattelen haastateltavien edustaneen Tyttöjen Talon kävijäkuntaa melko hyvin ja monipuolisesti. Tyttöjen Talolla kävijät tulevat eri kulttuuritaustoista ja kieliryhmistä ja tämä näkyi myös haastateltavissani. Osa haastateltavistani oli käynyt Talolla säännöllisesti useamman vuoden ajan, osa taas oli paikalla ensimmäistä kertaa.

Ilmoitin haastattelukutsussani hakevan haastateltavaksi ”tyttöjä ja muunsukupuolisia”, koska Tyttöjen Talon toimintaan osallistuakseen ei tarvitse välttämättä olla sukupuoleltaan juuri tyttö tai nainen, sillä toimintaan ovat tervetulleet myös omaa tyttöyttään pohtivat tai kyseenalaistavat henkilöt. En siten halunnut rajata tutkimukseni ulkopuolelle henkilöitä, jotka ovat sukupuoleltaan osittain tyttöjä, välillä tyttöjä tai ovat jotain muuta kuin tyttöjä, mutta kokevat Tyttöjen Talon itselleen turvalliseksi paikaksi viettää aikaa. Taustatietoina keräsin haastateltavilta heidän ikänsä ja sukupuolensa, jonka kysyin avoimena kysymyksenä, eli sukupuolen sai määrittellä sanallisesti haluamallaan tavalla tai jättää määrittelemättä. Kaikki ryhmäkeskusteluun osallistuneet määrittelivät sukupuolekseen nainen.

Jälkikäteen ajateltuna ilmaisu ”tytöt ja muunsukupuoliset” saattaa tuottaa ajatuksen, että tytöiksi syntymässä määritellyt muunsukupuoliset olisivat jotenkin tyttöjen ”kevytversioita”, vaikka näin asia ei tietenkään ole. Käytin muunsukupuoliset-termiä eräänlaisena kattokäsitteenä monenlaisille sukupuoli-identiteeteille, jotka eivät ole nais-mies-binäärissä, vaikka sana ei kuvaakaan kaikkia binäärin ulkopuolella olevia (Smok 2021). Jos laatisin haastattelukutsun nyt, saattaisin käyttää esimerkiksi muotoilua ”tyttöjä ja henkilöitä, jotka kokevat Tyttöjen Talon on turvalliseksi ympäristöksi”.

Osa ryhmäkeskusteluun osallistuneista ei tuntenut toisiaan entuudestaan, osalla taas oli keskenään ystävyys- ja/tai sukulaissuhteita. Kolme osallistujaa jakoivat keskenään yhteisen toisen kielen suomen lisäksi ja he käänsivät joitain termejä toisilleen keskustelun aikana. Puheenvuorot jakautuivat hieman epätasaisesti osallistujien kesken, esimerkiksi yksi osallistuja ei osallistunut keskusteluun alun esittäytymiskierroksen jälkeen lainkaan ja toinen kommentoi lyhyesti vain kerran käsittelemäämme aihetta. Vähäinen osallistuminen keskusteluun saattoi johtua kielitaidon puutteesta, mutta myös muut selitykset ovat mahdollisia. Yksi osallistujista, joka oli tullut paikalle vain ryhmäkeskustelua varten, oli hyvin aloitteellinen ja otti monesti ensimmäisen puheenvuoron kysymyksen esittämisen jälkeen. Ajattelen kuitenkin, että kaikilla oli mahdollisuus halutessaan saada puheenvuoro ja pyrin myös mahdollistamaan kaikkien osallistumisen keskusteluun

esimerkiksi kysymällä välikysymyksiä kuten ”mitä muut tästä ajattelevat” ja hakemalla tasapuolisesti katsekontaktia osallistujiin sekä olemalla kiirehtimättä kysymyksieni kanssa, antaen myös hiljaisuuksille ja ajattelulle tilaa.

Minulla oli pääsy Tyttöjen Talolle vapaaehtoistyöntekijän roolin lisäksi oman sukupuoleni takia, sillä naisena koen Talon toiminnan itselleni suunnatuksi ja turvalliseksi, eikä cisnaisena naiseuttani käytännössä koskaan kyseenalaisteta ulkonäköni tai käytökseni takia. Täten minulla oli mahdollisuus tehdä myös tutkimusta Tyttöjen Talolla, mikä ei välttämättä olisi ollut yhtä helppoa tutkijalle, joka on sukupuoleltaan muuta kuin nainen tai nainen, jonka naiseutta mahdollisesti kyseenalaistetaan.

Haastattelukutsussa kerroin etsiväni haastateltavaksi 16—28-vuotiaita. Haastateltavien ikähaarukka oli ensin 16—20-vuotta mutta saadakseni mahdollisesti enemmän haastateltavia, ja myös Tyttöjen Talon työntekijän ehdotuksesta, lavensin ikähaarukkaa ylöspäin. Vaikka Tampereen Tyttöjen Talon toiminta on suunnattu 12—28-vuotiaille (Tampereen Tyttöjen Talo 2021), suurin osa Talon kävijöistä on täysi-ikäisiä (Tampereen Tyttöjen Talon työntekijä, suullinen tiedonanto 26.9.2019). Alaikärajaksi haastatteluun valikoitui 16 vuotta sen takia, että se on Suomessa niin kutsuttu suojaikäraja, eli alle 16-vuotiaan kanssa ei saa tehdä seksuaalisia tekoja (Rikoslaki 1889/39, 20 luku 6 §). Vaikka en tässä rinnastakaan seksistä keskustelemista seksuaaliseksi teoksi, ajattelin yli 16-vuotiaiden olevan luultavasti jonkin verran valmiimpia keskustelemaan seksistä, siihen liittyvistä rajoista sekä seksuaalisesta suostumuksesta, kuin sitä nuorempien. Alle 15-vuotiaiden haastateltavien kanssa olisi pitänyt ottaa huomioon myös huoltajien suostumus, mikä olisi mahdollisesti vaikeuttanut ja hidastanut tutkimuksen tekoprosessia jonkin verran (TENK 2019, 9-10). Ryhmäkeskusteluun osallistujat olivat lopulta kaikki täysi-ikäisiä, iältään 18—27-vuotiaita.

4.1.2. Audiovisuaaliset aineistot ja virikemateriaalit

Käytin ryhmäkeskustelussani virikemateriaalia, jotta keskustelijoille olisi jotain tarttumapintaa ja materiaalia, mistä keskustella. Ensimmäinen oli noin yhdeksän minuutin mittainen katkelma Normaaleja ihmisiä -televisiosarjasta ja toinen Reetta Aallon ohjaama 15-minuuttinen lyhytelokuva Buduaar. Halusin käyttää ryhmäkeskustelussa virikemateriaalia, jotta keskustelijoille olisi helpompi aloittaa keskustelu sensitiivisestä aiheesta. Jukka Törröstä mukailen käsitan virikkeet ”merkeistä rakentuvaksi kulttuurituotteeksi”, jotka valitsin esittämään ja imitoimaan tutkimusaihetta (eli

seksuaalista suostumusta) ja luomaan dialogista vuorovaikutusta haastateltavien ja virikkeiden välille (Törrönen 2017). Koska en ollut kiinnostunut tutkimaan ryhmäkeskusteluun osallistuneiden omia kokemuksia seksistä tai seksuaalisen suostumuksen neuvottelusta, koin, että myös tästä syystä virikemateriaalit olivat tarpeellisia. Niiden avulla pystyi keskustelemaan seksuaalisen suostumuksen neuvottelusta ilman, että osallistujien tarvitsi käyttää mahdollisia omia kokemuksia esimerkkinä, sillä esimerkit saattoi poimia virikemateriaaleista. Koska halusin lähestyä seksuaalista suostumusta enemmän seksiposiitivisesta näkökulmasta, enkä ainoastaan seksuaaliväkivallan kautta, en valinnut virikemateriaaliksi teoksia, joissa näytetään esimerkiksi raiskaus tai muuta rajua väkivaltaa. Tällaisten voimakkaiden ärsykkeiden näyttäminen olisi voinut potentiaalisesti vahingoittaa ja järkyttää tutkimukseen osallistuvia, joten en kokenut sellaisen materiaalin näyttämistä eettiseksi eikä tarkoituksenmukaiseksi. Seksiposiitivisuus voidaan ymmärtää eräänlaisena ideologiana, joka edistää sukupuolen ja seksuaalisuuden suhteen ennakkoluulotonta, tuomitsematonta ja henkilökohtaista seksuaalista itsemääräämisoikeutta kunnioittavaa näkökulmaa seksiin ja jossa huomioidaan suostumuksen tärkeys (Ivansky & Kohut 2017).

Halusin käyttää myös melko uusia ja nykyaikaa kuvaavia teoksia, enkä esimerkiksi yli kymmenen vuotta sitten tehtyjä teoksia. Minua kiinnosti nuorten naisten näkemykset seksuaalisesta suostumuksesta nykyajassa, joten halusin virikevideoiden olevan mahdollisimman samaistuttavia ajan ja paikan suhteen. Koska haastattelin nuoria ihmisiä, halusin myös, että virikemateriaalin henkilöhahmot ovat nuoriksi luokiteltavissa. Tästä syystä virikemateriaaleiksi valikoituivat suomalainen, suomenkielinen elokuva Buduaar sekä irlantilainen, englanninkielinen kohtaus televisiosarjasta Normaaleja ihmisiä. Koska järjestin ryhmäkeskustelun Suomessa ja suomeksi, ajattelin suomalaisen virikevideon olevan osallistujille helppo ymmärtää kulttuurisine konteksteineen sekä puhutun kielen kannalta. Toisaalta taas ajattelin irlantilaisen, englanninkielisen virikemateriaalin olevan kulttuurillisesti ja kielellisesti tarpeeksi tunnistettavaa, sillä iso osa Suomessa esitetystä televisioviitteestä on englanninkielistä.

Valitsin kyseiset kaksi materiaalia sen vuoksi, että niissä molemmissa käsitellään seksuaalisen suostumuksen neuvottelua ja ne ovat keskenään jopa stereotyyppisen erilaisia; toisessa (Normaaleja ihmisiä) luottamuksen ja siten suostumuksen neuvottelu onnistuu ja toisessa (Buduaar) puolestaan epäonnistuu. Juuri Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksen ja Buduaar-lyhytelokuvan päätyminen virikemateriaaliksi oli osittain myös käytännöllinen ratkaisu, sillä molemmat olivat ryhmäkeskustelun järjestämisen aikaan syksyllä 2020 Suomessa ilmaiseksi nähtävissä Yle Areena -palvelun kautta.

Olisin mielusti käyttänyt virikemateriaaleina teoksia, joissa henkilöhahmot olisivat edustaneet moninaisuutta niin vammaisuuden, kehon koon, ihonvärin kuin seksuaalisuudenkin suhteen mutta se ei valitettavasti toteutunut. Käyttämilläni videoilla esiintyvät hahmot ovat kaikki valkoisia, vammattomia, hoikkia ja luettavissa cissukupuolisiksi. Tilanteet ja asetelmat materiaaleissa ovat myös hyvin heteronormatiivisia. En kuitenkaan ryhmäkeskustelua suunnitellessani löytänyt seksuaalista suostumusta kuvaavia audiovisuaalisia aineistoja, joissa hahmojen moninaisuus olisi toteutunut käyttämiäni virikevideoita paremmin.

Normaaleja ihmisiä

Normaaleja ihmisiä (eng. *Normal People*) on vuonna 2020 ilmestynyt 12-osainen irlantilainen televisiosarja, joka perustuu kirjailija Sally Rooney'n samannimiseen romaaniin, joka julkaistiin vuonna 2018. Sarjan ovat tuottaneet Element Pictures, BBC ja Hulu. Suomessa sarjaa on esittänyt Yle toukokuussa 2020. Sarja seuraa kahden nuoren, Mariannen (Daisy Edgar-Jones) ja Connellin (Paul Mescal), ihmissuhdetta ja sen kehittymistä heidän lukiovuosistaan yliopiston loppupuolelle. (Yle Areena 2021A.) Virikemateriaalina käytin noin 9-minuutin katkelmaa sarjan toisen jakson alusta. Katkelma kuvaa kohtausta, jossa Marianne ja Connell harrastavat ensimmäistä kertaa seksiä yhdessä.

Normaaleja ihmisiä-sarjan seksikohtauksia on keuhuttu seksuaalisen suostumuksen neuvottelun eksplisiittisestä näyttämisestä (Belfiore 2020; Dray 2020; Handler 2020; Law 2020; Laws 2020). Koska halusin välttää seksuaalisen suostumuksen käsittelyssä pelkkää seksuaaliväkivaltakuvastoa, oli Normaaleja ihmisiä -sarjan tapa käsitellä seksiä ja suostumusta seksitilanteessa tervetullut ”vastapari” Buduaar-lyhytelokuvalle. Virikevideona käyttämässäni Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa hahmojen välinen luottamuksen rakentaminen onnistuu ja kohtauksen voidaan katsoa edustavan ”positiivista” kuvausta seksuaalisesta suostumuksesta. Kohtauksessa on jonkin verran alastomuutta, mutta hahmoista näytetään vain paljaat ylävartalot, eikä esimerkiksi genitaaleja kuvata. Ryhmäkeskusteluun osallistujien mielestä Normaaleja ihmisiä -kohtauksessa tilanne oli ”söpö” sekä ”aito” ja hahmot käyttäytyivät niin kuin ”oikeassa elämässä” ihmiset toimivat.

Buduaar

Buduaar on Reetta Aallon ohjaama ja käsikirjoittama lyhytelokuva, joka kuuluu Yksittäistapaus-nimiseen elokuvasarjaan. Elokuvasarjan takana on elokuvatuotantoyhtiö Tuffi Films, ja sarjan elokuvissa kuvataan erilaisia tilanteita, joissa tapahtuu naisiin kohdistuvaa vallankäyttöä. Buduaar julkaistiin Yle Areenassa sekä Yksittäistapaus-sivustolla tammikuussa 2020. (Yle Areena 2021B.) Elokuvat ”kuvaavat arkisia hetkiä, joita olemme oppineet pitämään normaaleina, mutta jotka tarkemmin katsottuna osoittautuvat absurdeiksi.” Elokuvasarja on osa vaikuttamiskampanjaa, jolla tuodaan näkyväksi sukupuolittunutta vallankäyttöä ja tarjotaan välineitä asiasta keskusteluun Erätauko-menetelmän avulla. (Yksittäistapaus 2021.)

Buduaar-elokuvassa kuvataan tilannetta, missä kotibileiden jälkeen Emmi (Suvi Blick) on menossa nukkumaan, kun Jani (Joonas Snellman) haluaa jäädä tämän huoneeseen yöksi. Elokuvan ohjaaja Aalto on kuvaillut elokuvan ajatusta seuraavasti: ”Viime aikoina käyty keskustelu on tehnyt näkyväksi, kuinka paljon naiset kokevat ahdistelua. Jotkut kysyvät kuitenkin edelleen, missä menee flirtin ja ahdistelun raja. Halusin käsitellä juuri tuota harmaata aluetta: näyttää hetki hetkeltä, miten ahdisteluun saatetaan päätyä, ja tehdä sen niin, että sekä ahdisteltavaan että ahdistelijaan voi – ainakin hyvin pitkälle – samaistua.” (Yksittäistapaus 2021.)

Käytin Buduaar-elokuvaa virikemateriaalina, sillä se käsittelee seksuaalista häirintää ja seksuaalisen suostumuksen neuvottelua tavalla, jossa hahmojen välinen luottamuksen rakentaminen epäonnistuu. Lyhytelokuvaa voisi pitää karkeasti negatiivisena kuvauksena suostumuksesta ja rajojen rikkomisesta kuitenkin ilman, että elokuvassa näytetään rajua väkivaltaa kuten esimerkiksi raiskausta. Elokuvassa kuitenkin näytetään esimerkiksi ei-suostumuksellista fyysistä koskettelua. Ryhmäkeskusteluun osallistujissa Buduaar herättikin negatiiviseksi luokiteltavia tuntemuksia ja sitä kuvailtiin muun muassa ”ahdistavaksi” ja ”ällöttäväksi”.

4.1.3. Ryhmäkeskustelu Tampereen Tyttöjen Talolla

Keräsin haastatteluaineistoni järjestämällä ryhmäkeskustelun Tampereen Tyttöjen Talolla syksyllä 2020. Lähestyin keväällä 2019 Talon työntekijää sähköpostitse kertomalla tutkielmani ideasta ja ryhmähaastattelun järjestämisestä Tyttöjen Talolla. Työntekijä suhtautui asiaan myönteisesti heti alusta alkaen ja ehdotti, että haastateltavat ilmoittautuisivat keskusteluun hänen kauttaan, sillä hän oli Talolla kävijöille tutumpi ja siten hän pystyisi myös seuraamaan, oliko osallistujia tulossa ja minkälaisia käytännön järjestelyjä tilanne vaatisi. Tämä sopi minulle hyvin, sillä ajattelin haastattelusta kiinnostuneiden ottavan Talon työntekijään yhteyttä matalammalla kynnyksellä kuin

minuun, joka olin käynyt Talolla vain muutamasti ja olin siten suurimmalle osalle kävijöistä tuntematon ja etäinen kasvo. Tyttöjen Talon työntekijä jakoi haastattelukutsuani (liite 1) sekä paperisena julisteena Talolla että sosiaalisessa mediassa Tampereen Tyttöjen Talon Instagram-tilillä. Tämä kevensi työmäärää itseltäni mutta toki aiheutti sen, etten voinut täysin määrätä, kuinka usein tai laajalle kutsua levitettiin.

Kävin syksyllä 2019 Tyttöjen Talolla myös juttelemassa kahden Talon työntekijän kanssa ryhmäkeskustelun järjestämisestä. Paikalla oli työntekijä, jonka kanssa olin aiemmin viestitellyt tutkimuksesta sekä Talon seksuaaliväkivaltaan erikoistunut työntekijä. Keskustelimme tapaamisessa muun muassa siitä, mitä käytännön järjestelyjä haastattelun järjestäminen vaatisi muun muassa tilan ja teknisten laitteiden suhteen. Tapaamisessa Talon seksuaaliväkivalta-työntekijä esitti pyynnön, että voisi olla ryhmäkeskustelun ajan paikalla niin sanotusti sivustaseuraajana, jotta hän tietäisi, mistä keskustelussa on puhuttu, jos joku osallistujista haluaisi keskustella hänen kanssaan myöhemmin. Päädyin kuitenkin siihen, että keskusteluun osallistumaton henkilö voisi häiritä ryhmäkeskustelua, kun osallistujat voisivat kokea, että tilassa on eräänlainen ylimääräinen tarkkailija. Pidin kuitenkin erittäin positiivisena asiana, että minulla oli mahdollisuus ohjata ryhmäkeskusteluun osallistujat ammattilaisen puheille samaan paikkaan, kuin missä keskustelu järjestettiin.

Keväälle 2020 suunniteltu ryhmäkeskustelu siirtyi Covid-19-pandemian vuoksi syksylle 2020. Ryhmäkeskustelua varten meille oli varattu rauhallinen hetki ajallisesti, kun Talolla ei ollut ryhmä- tai avointa toimintaa. Ennen keskustelua yksi Talon työntekijöistä järjesteli haastattelutilaan välipalaa sekä kertoi kahvi- ja teenjuontimahdollisuudesta osallistujille. Ryhmäkeskustelun ajan työntekijä oli toisessa huoneessa, kuin missä haastattelu tapahtui.

Ryhmäkeskustelutilanne Tampereen Tyttöjen Talolla eteni siten, että asettauduimme ison pöydän ääreen istumaan niin, että kaikilla oli hyvä näköyhteys takanani olevaan isoon televisioon, josta katsoimme virikemateriaalit. Virikemateriaalien ajan istuin tietokoneen ja seinän vieressä kasvot sivuttain niin televisioruutua kuin tutkimukseen osallistujia kohti. Aluksi kerroin itsestäni ja tutkielmastani sekä ryhmäkeskustelun suunnitellusta kulusta, eli että katsoisimme kaksi aiheeseen liittyvää videota ja keskustelisimme niiden pohjalta seksistä ja siihen liittyvistä rajoista. Tässä vaiheessa kerroin myös, että kenenkään ei tarvitse kertoa mitään henkilökohtaista, ellei niin halua, vaan että keskustelisimme aiheesta yleisellä tasolla. Tämän jälkeen kävimme lyhyen esittäytymiskierroksen, jossa osallistujat kertoivat nimensä ja sen, kauanko olivat käyneet Tyttöjen

Talolla. Halusin alkuun jonkinlaiset ääninäytteet jokaiselta keskustelijalta, jotta minun olisi helpompi identifioida puhujat äänitallenteelta. Kerroin osallistujille, etten käyttäisi heidän oikeita nimiään tutkielmassani, enkä muitakaan tietoja, joista heidät voisi tunnistaa. Käytänkin tässä tutkielmassani osallistujista pseudonyymejä, enkä kerro minkäänlaisia tarkkoja tunnistetietoja, vaan kerron osallistujista yleisellä tasolla.

Esittäytymiskierroksen jälkeen katsoimme katkelman Normaaleja ihmisiä -sarjasta, jonka jälkeen keskustelimme sen herättämistä ajatuksista. Käytössäni oli kysymysrunko, jonka kevyesti ohjailmana keskustelu eteni (liite 2). Keskustelunaiheiksi nousivat tässä vaiheessa muun muassa materiaalisissa esiintyvien hahmojen välinen suhde (tunsivatko toisiaan etukäteen ja kuinka hyvin) ja ehkäisy, myös suostumus ja luottamus (luottamukselliset välit) tulivat puheeksi heti ensimmäisen videon katselun jälkeen.

Tämän jälkeen katsoimme Buduaar-lyhytelokuvan. Yksi osallistujista poistui elokuvan aikana hetkeksi tilasta mutta palasi muutaman minuutin kuluttua takaisin. Elokuvan loputtua jatkoimme keskustelua, jolloin taas käytin haastattelurunkoani avaamaan keskustelua. Nyt keskustelussa nousivat esiin ainakin uhrin syyllistäminen ilmiönä sekä stereotyyppinen (hetero)seksin ”käsikirjoitus”, jossa mies on aktiivinen ja nainen passiivinen. Tämän jälkeen siirryimme keskustelemaan eksplisiittisemmin seksuaalisesta suostumuksesta, mitä se on ja siitä, miten suostumus virikemateriaaleissa näyttäytyi. Keskustelimme myös päihteiden vaikutuksesta suostumukseen ja sukupuolirooleista, sekä myös seksuaalirikoslainsäädäntö tuli mainituksi. Ryhmäkeskustelutilanteessa pidin suomenkieliset ohjelmatekstitykset päällä niin Buduaarissa kuin Normaaleja ihmisiä -kohtauksessakin, jotta virikemateriaaleja oli mahdollisimman helppo seurata huolimatta mahdollisista äänentoistollisista tai kielellisistä haasteista.

Keskustelun loppupuolella kysyin, olisiko osallistujilla ehdottaa jotain toista sanaa seksuaalisen suostumuksen tilalle, tai käyttävätkö he itse jotain toista käsitettä asiasta. Haastattelurungossani oli kysymyksiä myös seksin määrittelystä, mutta en kokenut kyseisiä kysymyksiä lopulta relevanteiksi keskustelumme kannalta. Lisäksi koin kysymykset ryhmäkeskustelutilanteen kontekstissa jopa hieman kiusallisiksi kysyä, mutta tämä saattoi olla myös omaa ylivarovaisuuttani sensitiivisestä aiheesta puhumiseen. Käytyäni haastattelurungon kysymykset suurelta osin läpi varmistin, että kaikki olivat saaneet sanoa sanottavansa aiheesta. Lopuksi pyysin osallistujia täyttämään lyhyen paperisen taustatietolomakkeen, jossa kysyttiin heidän ikäänsä ja sukupuoltaan. Yksilöllisten

taustatietolomakkeiden lisäksi laitoin osallistujille kiertämään paperisen listan, johon sai halutessaan kirjoittaa oman sähköpostiosoitteensa, jos halusi itselleen tiedon valmiista tutkielmasta.

Koska toisella käyttämistäni virikemateriaaleista näytettiin seksuaalista ahdistelua ja ajattelin, että aihe saattaa herättää osallistujissa mahdollisia epämukavia tuntemuksia, jaoin osallistujille keskustelun lopuksi paperilla listan, johon olin kerännyt tahoja, joiden kanssa näistä tuntemuksista voisi puhua (liite 3). Listalla olivat Tampereen Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöntekijän, Naisten Linjan ja Nollalinjan yhteystiedot. Ajattelin ryhmäkeskusteluun osallistuneiden olevan ensisijaisesti yhteydessä Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöntekijään, mikäli kaipaisivat keskustelumahdollisuutta ryhmähaastattelun jälkeen haastattelun herättämistä tunteista, vaikka tuntemukset eivät suoranaisesti olisivatkaan liittyneet juuri seksuaaliväkivaltaan. Halusin tarjota myös mahdollisuutta anonyymeihin yhteydenottokanaviin, jos jollain osallistujalla olisi ryhmäkeskustelun seurauksena herännyt muistoja tai epäilyksiä liittyen omiin epämieluisiin seksitai muihin kokemuksiin. En kokenut eettiseksi tarjota keskustelumahdollisuutta itseni kanssa, sillä en ole väkivaltatyön ammattilainen.

Lopuksi kiitin ryhmäkeskusteluun osallistujia ja tarjosin heille karkkia kotiin viemisiksi. Yksi keskusteluun osallistujista jäi vielä hetkeksi juttelemaan muiden poistuessa tilasta ja kiitteli erityisesti mahdollisuutta saada tieto valmistuneesta tutkielmasta. Hänen poistuttuaan Tyttöjen Talon työntekijä tuli siistimään tilaa kanssani ja kyseli yleisesti keskustelun kulusta. Ryhmäkeskustelutilanne kesti kaiken kaikkiaan noin tunnin ja 15 minuuttia, josta virikemateriaalien katselu vei vähän alle 25 minuuttia. Tunnelma keskustelussa oli hieman varovainen mutta keskustelua kuitenkin syntyi melko hyvin. Keskustelun varovaisuuteen saattoi vaikuttaa osaltaan aihepiiri sekä se, että suurin osa osallistujista ei tuntenut toisiaan entuudestaan.

Yhteistyö Tampereen Tyttöjen Talon henkilökunnan kanssa sujui hyvin ja olin ilahtunut, että tutkimusehdotukseni otettiin siellä niinkin hyvin ja avoimesti vastaan. Viestinvaihdossa ja muussakin kommunikaatiossa kuitenkin heijastui Talolla vallitseva työn suuri määrä, kiire ja resurssien puute. Olen kiitollinen, että pääsin keräämään tutkimusaineistoni Tampereen Tyttöjen Talolla sekä erityisesti mahdollisuudesta ohjata haastatteluun osallistujat Talon seksuaaliväkivaltatyöntekijän puheille näin halutessaan.

4.2. Ryhmäkeskustelu tutkimusmenetelmänä

Käytin aineistoni keräämisessä tutkimusmenetelmänä ryhmäkeskustelua, jonka osana käytin virikemateriaaleja. Nämä virikemateriaalit toimivat kaksoisroolissa, eli olivat lisäksi myös osa tutkimusaineistoani. Ryhmäkeskustelun avulla voidaan selvittää ihmisten tulkintoja tietystä aiheesta sekä tutkia, ”miten ryhmä yhteisesti tuottaa erilaisia kuvauksia ja käsityksiä” (Pietilä 2017, 113). Minua kiinnosti päästä keskustelemaan seksuaaliseen suostumukseen liittyvistä teemoista nuorten kanssa, sillä suostumus käsitteenä on useille tuttu lähinnä liittyen julkiseen keskusteluun raiskauksen ja seksuaalirikosten määrittelystä, mutta halusin tarkastella, miten suostumus näyttäytyy nuorille heidän arjessaan. Pitäydyin kuitenkin suostumuksen tarkastelussa nimenomaan seksiin liittyen, sillä vaikka ymmärrän suostumuksen liittyvän laajemminkin ihmisten väliseen kanssakäymiseen ja esimerkiksi myös ei-seksuaaliseen kosketukseen kuten halaamiseen, koin pro gradu -tutkielman tarkkaan määritellyn muodon rajaavan näkökulmaani kapeammaksi tällä kertaa.

Wilkinsonin (1999) mukaan fokusryhmä on feministinen tutkimusmetodi monellakin tapaa. Ensinnäkin, ryhmäkeskustelu on melko ”luonnollinen” kommunikaation tapa, sillä se jäljittelee ihmisten arkipäivän kohtaamisia ja keskusteluja, ja välttää siten keinotekoisia tutkimusasetelmaa. Toki fokusryhmät eivät ole ”luonnollisia” siinä mielessä, että tutkija on järjestänyt keskusteluasetelman nimenomaan tutkimustarkoitukseen. Kuitenkin ryhmäkeskustelu peilaa jonkin verran arkipäiväisiä sosiaalisen interaktion ja kommunikoinnin prosesseja. Toisekseen, ryhmäkeskustelut tarjoavat sosiaalisen kontekstin, jossa mielipiteitä ja merkityksiä rakennetaan ja ilmaistaan. Ryhmäkeskusteluun osallistujat muodostavat sosiaalisen ryhmän, jonka sisällä ryhmän jäsenet voivat esimerkiksi haastaa toistensa näkemyksiä. Siten ryhmäkeskustelu tarjoaa tutkijalle materiaalia, jota ei muulla metodilla olisi mahdollista saada aikaiseksi. Esimerkiksi keskustelu alkoholin roolista ja merkityksestä seksiin ja suostumukseen liittyen oli asia, jonka ryhmäkeskusteluun osallistujat nostivat esiin omaehtoisesti virikemateriaalin innoittamana, eikä minulla ollut haastattelurungossani (liite 2) kysymystä kyseisestä aiheesta. Kolmas peruste käyttää ryhmäkeskustelua feministisessä tutkimuksessa on se, että ryhmäkeskustelu kääntää valta-asetelmaa pois päin tutkijasta kohti keskusteluun osallistujia ja siten välttää osallistujien hyväksikäytön. Koska ryhmäkeskusteluun osallistuu useampi keskustelija, muuttaa se väkisininkin asetelmaa, jossa on yksi kysyjä ja yksi vastaaja. Keskusteluun osallistujat voivat esimerkiksi haastaa toistensa näkemyksiä, myötäillä toisiaan tai saada toisiltaan uusia näkökulmia. Siten tutkijan näkökulma asiaan ei ole ainoa, joka vaikuttaa osallistujien mielipiteisiin. (Wilkinson 1999.)

Näiden syiden lisäksi Wilkinson (1999) listaa fokusryhmien eduksi sen, että ne sopivat yleensä hyvin aliedustettujen ja sellaisten ihmisryhmien tutkimiseen, joita ei muunlaisella tutkimusmetodilla tavoitettaisi. Samoin ryhmäkeskustelu mahdollistaa tiedon ja tietämyksen lisäämisen tutkimusaiheesta (emt. 236). Valitsin ryhmäkeskustelun aineistonkeruun metodiksi erityisesti siitä syystä, että minua kiinnosti se, millaisia asioita ja ajatuksia keskustelijoilla herää ja miten he reagoivat toistensa mielipiteisiin. Halusin juurikin mahdollistaa aiheen pohtimisen mahdollisimman yhdenvertaisessa ympäristössä, vaikkakin tutkijalla on aina valta-asema suhteessa tutkimukseen osallistuviin.

4.3. Laadullinen teoriaohjaava sisällönanalyysi

Aineistojeni analyysissä käytin menetelmänä laadullista teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Käytän tutkielmassani sisällönanalyysiä metodina siten, että ymmärrän sen toimivan väljänä teoreettisena kehyksenä analyysilleni (Tuomi & Sarajärvi 2018, 91). Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven mukaan ”[s]isällönanalyysillä pyritään järjestämään aineisto tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota” (2018, 108). Teoriaohjaavuus analyysissäni tarkoittaa sitä, että teoria toimii analyysini apuna, mutta analyysini ei suoraan perustu johonkin tiettyyn teoriaan (emt. 97). Voisi sanoa, että teoriaohjaavuus analyysissäni yhdistää sekä aineistolähtöisen analyysin että teorialähtöisen analyysin. Lähestyin nimittäin ryhmäkeskusteluaineistoa ensin ilman mitään ennalta päätettyä teoriaa ja poimin ryhmäkeskustelusta luottamuksen käsitteen, jolle sitten etsin teoreettista pohjaa. Karen Jonesin näkemys luottamuksesta affektiivisena asenteena (1996) ohjasi audiovisuaalisen aineistoni analyysiä. Samoin Jonesin teoria luottamuksesta johdatti minut Lauren Berlantin julman optimismin teorian äärelle (2011), jolloin käytin julman optimismin teoriaa ryhmäkeskustelun analyysissä luottamuksen lisäksi. Käytin niin luottamuksen kuin julman optimismin käsitteitä kuitenkin vain ajatteluni ohjaavina työkaluina, jolloin saatoin soveltaa käyttämiäni käsitteitä joustavasti analyysissäni.

Analyysini apuna käytin myös Alecia Jacksonin ja Lisa Mazzein (2012) ajatusta siitä, kuinka analyysiä voi tehdä ”ajattelemalla teorian kanssa”. Jackson ja Mazzei kirjoittavat siitä, kuinka teoriaa ja analysoitavaa tekstiä voi lukea yhdessä ja etenkin teorian ”läpi”. He kutsuvat tätä termillä *plugging in* (emt. 5), eli tekstit ikään kuin yhdistetään toisiinsa, aivan kuin kaksi laitetta yhdistettäisiin johdoilla toisiinsa, jolloin niillä on mahdollisuus kommunikoida keskenään, jakaa tietoja ja vaikuttaa toisiinsa. Käytinkin tätä *plugging in* -ajatusta omassa analyysissäni siten, että

ajattelin analyysiäni teoriakäsitteiden kanssa, eli ”yhdistin” niin luottamuksen kuin julman optimismin aineistoihini ja katsoin niiden avulla ja läpi, mitkä asiat korostuivat aineistossa.

Analyysiprosessi

Aloitin analyysini litteroimalla ryhmäkeskustelun sekä videot. Keskustelun litteroin sanatarkasti, mutten merkinnyt esimerkiksi äänenpainoja tai tarkkoja taukojen pituuksia. Videoista litteroin niin vuorosanat kuin henkilöhahmojen käytöksen, esimerkiksi katseet ja kosketukset. Joissain kohdissa kirjoitin auki myös kameran kuvakulman ja taustalta kuuluvat äänet. Litteroinnin jälkeen luin ryhmäkeskustelun läpi mieltien, mikä kaikki siinä on kiinnostavaa. Merkitsin eri väreillä kohtia, jotka mielestäni olivat kiinnostavia. Keräsin erilliseen tiedostoon sanoja ja keskustelukatkelmia, joita yhdistelin eri listoiksi ja joista vähitellen alkoivat muodostua erilaiset teemat. Näin sain esiin eri aiheet ja teemat, jotka ryhmäkeskustelussa empiirisesti nousivat esiin ja täten pystyin vastaamaan tutkimuskysymykseeni ”millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla”.

Mielenkiintoni alusta pitäen oli herättänyt erityisesti kohta, jossa kysyn keskustelijoilta, mitä vaihtoehtoisia termejä he käyttäisivät sanalle ”suostumus”. Eräs osallistujista vastasi ”molemminpuolinen luottamussuhde”. Kiinnostukseni herätti erityisesti sana ”luottamus”, sillä se toistui aineistossa myös muuten ja vaikutti olevan keskeistä ylipäänsä seksuaalisen suostumuksen ymmärtämisen kannalta. Päätin ”testata” luottamuksen (Jones 1996) käsitteen toimivuutta seksuaalisen suostumuksen ymmärtämisessä analysoimalla virikemateriaaleina käyttämäni audiovisuaaliset materiaalit katsomalla niitä luottamuksen kanssa ja läpi; miten materiaaleissa rakennetaan ja rikotaan luottamusta. Katsoin molemmat materiaalit useampaan kertaan uudelleen läpi laittaen merkille, miten luottamusta rakennetaan ja/tai rikotaan. Päällimmäinen havainto oli, että luottamusta rakennetaan ja rikotaan niin sanallisesti (esim. kysymyksillä) kuin sanattomasti (esim. kosketuksilla ja katseilla). Siten päädyin rakentamaan analyysini avuksi nelikentän, jossa nämä asiat ovat omissa lohkoissaan. Kävin materiaalit läpi merkiten nelikenttään paikkoja, joissa joko rakennetaan luottamusta sanallisesti, rakennetaan luottamusta sanattomasti, rikotaan luottamusta sanallisesti tai rikotaan luottamusta sanattomasti. Tein molemmille materiaaleille omat nelikenttensä, jolloin pystyisin analysoimaan niiden eroja luottamuksen rakentamisen ja rikkomisen suhteen. Seuraavaksi kävin läpi audiovisuaalisten materiaalien litteraatit ja värikoodasin jokaisen nelikentän lohkon omalla värillään. Kokosin jokaisen värin omaksi listakseen, eli tyypittelin videoilla tapahtuvaa luottamuksen rakentamista ja rikkomista. Tein molemmista videoista oman

nelikenttensä sekä omat listauksensa. Sen jälkeen tarkastelin listoja ja analysoin sekä sanallistin tarkemmin keinoja, joilla luottamusta joko rakennettiin tai rikottiin, sanallisesti taikka sanattomasti. Tämän avulla pystyin vastaamaan tutkimuskysymykseeni ”miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan neuvottelussa seksuaalisesta suostumuksesta Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar-lyhytelokuvassa”.

Tämän jälkeen tarkastelin ryhmäkeskustelua ja sen teemoja uudelleen, tällä kertaa erityisesti luottamuksen ja julman optimismin käsitteet mielessäni. Kävin ryhmäkeskustelua läpi etsien kohtia, joissa julma optimismi operoi joko luottamuksen rikkomisen jälkeen tai luottamuksen neuvottelun epäonnistuttua. Paikansin tällaisia kohtia keräämällä erilliseen tiedostoon katkelmia keskustelusta. Siten kykenin vastaamaan viimeiseen tutkimuskysymykseeni, eli ”miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta”.

4.4. Feministinen metodologia

Käyttämieni tutkimusmetodien ja niihin liittyvien eettisten pohdintojen jälkeen on hyvä tarkastella tutkielmani suhdetta feministiseen metodologiaan ja feministisen tiedon tuottamiseen. Vaikka olin tutkielmani kanssa alusta lähtien tietoinen siitä, että pelkästään se, että tutkielmani kohteena ovat nimenomaan nuorten naisten käsitykset seksuaalisesta suostumuksesta, ei se riitä perusteeksi kutsua tutkielmaani tai tutkimusotettani feministiseksi. Pelkästään sukupuolierityinen näkökulma ei tee tutkimuksesta automaattisesti feminististä (Ramazanoglu & Holland 2002, 8). Samaten, ei ole mitään yhtä feminististä metodologiaa tai feminististä tutkimusotetta, vaan feminismin ja feministisen tutkimuksen sisällä on monia eri näkemyksiä tiedon tuottamisesta. Samoin ei ole olemassa mitään yhtä tutkimusmetodia, joka olisi ”järjestelmällisesti tai erityisesti” feministinen. Feministinen tutkimus, kuten yleisesti sosiaalitieteellinen tutkimus, kuitenkin ajattelee kriittisesti tutkijan positiota tiedon tuottamisen prosessissa. (Emt. 15-16.) Tähän olen tutkielmani teossa pyrkinyt kiinnittämään huomiota.

Ramazanoglun ja Hollandin herättelemänä minua kiinnostaakin kysymys, kenelle olen vastuussa tuottamastani tiedosta (2002, 38). Voisi ajatella, että koska pro gradu -tutkielma on ”vain” opinnäytetyö ja tutkimuksen tekemisen harjoittelua, sillä ei usein ole juurikaan suurta tieteellistä painoarvoa. Siten opinnäytetyön tekijä saa ehkä enemmän anteeksi kuin kokeneempi ammattitutkija. Kuitenkin itse koen, että koska keräsin tutkimusaineistoa muiden ihmisten

keskustelusta, olen heille jollain tapaa velvollinen tuottamastani tiedosta ja siitä, kuinka heidän sanomisiaan tarkastelen. Koska halusin välittää ryhmäkeskusteluun osallistuneille tiedon valmistuneesta työstä ja antaa heille mahdollisuuden lukea tutkielma, sekä mahdollisesti antaa myös palautetta niin halutessaan, osallistujat saivat mahdollisuuden antaa sähköpostiosoitteensa minulle ryhmäkeskustelun lopuksi. Tämä oli osallistujille täysin vapaaehtoista ja ei mikään edellytys tutkimukseen osallistumiselle. Sähköpostiosoitteet säilytin yhtä huolellisesti kuin muunkin tutkimusaineiston ja käytin niitä pelkästään tutkielman valmistumisesta informoimiseen. Tutkielmasta informoimisen jälkeen hävitin sähköpostiosoitteet. Omat yhteystietoni olivat osallistujille tiedossa jo haastattelukutsun kautta.

Ajatus vastuusta on tietysti laajempi kuin valmiista tutkielmasta tutkimukseen osallistuneille informoiminen. Ajattelen olevani vastuussa tuottamastani tiedosta myös siten, että en vääristellyt tai muokannut haastatteluun osallistuneiden sanomisia. Tulkitsin niitä tietysti omasta positiostani käsin, mutta yritin tehdä tulkintoja puhujan sanomisia kunnioittaen. Käytännössä tämä tarkoittaa muun muassa litteroitujen aineistokatkelmien käyttämistä sellaisessa muodossa, että niitä on muokattu mahdollisimman vähän. Katkelmia on voitu lyhentää esimerkiksi toistoa vähentämällä tai jättämällä joitain täytesanoja (esimerkiksi ”niinku”) pois, mutta muuten katkelmien sanamuotoihin ja lauserakenteisiin ei ole kajottu.

Ajattelen vastuun ulottuvan myös siihen, etten tutkielmassani esitä sellaisia väitteitä seksuaalisesta suostumuksesta tai seksistä, joiden voisi katsoa olevan haitallisia esimerkiksi henkilöille, jotka ovat kokeneet seksuaaliväkivaltaa. En siis esimerkiksi esitä seksuaaliväkivallan uhria syyllistäviä kommentteja tai jos sellaisia kommentteja olisi aineistossani esiintynyt, olisin tarkastellut niitä kriittisesti, enkä esittänyt niitä ”tosina”. Koen tärkeäksi, että tutkielmani ”sanoma” on eksplisiittisesti seksuaaliväkivaltaa vastustava ja seksiposiitivinen (Ivansky & Kohut 2017). Tämä ei kuitenkaan tarkoita aiheen yksipuolista tarkastelua tai tutkielman käyttämistä eräänlaisena mielipidekirjoituksena, vaan näkökulmani on haastateltaviani kunnioittava ja fokukseni on tarkastella juuri heidän sanomisiaan, vaikkakin omasta tutkijanpositiosta käsin. Tutkimuksen kirjoittajana ja toteuttajana minulla on tietysti viimeinen sana siinä, miten asiat ilmaisen ja valitessani esimerkiksi ryhmähaastattelun virikemateriaalit, olen vaikuttanut tutkimuksen kulkuun ja aiheen käsittelytapaan. Olen kuitenkin pyrkinyt tekemään kaikki tutkimukseeni liittyvät valinnat pitämällä mielessä niin hyvän tieteellisen käytännön (HTK 2012; TENK 2019) kuin oman valtaositioni tutkijana.

5. Luottamukseen perustuva seksuaalinen suostumus

Analyysini koostuu kolmesta osasta, joita jokaista ohjaa oma tutkimuskysymyksensä. Ensimmäisenä kysyn, miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan suostumusta neuvoteltaessa Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar -lyhytelokuvassa. Toiseksi tarkastelen, millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla. Kolmanneksi pohdin, miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta. Analyysini osioilla on jokaisella oma tehtävänsä: ensimmäinen (5.1) tarkastelee sitä, millaisia syötteitä virikemateriaalit ovat antaneet muulle aineistolle eli ryhmäkeskustelulle. Toinen (5.2) alaluku on ryhmäkeskustelua kuvaileva ja käyn siinä temaattisesti läpi aineiston sisältöjä. Kolmas (5.3) analyysin alaluku käsittelee myös ryhmäkeskustelua, mutta on edeltävää alalukua teoreettisempi lähestymistavaltaan, sillä se tuo analyysin välineeksi myös julman optimismin (Berlant 2011).

5.1. Luottamus audiovisuaalisessa aineistossa

Koska virikemateriaalit edelsivät ajallisesti ryhmäkeskustelua ja luottamus nousi vahvasti esiin ryhmäkeskustelussa niiden innoittamana (tästä lisää luvussa 5.2.), halusin ”testata”, miten luottamuksen käsite toimii seksuaalisen suostumuksen neuvottelussa virike-/audiovisuaalisissa materiaaleissani. Analysoin siten Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtausta ja Buduaar-lyhytelokuvaa tarkastelemalla, miten luottamusta niissä rakennetaan ja rikotaan niin sanallisesti kuin sanattomastikin. Tämä kommunikaatioon liittyvä sanallinen/sanaton jaottelu tuli esiin myös ryhmäkeskustelussa sekä tutkimuskirjallisuudessa aiheesta (Beres 2014; Fenner 2017).

5.1.1. Luottamuksen rakentaminen

Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa luottamusta rakennetaan paljolti sanallisesti. Connellin huoneessa hahmojen jutustelu rakentaa luottamusta siten, että molemmat paljastavat haavoittuvaisia puolesta itsestään, kun Marianne sanoo muiden koulussa kutsuvan häntä muun muassa ärsyttäväksi. Connell puolestaan paljastaa, kuinka hänellä on vaikeuksia tietää, miltä hänestä missäkin tilanteessa tuntuu. Molemmat jakavat itsestään jotain henkilökohtaista, mikä rakentaa hahmojen välistä luottamusta (Jones 2012; Jones 2019).

Kun tilanne etenee fyysiseen läheisyyteen, kosketuksiin ja suuteluun, molemmat hahmot kysyvät toisiltaan luottamusta rakentavia kysymyksiä, esimerkiksi Marianne kysyy, että ”voidaanko nyt riisua” ennen kuin alkaa itse riisumaan vaatteitaan taikka riisumaan Connellilta vaatteita.

Molemmat hahmot kysyvät kohtausten aikana useasti, onko toinen ”okei” ja tuntuuko jokin hyvältä, mikä rakentaa luottamusta seksitilanteessa.

Marianne kysyy Connellilta, onko tällä kondomia, jolloin Connell varmistaa vielä, että ”sitäkö sinä haluat”. Kun tulee ilmi, että kyseessä on Mariannen ensimmäinen seksikerta, Connell sanoo, että jos Marianne haluaa lopettaa kesken, niin se sopii; ”jos haluat lopettaa, me voidaan tietysti lopettaa.” Connell vielä erikseen nostaa esiin, että kesken lopettaminen ei olisi kiusallista: ”...jos sinua sattuu, me voidaan lopettaa. Se ei ole kiusallista, sen kuin sanot vaan.” Connell myös kysyy vielä erikseen, onko Mariannella kaikki ”okei” sekä sattuuuko yhdyntä tätä. Nämä kaikki rakentavat luottamusta seksitilanteessa hahmojen välillä.

Sanattomasti luottamusta rakennetaan Normaaleja ihmisiä -kohtauksessa katseilla ja sillä, että kummallakaan ei tunnu olevan tilanteessa kiire. Mariannen tullessa Connellin talolle, kumpikaan ei ryntää fyysisesti toiseen kiinni, vaan molemmat antavat toisilleen tilaa. Kun hahmot lähentyvät Connellin huoneessa myös fyysisesti, tilanteessa ei ole kiireen tuntua, vaan hahmot pysähtyvät toisinaan katsomaan toisiaan silmiin ja nauravat tilanteelle, kun vaatteet ovat niin kireitä, etteivät ne meinaa lähteä helposti pois päältä.

Buduaar-lyhytelokuvassa luottamusta rakennetaan sanallisesti siten, että Jani kehuu Emmiä muun muassa fiksuksi ja mielenkiintoiseksi (Jones 2019). Jani myös pyytää anteeksi sitä, että säikäytti Emmin tullessaan luvatta tämän huoneeseen sisään. Jani samoin kysyy, saako mennä Emmin viereen tämän sänkyyn, eikä vain mene sinne ilman lupaa. Jani kysyy myös luvan pitää Emmistä kiinni ja kysyy, pitääkö Emmi siitä, että Jani hivelee Emmin niskaa. Nämä sanalliset kysymykset itsessään voidaan katsoa rakentavan luottamusta henkilöiden välillä, mutta yhdistettynä tilanteissa muuten tapahtuvaan sanattomaan toimintaan, niiden luottamusta rakentava vaikutus heikkenee.

Luottamusta rakennetaan Buduaar-lyhytelokuvassa sanattomasti jonkin verran hahmojen välisillä katsekontakteilla sekä sillä, että aluksi Jani asettuu Emmin toiveiden mukaisesti lattialle nukkumaan.

5.1.2. Luottamuksen rikkominen

Luottamusta rikotaan Buduaar-lyhytelokuvassa sanallisesti Emmin puolelta siten, että tämä suhtautuu hieman pilkallisesti Janin tietämättömyyteen Simone de Beauvoir'a kohtaan, mutta toisaalta asian voi nähdä myös jonkinlaisena jään murtamisena hahmojen välillä ja se voi saada Emmin tuntemaan sympatiaa Jania kohtaan. Jani rikkoo luottamusta sanallisesti muun muassa painostamalla Emmiä lähtemään jatkoille.

Emmin huoneessa Jani ei myöskään kunnioita Emmin toivetta nukkumisesta, vaan haluaa keskustella tämän kanssa ”asioista”. Samoin Jani ei kunnioita Emmin toivetta siitä, että Jani nukkuisi lattialla, vaan kysyy, voivatko he halata, kun Jani ei muuten kuulemma saisi unta. Hivellessään Emmiä (luvatta) niskasta, Jani hyssyttelee Emmiä huomattaessaan tämän epämukavuuden ja sanoo, että ”oo vaan siinä” ja ”ei sun tarvii tehdä mitään”, mikä antaa ymmärtää, että Emmi on Janille vain jonkinlainen halujen kohde, joka voi passiivisesti vain olla aloillaan, kun Jani aktiivisena toimijana toteuttaa omia halujaan (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013). Kun Emmi on jo ilmaissut kielteisen kantansa Janin lähentelyyn, Jani yrittää kuitenkin vielä: ”jos me kuitenkin oltais vähän. Ei mun tarvii ees tulla sisään tai mitään. Oltas vaan lähekkäin.” Jani siis haluaisi fyysistä läheisyyttä ja ehkä seksiäkin Emmin kanssa, mutta Emmi kokee tällaisen läheisyyden Janin kanssa epämukavaksi.

Kun Emmi on huomannut Janin masturboivan lattialla ja Emmi huomauttaa asiasta, Janin vastaus on: ”no entä sitte? Jotenkinhan mun on pakko tää hoitaa.” Aivan kuin Janin seksuaaliset halut olisivat jokin pysäyttämätön luonnonvoima, jolle Janin on vain pakko tehdä jotain (Jozkowski & Peterson 2013). Emmin alkaessa itkemään Jani vakuuttelee olevansa ”oikeesti ihan hyvä tyyppi”, minkä voisi ajatella toisessa tilanteessa olevan luottamusta rakentava lausahdus, mutta tässä kontekstissa tuntuu vähättelevän Emmin reaktiota ja on siten luottamusta rikkova. Vielä lopuksi Jani vähättelee Emmin reaktiota sanoessaan, että ”luulitsä et mä raiskaan sut tai jotain”, ihan kuin Emmin pelko raiskatuksi tulemisesta olisi jotenkin ylireagointia, vaikka näin sanoessaan Jani osoittaa ymmärtävänsä, kuinka hänen käyttäytymisensä on voinut tulkita uhkaavaksi.

Luottamusta rikotaan Buduaar-lyhytelokuvassa sanattomasti monin eri tavoin. Jani tulee Emmin huoneeseen kutsumatta sisään ja jää huoneeseen, vaikka Emmi sanoo selväsanaisesti haluavansa nukkua. Janin jääminen huoneeseen, kun Emmi luulee tämän jo poistuneen, säikäyttää Emmin

pahanpäiväisesti ja rikkoo luottamusta hahmojen välillä. Jani myös istuu Emmiin viereen sängylle ja laittaa kätensä Emmiin lanteille, jota Emmi kavahtaa. Molemmat teot tapahtuvat ilman, että Emmi ilmaisee kummankaan olevan toivottua.

Myöhemmin, vaikka Jani on saanut Emmiltä luvan tulla tämän viereen sängylle, Jani myös silittää Emmiin niskaa ja hivuttautuu koko ajan lähemmäksi, vaikka Emmi elehtii epämukavuutta ja sanookin, että ”mä en haluu mitään tollasta” ja ”älä viitti”. Jani etenee koskettelemaan Emmiin rintakehää, mikä saa Emmiin nousemaan sängyllä istumaan ja käskemään Janin takaisin lattialle. Tämän jälkeen Jani avaa vyön solkensa ja avaa housujensa vetoketjun, mikä Emmille vaikuttaa uhkaavalta, vaikka Jani käykin lattialle makaamaan Emmiin käskyn mukaisesti. Jani kuitenkin alkaa masturboimaan lattialla, mikä voidaan katsoa väkivallaksi, kun se tapahtuu ilman Emmiin suostumusta.

Emmin alkaessa itkemään ja tämän pyytäessä Jania poistumaan huoneestaan (”painu helvettiin täältä” ja ”mee pois oo kiltti”), Jani kuitenkin päättää jäädä huoneeseen ja muun muassa laittaa kätensä Emmiin hartioille lohduttaessaan häntä. Jani siis useampaan otteeseen toimii täysin päinvastoin, kuin Emmi tältä pyytää ja useammin kuin kerran Jani koskee Emmiä ilman, että varmistaa ensin, onko se Emmiin mielestä suotavaa. Mielestäni vakavin luottamuksen rikkominen on kuitenkin Janin masturbointi, jossa itsessään ei tokikaan ole mitään väärää, mutta masturbointi toisen katseen alla ilman tämän suostumusta on suuri luottamuksen rikkominen ja väkivaltaa.

Ainoa kohta, jonka voisi tulkita sanalliseksi luottamuksen rikkomiseksi Normaaleja ihmisiä -kohtauksessa on tilanne, jossa Marianne sanoo Connellia ujoksi, johon Connell vastaa hieman loukkaantuneen oloisena, että ”luuletko, että olen ujo”. Tilanne kuitenkin selviää, kun molemmat kertovat näkökantansa asiasta ja asia ei havaittavasti jää vaivaamaan kumpaakaan. Sanattomasti luottamusta ei rikota Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa tulkintani mukaan laisinkaan, sillä esimerkiksi kaikki fyysinen kosketus on molempien puolelta koko ajan mieluisan oloista ja toivottavaa.

Audiovisuaaliset aineistot ovat siis keskenään hyvin erilaisia luottamuksen rakentamisen ja rikkomisen suhteen; Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa luottamusta rakennetaan paljon niin sanallisesti kuin sanattomastikin, kun taas luottamusta rikkovia sanattomia tai sanallisia tekoja on hyvin vähän, jos ollenkaan. Buduaar-lyhytelokuvassa puolestaan luottamusta rikotaan niin sanallisesti kuin sanattomastikin enemmän, kuin luottamusta rakennetaan. Luottamuksen

rakentaminen ja siten suostumuksen neuvottelu on hyvin keskeinen teema virikemateriaaleissa, mikä on vaikuttanut siihen, että se nostetaan ryhmäkeskustelussa myös keskeiseksi teemaksi. Luottamus sitookin nämä kaksi aineistoa, audiovisuaalisen ja ryhmäkeskustelun, toisiinsa ja ne vaikuttavat toinen toistensa analyysiin. Virikemateriaaleista herännyt luottamuksen teema nousee ryhmäkeskustelussa keskeiseksi teemaksi, jolloin ryhmäkeskusteluun osallistuneiden sanoittamana pääsin luottamuksen käsitteen avulla tarkastelemaan audiovisuaalista aineistoa.

Audiovisuaalisista materiaaleista Normaaleja ihmisiä -kohtaus on kuvitteellinen esimerkki tilanteesta, jossa seksuaalisen suostumuksen neuvottelu onnistuu, eli luottamus syntyy ja säilyy läpi tilanteen, sillä henkilöhahmojen toiveet sopivat yhteen. Buduaar on puolestaan esimerkki tilanteesta, jossa suostumuksen neuvottelu epäonnistuu, koska kunnollista luottamusta ei pääse syntymään, vaan pieninkin luottamuksen alku rikotaan. Buduaarissa hahmojen toiveet tilanteessa eivät ole yhteneväisiä, eikä mieshahmo myöskään kunnioita naishahmon toiveita taikka niitä koskevia viestejä. Tämä selkeä ja jopa stereotyyppinen ”hyvän/onnistuneen” ja ”huonon/epäonnistuneen” tilanteen vastakkaisuus oli syy, miksi valitsin kyseiset materiaalit ryhmäkeskustelun virikkeiksi. Halusin näyttää keskustelijoille keskenään erilaiset esimerkit, jotta he voisivat halutessaan vertailla näiden kahden materiaalin eroja ja yhteneväisyyksiä. Halusin toisistaan selkeästi eroavat materiaalit myös sen takia, että niiden avulla pystyisi tarkastelemaan suostumukseen liittyviä monitahoisia kysymyksiä monipuolisesti; käyttäessäni vain yhtä aineistoesimerkkiä virikemateriaalina, olisi se ohjannut keskustelua todennäköisesti vain yhteen suuntaan.

5.2. Seksuaalinen suostumus ryhmäkeskustelussa

Tässä alaluvussa vastaan empiiriseen tutkimuskysymykseen ”millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla?”. Käsittelen siis teemoja, jotka nousivat esiin ryhmäkeskustelussa nuorten naisten kanssa liittyen seksuaaliseen suostumukseen. Keskustelun teemoihin vaikuttivat keskustelun lomassa katsotut audiovisuaaliset virikemateriaalit eli kohtaus Normaaleja ihmisiä -sarjasta ja lyhytelokuva Buduaar. Paikansin keskustelusta kaksi pääteemaa, luottamuksen ja valtasuhteet, joista molemmat jakautuvat useampiin alateemoihin. Ensimmäinen yläteema luottamus jakaantuu kolmeen alateemaan: 1. kommunikointi, 2. oletukset, 3. seksistä kieltäytyminen ja seksiin painostaminen. Toinen yläteema valtasuhteet jakautuu neljään alateemaan: 1. sukupuolirollit ja stereotyyppit seksistä, 2. kokemuserot ja

epävarmuus, 3. päihtymys ja 4. ehkäisy. Nostan esimerkkinä ryhmäkeskustelusta lainauksia, joissa viitataan itseeni termillä ”haastattelija” ja keskusteluun osallistujiin pseudonyymeillä.

5.2.1. Luottamus

Luottamus nousi vahvasti esiin ryhmäkeskustelussa ja se muodostuikin analyysini kannalta hyvin keskeiseksi teemaksi. Nuorten naisten puheissa luottamuksen ajateltiin liittyvän esimerkiksi turvallisen ilmapiirin luomiseen neuvottelemalla seksitilanteen keskeyttämisestä. Puhuessamme Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksesta ja siitä, mitä olisi tapahtunut tai voinut tapahtua, jos jompikumpi hahmoista olisi halunnut lopettaa seksin ”kesken”, Oona mainitsi, kuinka tilanteessa hahmojen välillä vaikutti olevan luottamukselliset välit. Tämän vuoksi seksin lopettaminen ”kesken” olisi ollut mahdollista. Samoin Oona toi esiin, kuinka kohtauksessa mieshahmo sanoo naishahmolle vielä erikseen, että tilanne voidaan keskeyttää ja siten hahmo yrittää luoda sanallisesti ilmapiiriä turvalliseksi.

Haastattelija: Mites tossa videossa [Normaaleja ihmisiä] vaikka jos jompikumpi niistä olis halunnu vaikka lopettaa kesken yhtäkkiä, niin oisko se ollu mahdollista tai että miten siinä ois voinu toimia?

Oona: Tossa ainaki tuntu olevan tosi niinku luottamukselliset välit, että ois voinu. Ja sit ku se mies just sano sille naiselle vielä erikseen, tottakai ei se niinku vähennä sitä et kuinka jännittävää ja pelottavaa se on, mutta niinku yritti luoda ainaki sanoilla myös sitä ilmapiiriä semmoseks turvalliseks.

Hahmojen keskinäinen luottamus, ”luottamukselliset välit”, olisi siis mahdollistanut seksin lopettamisen kesken. Voisikin ajatella, että luottamus on saavutettu, jos tilanteessa on yhtä turvallista kieltäytyä, kuin suostua seksiin.

Buduaar-lyhytelokuvasta keskustellessamme Henna nosti esiin, kuinka elokuvan mieshahmo ilmaisi kiinnostuksensa naishahmoa kohtaan kehumalla tätä muun muassa fiksuksi ja yritti sitä kautta päästä naishahmon luottamuksen piiriin ja ”päästä lähemmäs” tätä (Jones 2019).

Henna: Nii ja muutenki se alussa koitti niinku, ei selkeesti tuonu sitä niinku ilmi alunperinkään mitä hän halus ja se tyttö oli vissiin nii väsyny tai liian kiltti sanoakseen ”mee

pois”. Ja sit se vielä koitti olla kiinnostunu siit tytöstä ja siit sen esitelmästä ja silleen just tuoda niinku, oot fiksu ja arvokas ja sillee niinku sitä kautta päästä siihen sen luottamuksen piiriin, et pääsee lähemmäs.

Mieshahmon kehut ja kiinnostus naishahmon pitämää esitelmää kohtaan siis toimivat luottamuksen rakentajina, jotta hahmot voisivat lähentyä toisiaan, joko kuvainnollisesti tai käytännössä, fyysisesti. Kyseisessä vaiheessa lyhytelokuvaa luottamuksen kasvattaminen oli etenkin mieshahmolle tärkeää, sillä hänellä oli intressinä päästä fyysiseen kanssakäymiseen naishahmon kanssa.

Kolmannen kerran luottamus mainitaan, kun kysyin ryhmäkeskustelun osallistujilta muita termejä suostumukselle. Halusin kysyä keskustelijoilta terminologiasta, sillä sana suostumus on kritisoitu aiemmissa tutkimuksissa aiheesta (Beres 2014; Smette ym. 2009). En myöskään käyttänyt sanaparia seksuaalinen suostumus laatimassani haastattelukutsussa, sillä termiin liitetyt konnotaatiot olisivat voineet ohjata keskustelua liialti ja oma käsitykseni termistä olisi saattanut erota merkittävästi tutkimukseen osallistuneiden vastaavasta (Beres 2014).

Haastattelija: Palaan vielä tohon suostumukseen terminä niin onkse, tai et se oli kaikille about aika silleen tuttu termi niin tota, onkse kuitenkin semmonen sana mitä te niinku jotenki käytätte tai oisko teillä jotain parempia sanoja sille mitä se vaikka tässäkin tarkotti tai jotenki...

Oona: No ainaki niinku lupa, sillee aika selkee ja konkreettinen.

Henna: Nii ja sit semmonen molemminpuolinen niinku luottamussuhde myös.

Molemminpuolinen luottamussuhde annetaan vaihtoehdoksi seksuaalinen suostumus -termille. Sanaparissa kuvastuu mielestäni jotain olennaista suostumuksesta; ensinnäkin, sen tulisi olla molemminpuolista (tai kaikinpuolista, jos seksiin osallistujia on enemmän kuin kaksi) ja toiseksi, luottamus on siinä keskeisenä osana. Nimenomaan affektiivinen luottamus, joka on optimistinen asenne toisen hyväntahtoisuutta kohtaan (Jones 1996).

Muita luottamukseen liittyviä teemoja keskustelussa olivat kommunikointi seksin osapuolten välillä, erilaiset oletukset seksikumppanin haluista ja toiveista, seksistä kieltäytyminen sekä seksiin

painostaminen. Nämä kaikki liittyvät luottamukseen siten, että niillä voidaan joko rakentaa tai rikkoa luottamusta.

Kommunikointi

Kommunikaation tärkeys nousi esiin jatkuvasti ryhmäkeskustelussa seksuaalisesta suostumuksesta. Tämä ei sinänsä ollut yllättävää, sillä kommunikaatio on nostettu aiemmissa tutkimuksissa keskeiseksi suostumuksen kannalta (Beres 2007; Beres 2010; Beres 2014; Fenner 2017). Kommunikoinniksi miellettiin ryhmäkeskustelijoiden kesken niin sanallinen kuin sanatonkin kommunikaatio. Normaaleja ihmisiä -kohtauksen kommunikointia pidettiin realistisena ja positiivisena esimerkkinä:

Oona: Mäki olin positiivisesti yllättynyt kuinka paljon sitä niinku just semmosta realismia-
Vaik et voi nauraa välissä ja ”oho nyt hei miten tää ei lähekään tää vaate täältä” ja sit sillee
”oo-oota ihan hetki” ja myös oli niinku ilahduttava nähä kuinka paljon kyseltiin toiselta
kaikenlaisii kysymyksii.

Haastattelija: Mitä ne siinä kysy?

Oona: Öö niinkun sitä suostumusta ja niit rajoja just.

Heidi: Ja et tykkääkö toinen tästä mitä toinen tekee.

Oona nimeää kysymysten kysymisen yhtenä sanallisen kommunikaation muotona ja nimenomaan suostumuksesta ja rajoista kysymisen. Hän myös erikseen mainitsee, kuinka ”ilahduttavaa” kyseleminen oli, mikä mahdollisesti kertoo siitä, ettei ahkeraa kyselemistä pidetä kovin tavanomaisena.

Haastattelija: Miten tossa videolla tai ylipäänsä, et miten vaikka noi henkilöt tossa kommunikoi tai viesti, että ne on kiinnostuneita toisistaan tai että ne haluais vaikka harrastaa seksiä tai että miten... miten ne siinä sen ilmaisi tai huomasi tekko siinä semmosta?

Emilia: No elekieli ehkä vähän viesti semmost niinku kiinnostusta toiseen mutta ja sit se jossai vaiheessa sano ainaki et se tyttö tykkäis siitä pojasta... Sen verran ainaki.

Oona: Ja ehkä sillee vaikkei suoraan ei saanu niinku sanoilla sanottua sitä mut sitten ne väläkysymykset niinku koko ajan varmisti sitä niinku itse seksiä.

Kysyessäni, miten kuvitteelliset hahmot Normaaleja ihmisiä -sarjassa kommunikoivat kiinnostusta toisiinsa ja seksiin toistensa kanssa, mainittiin myös yksi sanattoman kommunikaation muoto eli elekieli sekä lisäksi ”väläkysymykset”, jotka eivät olleet välttämättä suoria kysymyksiä mutta jotka kuitenkin varmistivat toisen suostumusta seksiin. Esimerkiksi Beres (2007) onkin ehdottanut, että seksuaalisen suostumuksen tilalla käytettäisiin termiä ”kommunikoiva seksuaalisuus” (*communicative sexuality*), sillä niin keskeisenä hän näkee kommunikaation seksin neuvottelun kannalta.

Oletukset

Ryhmäkeskustelijat toivat esiin seksiin ja luottamukseen vaikuttavina tekijöinä erilaiset oletukset seksikumppanin haluista ja toiveista. Tähänkin kommunikointi liittyy vahvasti, sillä jos seksikumppanit eivät kommunikoi ja kysy toisiltaan esimerkiksi millaisesta kosketuksesta toinen pitää, voivat he helposti olettaa asioita väärin vaikkapa sen perusteella, mitä he ajattelevat olevan ”normaalia” seksissä. Tämä kuva tavallisesta tai ”normaalista” seksistä taas on mitä luultavimmin saanut vaikutteita ympäröivästä yhteiskunnasta ja esimerkiksi siitä, miten seksi esitetään elokuvissa, pornossa tai muissa medioissa. Tähän ”normaaliin” kuvaan (hetero)seksistä liittyy vahvasti myös stereotyyppinen ”mies ottaa, nainen antaa” -asetelma (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013).

Oona: Kyllä ja ehottomasti just se myös, että ei niinkun oleteta vaan et kysytään, ei silleen et ”tottakai sä tykkäät tämmösestä”.

Oletusten voi ajatella liittyvän luottamukseen siten, että luottamuksen synnyttyä ilmapiiri on tarpeeksi turvallinen kommunikaatiolle, jolloin voi kysyä toisen mieltymyksistä sen sijaan, että toimisi omien oletusten varassa. Oletusten mukaan toimiminen voi pahimmillaan johtaa luottamuksen rikkoutumiseen, jos seksikumppani tiedostamattaan rikkoo toisen kehollisia rajoja. Oletukset limittyvät yhteen myös sukupuoliroolien kanssa, kun henkilöiden oletetaan käyttäytyvän

tietyllä tapaa perustuen heidän sukupuoleensa. Sukupuolirooleista ja niiden vaikutuksesta seksuaaliseen suostumukseen lisää myöhemmin tässä luvussa.

Seksistä kieltäytyminen ja seksiin painostaminen

Keskustelussa nousi esiin molempien virikemateriaalien kohdalla seksin lopettaminen ”kesken”. Ryhmäkeskustelijat miettivät tilannetta, jossa virikemateriaalien antaman asetelman mukaan nainen olisi halunnut lopettaa seksin mutta mies olisikin jatkanut kieltäytymisestä huolimatta. Keskustelijat tunnistivat, että tällainen tilanne olisi ollut seksuaaliväkivaltaa (Beres 2010; Burkett & Hamilton 2012). Samoin seksistä kieltäytymisen sukupuolittuneisuus tuli esille ryhmäkeskustelijoiden puheissa, kun Normaaleja ihmisiä -kohtaukseen viitaten Henna mainitsi, kuinka vain ”nainen sanoo ei, jos sanoo”, eikä keskeyttämisen mahdollisuutta tai halua siihen edes ajatella miehellä olevan. Tällainen ”vain nainen voi antaa suostumuksen”-ajattelu on todennettu myös aiemmissa tutkimuksissa (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013).

Keskustellessamme Buduaar-elokuvasta ja seksistä kieltäytymisestä Emilia huomauttaa, kuinka tärkeää on myös osata tulkita toisen ihmisen kehonkieltä, vaikkei tämä sanallisesti sanoisikaan ”ei”:

Emilia: Must senki pitäs riittää et niinku huomaa et toinen on niinku, sil on epämukava olo ja niinku siit ihan pitäs osata vähän ehkä tulkita sitä toistaki ihmistä.

Siten seksistä kieltäytyminen limittyy niin kommunikoimisen kuin sukupuoliroolien teemojen kanssa. Ajattelen sen kuitenkin kiinnittyvän erityisesti luottamukseen, sillä luottamuksen saavuttaneena on turvallista myös kieltäytyä seksistä tai päättää yhteisymmärryksessä, ettei seksi olekaan sitä, mitä osapuolet toisiltaan haluavat. Täten vältetään tilanne, jossa jompikumpi osapuolista osallistuu seksiin ilman, että haluaa sitä oikeasti (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; Morgan ym. 2006; Muehlenhard & Peterson 2005).

Seksistä kieltäytymiseen liittyi keskustelijoiden mukaan myös painostus. Vaikka sanoisi suoraan ”ei” ja siten ilmaisisi kantansa selkeästi, saattaa toinen silti painostaa seksiin. Tämä saattaa johtaa siihen, että seksiä voi suostua harrastamaan painostuksen seurauksena, vaikkei sitä oikeastaan haluaisi.

Emilia: Musta taas se mies painosti sillee kyl kans, et ku se sano suoraan ei, nii sit sieltä tuli semmosta et jos nyt kuitenkin, nii sit se voi olla vähä vaikee niinku kaikille sanoa suoraan tai niinku pysyy jämäkkänä siin tilanteessa ku toinen painostaa.

Emilia kuvailee, kuinka Buduaar-elokuvassa mieshahmo painostaa naishahmoa seksiin, vaikka naishahmo on kieltäytynyt suorasanaisesti. Emilia tuo myös esiin, kuinka kaikille ihmisille ei ole niin helppoa kieltäytyä tai ”pysyä jämäkkänä”, jos joku painostaa toimimaan toisin. Tämä voi ilmetä esimerkiksi siten, että joku päätyy harrastamaan seksiä vain miellyttääkseen jotakuta toista, omista haluistaan välittämättä (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; O’Sullivan & Allgeier 1998). Tämä kieltäytymisen hankaluus liittyy myös uusliberalistisen toimijan ihanteeseen, jossa etenkin naisilta odotetaan tietynlaista toimijuutta, jotta he eivät ”joudu” uhrin asemaan (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Burkett & Hamilton 2012). Tällainen ”sanot vain ei”-näkemys tuli ryhmäkeskustelussakin esille, mitä Emilia puolestaan yritti kommentillaan purkaa.

Toisaalta aiemmassa tutkimuksessa on noussut esiin, kuinka nuoret mieltävät seksiin pakottamisen ja suostumuksen toistensa poissulkeviksi asioiksi; seksi ilman fyysistä pakottamista oli Smetten ja kumppaneiden (2009) tutkimukseen osallistuneiden mielestä suostumuksellista seksiä. Tämä näkemys mitä ilmeisimmin kumpuaa raiskauksen määritelmästä, jossa raiskaus määritellään fyysisen väkivallan tai sen uhan perusteella ja suostumuksen ajatellaan olevan selkeä jakolinja seksin ja seksuaaliväkivallan välillä. Bay-Chengin ja Eliseo-Arrasin (2008) tutkimuksessa siihen osallistuneet naiset kuitenkin kuvailivat erilaisia tapoja, joilla heidän kumppaninsa painostivat heitä ”suostumukselliseen mutta ei-haluttuun” seksiin.

5.2.2. Valtasuhteet

Keskustelussa nousivat esille erilaiset seksiin ja henkilöiden välisiin suhteisiin liittyvät valtasuhteet ja -hierarkiat. Näitä olivat: sukupuoliroolit, joihin liittyivät olennaisesti myös stereotyyppiä heteroseksistä; kokemukseen liittyvät erot, jos esimerkiksi toisella seksin osapuolista on enemmän kokemuksia seksistä kuin toisella ja siihen liittyvä epävarmuus; päihtymyksen taso, jos toinen oli nauttinut toista enemmän esimerkiksi alkoholia sekä ehkäisyn käyttäminen eli raskaudelta ja/tai seksitaudeilta suojautuminen seksin aikana ja siitä neuvottelu.

Sukupuoliroolit ja stereotyyppiä seksistä

Oona: Ja varsinkin jos se niinku ystäviltä ja mediasta ja kaikkialta kuullu se, et miten se homma niinku menee, ni vähän sillee, aha nyt mä oon sitten tässä ja nytkö tää menee näin. Että ku se tietty kuva tai semmonen rakenne on jotenki niin stereotyyppinen seksin suhteen myös.

Haastattelija: Minkälainen kuva se sitten on mikä mediasta ja muualta-

Oona: No jotenkin just semmonen, että niinkun mies ottaa ja nainen antaa -tyyppinen, nii sit sillee, aha nytkö sitten olen tässä ja olen hyvä nainen kun olen näin, niin se on niinkun aika kamalaa.

Oona kuvailee, kuinka seksitilanteessa voi vaikuttaa se, että on saanut tietynlaisen kuvan seksistä, esimerkiksi ystäviltä tai mediasta, ”miten se homma niinku menee”. Stereotyyppinen kuva heteroseksistä on sellainen, että mies ”ottaa” ja nainen ”antaa”, eli mies on aktiivinen toimija ja nainen passiivinen. Lisäksi nainen on ”hyvä nainen”, kun hän toimii tietyllä tavalla ja ”antaa” miehelle seksiä. Tämä liittyy valtasuhteisiin siten, että miehen ollessa aktiivinen toimija, on hänellä myös enemmän valtaa toimia tilanteessa, kun taas stereotyyppisesti ajateltuna naisen tulee passiivisesti alistua miehen haluihin. Myös aiempien tutkimusten mukaan tämä perinteinen käsikirjoitus heteroseksistä vaikuttaa erityisesti nuorten käsityksiin seksistä ja siten myös seksuaalisesta suostumuksesta (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Fenner 2017; Jozkowski & Peterson 2013).

Kokemuserot ja epävarmuudet

Keskustelussa nousi esiin kokemuserot seksistä ja kuinka ne voivat aiheuttaa valtahierarkiaa seksitilanteeseen. Ryhmäkeskustelijat pohtivat, kuinka aiempi kokemus seksistä saattaa lisätä varmuuden tunnetta siitä, kuinka tilanteessa ”kuuluisi” toimia, kun puolestaan kokemuksen puute saattaa aiheuttaa epävarmuutta.

Oona: Mäki mietin just tota, et ku siinä kuitenkin ilmeisesti miehellä oli paljon kokemusta ja hän otti niinku tilanteen haltuun, nii sitte jotenkin jos se niinku, et varmasti korkeempi kynnys [lopettaa kesken] niinku sit hänellä tässä tapauksessa.

Henna: Joo ja mä mietin sitä, että tuliko sille vähä paineita siitä ku se sai siinä just tietää, et ai sä oot niinku ekaa kertaa, et sitte jotenki sithän sen käytös niinku vähän muuttu sen jälkeen just varovaisemmaks sillee, se alko just enemmän sanoo et on ok sanoo ei ja kyselee sit vähä enemmän.

Katkelmassa Oona ja Henna pohtivat kokemuksen tuoman varmuuden vaikutusta seksitilanteeseen. Oona esittää ajatuksen, että paljon seksikokemusta omaavalla voisi olla korkeampi kynnys lopettaa seksi kesken, koska hän ”ottaa tilanteen haltuun”. Toisaalta Henna mietti sitä, tuliko virikemateriaalin (Normaaleja ihmisiä) mieshahmolle paineita siitä, kun hän sai tietää, että seksikerta oli naishahmon ensimmäinen. Tämä Henna mukaan vaikutti mieshahmon käyttäytymiseen, hänestä tuli varovaisempi ja hän alkoi kysellä enemmän kysymyksiä seksikumppaniltaan. Tässä tapauksessa kokemuserot vaikuttivat myös kommunikointiin, kun sanallinen kommunikaatio hahmojen välillä lisääntyi sen jälkeen, kun kävi ilmi, että toinen hahmoista ei ole aiemmin harrastanut seksiä.

Oona: Nii sit just se, että ku sitä tyttöä kehuttiin, niin kehuthan tuntuu aina hyviltä ja sithän se vähän niinku ehkä hymyili siellä ittekseen tai sillee, siistiä. Et hei, sä oot tosi fiksu tyyppi ja jos vaik sillä ei oo ollu paljon kokemuksii, et joku niinkun sanoo tommosia asioita, nii sit se voi olla vähän sillee, okei joo. Et siks siinä oliko vähän semmosta, että ehkä ekaa kertaa joku on sillee, saako tulla viereen ja vähän silleen, et aijaa, et okei tämmöstä se on. Vaik ei nyt ollu ihan oikee tyyppi ja tilanne.

Oona nostaa esiin Buduaar-elokuvaan viitaten kokemattomuuden tuoman epävarmuuden ja sen, kuinka kehu ja läheisyys voivat tuntua hyviltä, jos niistä ei ole paljoa aiempaa kokemusta. Tällöin saattaa sietää hieman epämukavaakin tilannetta, koska janoaa kokemusta asiasta, vaikka ”tyyppi tai tilanne” ei olisikaan kaikista otollisin. Tämä voi johtua myös siitä, että nuorille seksuaaliset kokemukset voivat toimia eräänlaisena pääomana, joskin tytöille kokemusten kerryttämisestä voi tulla myös riski heidän maineelleen (Aaltonen 2011).

Kokemukset seksin suhteen vaikuttavat siis siten, että enemmän kokemusta seksistä omaavalla osapuolella voidaan ajatella olevan tilanteessa enemmän valtaa verrattuna henkilöön, jolla kokemusta on vain vähän tai ei lainkaan. Tämä korreloi monesti (vaikkakaan ei aina) ihmisten iän

mukaisesti; ikäero voi tuoda myös kokemuksellisen valta-asetelman tilanteeseen (Christianson 2015; Smette ym. 2009).

Milla: No must tuntuu, että ne vaa oli sopinu et ne menee sinne panemaa ja sit se jää niinku siihe, et sellasen vaikutelman itse sain.

Haastattelija: Mistä sä sait sen vaikutelman?

Milla: No emmä tiedä, se oli vaa jotenki nii *akward* kattoo ku ne oli vähä sellasii, se oli vaa tosi kiusallista niitten se väli siinä muutenki, nii sitte ku se tuliki sinne se toinen nii sit se vaa oli semmosta, et joo moi mitäs sä ja tommost ja sitte ne vaa alotti se ja-

Oona: Sillee et oli sovittu mitä tehää mut sit sillee et mites tää ny alotetaan.

Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtaukseen viitaten Milla toteaa, että hänen mielestään henkilöt olivat aiemmin sopineet keskenään harrastavansa seksiä ja että se olisi kertaluontoinen tapahtuma. Millan mielestään hahmojen välinen kommunikaatio oli kiusallista. Oona lisää tähän, että hahmot vaikuttivat siltä, etteivät tienneet, miten tilanteessa edetään; miten seksi aloitetaan, vaikka siitä olisi sovittu etukäteen. Ajatusta voisi jatkaa vielä niin, että jos kumpikaan ei tee seksin suhteen aloitetta, seksi ei myöskään tapahdu, kuten Oona tuo esiin seuraavassa lausahduksessa:

Oona: Ja olihan siinä niinku tosi paljon semmosta jännitystä ja semmosta niinku, ilmassa et sit jos se ois sitte voittanu, et ei sit uskallakkaa, nii silleenki ois voinu käydä.

Samoilla jäljillä on myös Emilia, joka tuo esiin, kuinka seksin osapuolista toinen voi olla toista paljon ujompi, eikä siksi uskalla kertoa toiveistaan tai sanoa, jos jokin asia ei olekaan mieluista. Jos seksikumppani ei osaa ottaa toisen ujoutta huomioon ja esimerkiksi sanallisesti varmistaa, että tapahtumat ja teot ovat toisellekin mieluisia, voi seksistä jäädä ”huonoja viboja” eli ikäviä tunteuksia toiselle:

Emilia: No siinä ois voinu olla toinen esimerkiks vaik paljon ujompi, ei uskalla kertoa et mistä tykkää ja että ei oookaa oookoo ja sit siit ois voinu jäädä sit niinku jotain huonoja viboja myöhemmin.

Nämä yllä olevissa esimerkeissä luetellut kiusallisuus, jännitys ja ujous voisi kaikki ajatella epävarmuuden eri ilmenemismuodoiksi. Epävarmuutta voi selittää esimerkiksi henkilöille uusi tilanne, jossa ei osaa toimia, kun ei ole aiempaa kokemusta tai mallia siitä, mitä tulisi tehdä. Täten epävarmuus liittyykin kokemuseroihin ja siten valtasuhteisiin. Toisaalta epävarmuutta voi olla, vaikka kokemusta seksistä jo olisikin. Epävarmuuden heijastuminen kommunikaatioon voi myös ilmetä Emilian sanoin siten, että omista mieltymyksistään ei uskalla kertoa seksikumppanille, jolloin tilanteessa voi tapahtua jotain sellaista, mistä jää negatiivisia tunteita.

Päihtymys

Yksi seksitilanteessa potentiaalisesti valtasuhteita aiheuttavaksi asiaksi mainittiin ryhmäkeskustelussa henkilöiden päihtymyksen taso ja esimerkkinä käytettiin alkoholia, sillä Buduaar-elokuvassa ainakin toinen päähenkilöistä nautti alkoholia ja oli selkeästi päihtyneessä tilassa.

Oona: No mä mietin tossa ku niillä oli ollu kotibileet ja sitte sillä toisella oli kuitenkin aamulla töitä ja se ei niinku jatkanu ja se oli aika lailla siivoomassa siellä, et onkohan hän niinku juonu vähemmän tai ei ollenkaan ja sit se toinen oli kuitenkin... Se ei käyny tosta ilmi mut et oliko se sit esim. juonu aika paljonkin ja sit se on vaikuttanu tohon kans... Ei tietenkään oikeuta mitään todellakaan mutta niinku vaikuttanu... Ja sit seki voi tehdä tilanteesta vielä epämiellyttävän, jos toinen niinku kännissä lähestyy.

Leila: Kyllä se, ei siitä tiiä mitä sit sen jälkeen tapahtuu tai silleen, että kun hän ei itse sitten kun sä oot humalassa tai sä oot käyttäny jotain päihdettä, niin sanotaan että sä et itte pääätä jotain asioita, koska sä et ymmärrä, sä oot ihan sillee kännissä ja sä teet mitä tulee [mieleen], niin sit se on vähä, että jos vaikka toinen ei olis sitten humalassa, niin olla jotenkin varovainen että ei...

Keskustelukatkelmassa Oona ja Leila pohtivat Buduaar-elokuvan kuvitteellisen tilanteen kautta päihteiden, lähinnä alkoholin, vaikutusta seksitilanteeseen. Oona mietti, että Buduaarissa mieshahmon käyttäytymistä saattoi selittää osaltaan tämän päihtymyksen tila, vaikkei se hänen käytöstään oikeutakaan. Leila toi esille, kuinka päihtyneenä ei välttämättä pääätä itse kaikista asioista, eikä ymmärrä kaikkea, mitä tekee. Täten keskustelijoiden mielestä päihtymys saattaa

selittää huonoa käytöstä tai esimerkiksi seksiin painostamista ja seksuaalista häirintää. Valtahierarkian tilanteeseen tuo epäsuhta, jossa toinen on selvästi päihtynyt ja toinen ei, jolloin vähemmän tai ei ollenkaan päihtyneen tulisi olla ”jotenkin varovainen”, jotta ei satuttaisi toista. Tämä poikkeaa yleisestä narratiivista, jonka mukaan hyvin päihtyneenä on altis erilaisille hyväksikäytön muodoille ja kuinka erityisesti naisia varoitellaan nauttimasta liikaa alkoholia, jotta he eivät tulisi seksuaalisesti hyväksikäytetyiksi (Kaysen ym. 2006).

Ehkäisy

Seksitaudeilta ja raskaudelta suojautuminen nousi myös esiin keskustelussa seksistä ja sen neuvottelusta. Ehkäisystä neuvottelun voisi ajatella olevan osa luottamusta ja kommunikaatiota mutta toisaalta myös valtasuhteita; seksin seurauksena hedelmöittynyt osapuoli joutuu tekemään päätöksen jatkaa tai päättää raskaus, kun toinen ei välttämättä saa (tai joudu) edes tietää tapahtuneesta. Samoin ehkäisy liittyy keskeisesti luottamukseen ja sen rikkomiseen, jos ensiksi yhdessä sovitusta linjasta poiketaan, esimerkiksi jos kondomi poistetaan kumppanilta salaa (Jozkowski & Peterson 2013; Sumayya 2019).

Henna: Ja sitte ehkäisyn käyttöhan oli kans se, mistä ne keskusteli, että haluaako toinen sitte.

--

Henna: Tai sit se ois voinu päätyä siihen vaikka, että sitä kondomia ei ois ollut ja sitte ei ois niinku edenny asia siitä.

Oona: Tai sit ois edenny sillee, että ei oo [kondomia] nyt nii... tai sillee vähän niinku, no tän kerran tai...

Hennan mukaan seksitilanne Normaaleja ihmisiä -sarjassa olisi voinut päättyä siihen, että kummallakaan hahmoista ei olisi ollut kondomia saatavilla, jolloin he olisivat päättäneet olla harrastamatta seksiä sen takia. Oona lisää tähän, että tilanne olisi voinut edetä myös niin, että hahmot olisivat päättäneet harrastaa seksiä kondomin puuttumisesta huolimatta ”vain tämän kerran”. Molemmissa tapauksissa luottamus olisi kuitenkin säilytetty, jos seksistä olisi päätetty yhdessä.

5.3. Seksuaalinen suostumus julman optimismin valossa

Seuraavaksi tarkastelen, miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta. Käsittelen siis ryhmäkeskustelua ja siitä nousseita teemoja luottamuksen (Jones 1996) ja julman optimismin (Berlant 2011) käsitteiden avulla. Alecia Jacksonia ja Lisa Mazzeita (2012) mukailen ”ajattelen teorian kanssa”, eli käyn läpi aineistoani ja sieltä paikantamiani teemoja teoreettisten käsitteiden kanssa ja katson, mitä uutta tietoa näiden käsitteiden avulla on mahdollista saada selville.

Luottamuksen neuvottelun onnistuminen vaikuttaa seksuaalisen suostumuksen toteutumiseen. Epäonnistuessaan tilannetta voidaan kuvailla julmaksi optimismiksi, jolloin henkilön haluama ja tavoittelema asia eli luottamuksellinen seksi muuttuukin esteeksi henkilön kukoistukselle (Berlant 2011). Luottamus on mahdollistanut seksuaalisen suostumuksen, mutta samalla se altistaa luottamuksen rikkomiselle. Luottamuksen syntyminen nimittäin myös altistaa satuttamiselle (Jones 1996, 12). Luottamuksen neuvottelu voi myös kokonaan epäonnistua, jolloin luottamus jää toteutumatta (samalla myöskään suostumus ei toteudu) ja tilanteessa myöskin operoi julma optimismi.

Luottamus siis voi joko jäädä saavuttamatta kokonaan tai sitten sen saavutetaan, mutta silloin luottamuksen saavuttaminen myös altistaa luottamuksen rikkomiselle. Seuraavaksi käsittelen joitain tällaisia esimerkkejä ryhmäkeskustelusta poimittujen lainauksien avulla, joissa julma optimismi (Berlant 2011) astuu kuvioihin, kun luottamus joko jää saavuttamatta tai se rikotaan.

Haastattelija: Joo, oisko toi tilanne tossa videolla voinu edetä tai päättyä jotenkin toisin tai että oisko siinä voinu tapahtua jotain muutakin?

Emilia: No ainahan nois voi niinku tapahtuu muutakin, jos ei oteta molempii huomioon ja ei kommunikoida tarpeeks.

Kysyessäni, olisiko tilanne Normaaleja ihmisiä -kohtauksessa voinut päättyä jollain toisella tavalla Emilia vastaa, että vastaavanlaisissa tilanteissa voi ”aina” tapahtua jotain muutakin, jos kommunikointia ja toisen huomiointia ei ole osapuolten välillä ”tarpeeksi”. Tulkitsen Emilian tarkoittavan, että tilanne olisi voinut päättyä myös jollain ikävällä tavalla, kun kohtauksessa tilanne eteni hyvässä hengessä ja hahmojen välinen kommunikaatio mahdollisti luottamuksellisen suhteen

heidän välillä. Tilanne voi siis muuttua julmaksi optimismiksi, jos kommunikaatio on puutteellista tai tilanteen osapuolet eivät ota toisiaan huomioon, eli toimivat esimerkiksi vastoin toisen kommunikoimia merkkejä.

Oona: Ja sit vielä sen kokemuksen väheksyminen sillee, että no en mä nyt mitään raiskannu sua tai mitään, en mä nyt mitään tehny että niinku et sikskö sä itket koska sä luulit että jotain tapahtuu, eikä siks et jotain jo tapahtu.

Henna: Niin, koska se kuitenkin koski toista luvatta.

Yksi kommunikaation ja siten luottamuksen rakentamisen epäonnistuminen tulee ilmi Oonan nostaessa esiin, kuinka Buduaar-lyhytelokuvassa mieshahmo vähättelee naishahmon kokemusta vääryydestä ja tämän reaktiota siihen, kun mieshahmo sanoo, ettei hän sentään raiskannut naishahmoa. Henna painottaakin, kuinka mieshahmon toiminta oli silti väärin, sillä tämä kosketteli naishahmoa fyysisesti ilman naishahmon suostumusta. Tilanteessa luottamusta rikotaan koskemalla toiseen luvatta ja tämä synnyttää julman optimistisen tilanteen. Mieshahmo yrittää kuitenkin vähätellä naishahmon tuntemuksia tapahtuneesta vertaamalla sitä vakavampaan rikokseen eli raiskaukseen. Tällaista toisen tunteiden ja kokemusten vähättelyä kutsutaan myös *gaslighting*-ilmiöksi (Fuchsman 2019).

Haastattelija: No miten toisesta ihmisestä voi huomata, jos sillä on semmonen epämukava olo?

Leila: Ehkä hänen puheista, ilmeestä, miten hän reagoi, et nää on ainakin tärkeätä.

Emilia: Ja olemus ja niinku katsekontakti ja kontakti siihen toiseen ihmiseen kertoo kans aika paljon.

Oona: Ja myös sen välttäminen, sen katsekontaktin välttäminen ja sit ehkä semmoset niinku epävarmat ja jotenkin vaan semmoset mumisevat vastaukset.

Henna: Joo, tossa ne ei ihan hirveesti käyttäny mitään lauseita, ne oli aika lyhyitä ne mitä ne puhu verrattuna siihen edelliseen ja sit jotenki eleet kans sillee tavallaan, et näkee et se niinku toinen vaikka jännittyny tai tosi kiree vai onkse tosi rento.

Ryhmäkeskustelijat mainitsevat epämukavuudesta signaloiviksi asioiksi erilaisia kommunikaation muotoja eli puheen, ilmeet, reaktiot, katsekontaktin ja epävarmat, ”mumisevat” vastaukset sekä kehon olemuksen; onko toinen esimerkiksi rento vai jännittynyt (Beres 2010; Beres 2014).

Tällaisten epämukavuudesta kertovien merkkien sivuuttaminen voi johtaa julmaan optimismiin, jos tilanteessa edetään niin sanotusti oma etu edellä, välittämättä toisen haluista ja tuntemuksista.

Kommunikointi voi siis estää luottamuksen rakentumisen, etenkin jos kommunikaatio on olematonta tai se epäonnistuu muuten. Esimerkiksi seksitilanteessa toinen osapuoli voi kommunikoida tarkasti ja selkeästi omat toiveensa ja halunsa, mutta olla kuuntelematta toisen osapuolen vastaavia, jolloin luottamuksen syntyminen voi osoittautua haastavaksi. Optimismista voi tulla julmaa, jos toisen rajoja ei kunnioiteta tai kuunnella. Tätä ei kuitenkaan pidä sekoittaa Frithin ja Kitzingerin (1997) kommunikaatiovirheteoriaan, sillä epäselvää tai vajavaista kommunikaatiota selittävät monet muutkin tekijät kuin sukupuolten väliset mahdolliset kommunikaatioerot.

Milla: Kyllähän se mies sano, että jos haluat että lopetetaan niin vai sanoko... Jotain sellasta se sano, nii jos se nainen ois sitte ollu silleen että niinku pliis ei enää, ni sitte emmätiä, oishan seki sitte ollu viel kiusallisempaa ku se oli muutenki jo ehkä, en tiiä... Tai sitte jos se mies ei ois ollukkaa semmonen kiva nii sitte jos se ois ollu vaa niin kiihkoissaan, nii sitte se ois ehkä vaa jatkanu sitä ja sit se ois ollu ihan kamalaa tai sillee, niinku ihan raiskausmeininkiä ehkä.

Milla tuo esiin, kuinka Normaaleja ihmisiä-sarjan kohtauksessa mieshahmo sanoo eksplisiittisesti ääneen, että naishahmo voi sanoa, jos haluaa lopettaa seksin, vaikkakin Millan mielestä naishahmon kieltäytyminen olisi voinut lisätä tilanteen kiusallisuutta. Nähdäkseni kuitenkin luottamuksellisessa ilmapiirissä seksistä kieltäytyminen on samalla tavalla turvallista ja suotavaa, kuin seksiin suostuminen ja osallistuminenkin. Millan mielestä tilanne olisi voinut johtaa myös seksuaaliväkivaltaan, jos mieshahmo ei olisikaan ollut ”kiva”, vaan jatkanut seksitilannetta ”kiihkoissaan” naishahmon kieltäytymisestä huolimatta. Julma optimismi (Berlant 2011) onkin tässä kontekstissa vakavimmillaan sitä, että luottamus rikotaan seksuaaliväkivallalla. Myös Burkett ja Hamilton (2012) havaitsivat tutkimuksessaan, että naiset saattoivat suostua seksiin miesten kanssa, koska kokivat, etteivät enää voineet kieltäytyä seksistä siinä vaiheessa, kun mies oli jo kiihottunut.

Leila: Se voi olla niin pahoja, että silloin kun ihminen joutuu siihen tilanteeseen, varsinkin tytöt, niin se on tosi vaikeaa koska sä et tiiä oikeen, että jos vaikka sä et halua mitään ja sä et voi joskus sanoa suoraan helposti et ”ei, älä tuu lähelle” tai siihen et se on tosi vaikeaa, koska sä otat jotenkin riskin et mitä jos mä sanoisin vaikka ei, mitä jos hän oikeesti silti hän ei kuuntelis tai jotenkin liiaksi tulis lähellä tai mitä tapahtuu. Et nää kaikki pyörii sitten päässä ja sulla siinä mielessä on tosi paljon kauhee olo, kun sä et halua siitä tyypistä yhtään ja sä joudut jotenkin sanoa hänelle ei, jotenkin sellanen miten sanotaan kohteliaasti et hän kuuntelee sitä ja mene pois että ei sitten jää tekemään muita tyhmiä juttuja... Että se on kyllä tosi hankalaa.

Tässä puheenvuorossaan Leila kertoo, kuinka erityisesti tyttönä voi olla vaikeaa kieltäytyä seksistä, sillä kieltäytyessään ottaa riskin, että kieltäytymistä ei kuunnella, jolloin tilanne voi kääntyä seksuaaliväkivallan puolelle. Aiemmissa tutkimuksissa (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015) on tullut ilmi, että naiset voivat suostua seksiin siksi, että pelkäävät, mitä seurauksia kieltäytymisellä on, jolloin suostuessaan he koittavat välttää rajumpaa väkivaltaa. Myös Beres (2010, 10) on tuonut esiin, kuinka seksuaaliväkivalta ei johdu kommunikaation puutteesta tai väärinymmärryksestä, vaan halukkuudesta olla näkemättä seksistä kieltäytymistä.

Henna: Ja sit mä itte mietin kans sitä puolta tavallaan, et mies niinku kerto naiselle et on ok lopettaa mut sit tavallaan se nainen vakuutteli sitä et se haluaa sitä ja joo, et tavallaan se ei tuonu sille miehelle sitä esiin et on ok myös jos sä haluat lopettaa, vaan ehkä et enemmän se oli silleen et nainen sanoo ei jos sanoo. Semmonen mulle välitty siitä ainakin.

Sukupuoliroolit ja niihin liittyvät stereotyyppiset käsitykset seksistä tulevat esiin ylläolevassa katkelmassa, jossa Henna pohtii, miten ”nainen sanoo ei, jos sanoo”, ja samalla oletetaan, että mies automaattisesti haluaa seksiä, eikä hänelle tarvitse erikseen tuoda esille kieltäytymisen mahdollisuutta, koska oletetaan, ettei mies sitä tarvitse. Julma optimismi (Berlant 2011) operoi tilanteessa siten, että sukupuoliroolit ja niihin liittyvät käyttäytymismallit rajoittavat henkilöiden toimintamahdollisuuksia, jolloin luottamus voi jäädä saavuttamatta. Samanlaista ”nainen sanoo ei, jos sanoo”-ajattelua on huomattu myös muissa tutkimuksissa (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013).

Valtasuhteet voivat muuttaa optimismin julmaksi, sillä sukupuolirooleihin kytkeytyvät stereotyyppiset käsitykset seksistä voivat johtaa väärin oletuksiin siitä, millaista seksiä halutaan tai miten seksiä ”pitäisi” harrastaa. Luottamus voidaan rikkoa myös ”vahingossa”, jos tarraudutaan liiaksi näihin käsityksiin, eikä nähdä roolien taakse.

Oona: Ja ehkä nyt jos ei välttämättä aattele vaa niinku heteroseksiiä ja et mies on aina se varmempi ja nainen se epävarmempi, ni ehkä muutenki sit se kellä on kokemusta niin saattaa olla sit se varmempi ja se jolla on vähemmän kokemusta niinku stereotyyppisesti, totta kai aina voi mennä toisinpäin. Siinäki ois tärkeä just että vähän niinku siinä ekassa, et jos toinen oli ekaa kertaa ja toinen oli ilmeisesti oli enemmän kokemusta hänellä, sukupuoleen riippumatta myös niinkun siitä kokemuksesta voi tulla jotain valtahierarkiaa... Tai sit jos vaikka toinen on päihtyny ja toinen ei tai joku sellanen.

Oona nostaa keskustelussa esiin tärkeän huomion, että kokemuserot voivat vaikuttaa seksitilanteeseen ja luottamuksen rakentumiseen siinä sukupuolesta riippumatta, eikä vain stereotyyppisesti siten, että mies on aina kokeneempi ja nainen vähemmän kokeneempi. Kokemuseroista voi syntyä valtahierarkiaa esimerkiksi siten, että vähemmän kokeneempi mukailee kokeneempaa, koska ei tiedä kuinka tilanteessa tulisi toimia ja on siten alttiimpi esimerkiksi painostukselle. Painostus kuitenkin voi muuttaa tilanteen julmaksi optimismiksi (Berlant 2011), jos sen seurauksena vähemmän kokenut eli tilanteessa vähemmän valtaa omaava päätyy tekemään asioita, joita ei haluaisikaan tehdä. Täten aiemmat tutkimukset ”ei-halutun” mutta periaatteessa suostumuksellisen seksin harrastamisesta (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; Morgan ym. 2006; Muehlenhard & Peterson 2005) voisi nähdä julman optimismin valossa siten, että ei-halutun seksin harrastaminen olisi julmaa optimismia (Berlant 2011). En itse kuitenkaan välttämättä kutsuisi tällaista ei-haluttua tai painostuksen kautta saavutettua seksiä suostumukselliseksi, sillä tällaisessa tilanteessa luottamus on rikottu painostamalla toista tekemään jotain, mitä hän ei oikeasti halua tehdä.

Ryhmäkeskusteluun osallistuneiden nuorten naisten käsitykset seksuaalisesta suostumuksesta avasivat uusia näkökulmia seksuaaliseen suostumukseen ilmiönä ja käsitteenä. Luottamuksen (Jones 1996) rooli keskeisenä tekijänä nousi esiin ja johti omaan pohdintaani julmasta optimismista (Berlant 2011) ja yhteiskunnallisista tekijöistä, jotka muodostuvat esteiksi halutessamme rakentaa

luottamusta toisen ihmisen kanssa intiimissä tilanteessa. Kootusti voisi siis sanoa, että seksuaalinen suostumus perustuu luottamukseen. Luottamus (Jones 1996) mahdollistaa seksuaalisen suostumuksen; ihminen haluaa luottaa toiseen ihmiseen ja on siten optimistinen tätä kohtaan. Tämä optimismi voi kuitenkin muuttua julmaksi, jos luottamusta ei saavuteta tai saavutettu luottamus rikotaan. Ryhmäkeskustelussa seksuaalisesta suostumuksesta esiin nousseista teemoista monet ovat sellaisia, jotka ovat mahdollisia esteitä luottamuksen saavuttamiselle ja siten voivat intiimissä, seksuaalisessa tilanteessa muuttaa optimismin julmaksi. Nämä asiat voivat estää luottamuksen toteutumisen tai jo saavutetun luottamuksen rikkomisen, ja ihmiset voivat sitoutua näihin asioihin joko tiedostaen tai tiedostamattaan.

6. Johtopäätökset ja pohdinta

Tässä viimeisessä luvussa käyn läpi pro gradu -tutkielmani keskeisiä tuloksia vastaamalla asettamiini tutkimuskysymyksiin ja mietin, miten tutkielmani suhteutuu aiempaan tutkimukseen seksuaalisesta suostumuksesta. Tarkastelen myös tutkimukseni rajoitteita sekä hahmottelen mahdollisia jatkotutkimusaiheita. Lisäksi mietin, mitä opin tutkielman teon aikana ja pohdin, voiko pro gradu -työtäni kutsua feministisen tiedon tuottamiseksi.

Tutkielmani tavoitteena oli tarkastella, millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy nuorten naisten näkökulmasta. Aineistoinani toimivat Tampereen Tyttöjen Talolla järjestetty ryhmäkeskustelu sekä kaksi audiovisuaalista aineistoa, kohtaus Normaaleja ihmisiä -sarjasta sekä Buduaar -lyhytelokuva. Analysoin aineistot laadullisen teoriaohjaavan sisällönanalyysin avulla ja lisäksi mukailin Jacksonin ja Mazzein (2012) analyysimenetelmää eli ”ajattelin teorian kanssa”.

Ensimmäinen asettamani tutkimuskysymys oli ”miten luottamusta rakennetaan ja rikotaan neuvottelussa seksuaalisesta suostumuksesta Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa ja Buduaar -lyhytelokuvassa”. Luottamusta rakennettiin ja rikottiin molemmissa audiovisuaalisissa aineistoissa niin sanallisesti kuin sanattomastikin. Normaaleja ihmisiä -sarjan kohtauksessa luottamuksen neuvottelu ja siten seksuaalisen suostumuksen neuvottelu onnistui, sillä luottamusta rakennettiin monin tavoin ja luottamusta rikottiin hyvin vähäisesti, jos lainkaan. Buduaar -lyhytelokuvassa puolestaan luottamuksen ja siten seksuaalisen suostumuksen neuvottelu epäonnistui, sillä luottamusta rikottiin erinäisillä keinoilla lähinnä sanattomasti mutta osin myös sanallisesti, vaikka luottamusta yritettiin rakentaa erityisesti sanallisesti.

Toinen tutkimuskysymykseni oli ”millaisena ilmiönä seksuaalinen suostumus näyttäytyy ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla”. Ryhmäkeskustelusta 18—27-vuotiaiden nuorten naisten kanssa nousi kaksi pääteemaa, luottamus ja valtasuhteet. Luottamukseen liittyen keskustelimme kommunikaatiosta intiimin läheisyyden tilanteessa ja seksiin liittyvistä oletuksista sekä seksistä kieltäytymisestä ja siihen painostamisesta. Keskustelijat näkivät kommunikaation tärkeänä tekijänä seksitilanteessa ja sen ajateltiin voivan olla niin sanallista kuin sanatontakin (Beres 2014). Seksiin liittyvät oletukset limittyivät ryhmäkeskustelijoiden puheissa niin kommunikaation kuin sukupuoliroolienkin kanssa; kommunikointi omista haluista ja toiveista sekä niistä seksikumppanilta kysyminen nähtiin tärkeäksi, jotta tilanne olisi molemmille miellyttävä. Ryhmähaastatteluun osallistuneet ajattelivat seksistä kieltäytymisen olevan turvallista luottamuksellisessa ilmapiirissä mutta keskustelijat tunnistivat myös kieltäytymiseen kytkeytyvän sukupuolittuneen ajattelutavan, jonka mukaan nainen antaa suostumuksen miehelle (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013). Seksiin painostamisen tuloksena keskustelijat tunnistivat mahdollisuuden päätyä harrastamaan seksiä, jota ei todellisuudessa halua (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; O’Sullivan & Allgeier 1998).

Valtasuhteet korostuivat ryhmäkeskustelijoiden puheissa liittyen sukupuolirooleihin ja seksiin liitettyihin stereotypioihin, kokemuseroihin ja epävarmuuteen, päihteisiin sekä ehkäisyyn. Ryhmäkeskustelun osallistujat keskustelivat stereotyyppisestä heteroseksin käsikirjoituksesta, jossa paikantuvat myös sukupuoliroolit; mies ”ottaa” ja nainen ”antaa” seksiä (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Fenner 2017; Jozkowski & Peterson 2013). Aiemmat seksikokemukset ja sitä kautta saatu itsevarmuus seksitilanteessa toimimiseen vaikutti keskustelijoiden puheissa seksitilanteessa vallitseviin valtasuhteisiin; enemmän kokemusta omaavalla oli tilanteessa enemmän valtaa vähemmän kokemusta omaavaan nähden. Valtasuhteita aiheuttavaksi tekijäksi seksitilanteessa keskustelijoiden puheissa nousi myös päihtymys. Päihtyneen ajateltiin olevan alttiimpi käyttäytymään huonosti, jolloin päihtyneenä tulisi olla varovainen, ettei satuta toista. Ehkäisy eli seksitaudeilta ja/tai raskaudelta suojautumisesta neuvottelu nähtiin keskusteluun osallistuneiden nuorten naisten näkökulmasta tärkeänä, jotta suostumuksellisuus toteutuisi (Jozkowski & Peterson 2013).

Seksuaalisen suostumuksen kytköstä luottamukseen tai julmaan optimismiin ei ole aiemmin tietääkseni tutkittu, joten tutkielmani tuo siten uutta tietoa aihepiiristä. Tähän liittyikin kolmas

tutkimuskysymyksenä, ”miten luottamus ja julma optimismi auttavat ymmärtämään seksuaalista suostumusta”. Luottamus nousi vahvasti esiin nuorten naisten ryhmäkeskustelussa Tampereen Tyttöjen Talolla ja luottamus affektiivisena käsitteenä (Jones 1996) ohjasi minut ajattelemaan suostumusta ja luottamusta suhteessa julmaan optimismiin (Berlant 2011). Aineistoni perusteella luottamus mahdollistaa seksuaalisen suostumuksen toteutumisen, mutta jos luottamus rikkoutuu tai se jää saavuttamatta, alkaa tilanteessa operoida julma optimismi.

Keskeinen tutkielmani tulos siis on, että haastattelemieni nuorten naisten puheissa luottamus liittyy olennaisesti seksuaaliseen suostumukseen. Luottamuksen ohella analyysini perusteella julma optimismi (Berlant 2011) operoi seksistä neuvottelun ja seksuaalisen suostumuksen kentällä. Tutkimukseeni osallistuneen nuoren naisen sanoin, seksuaalinen suostumus voidaan ymmärtää ”molemmipuolisena luottamussuhteena”. Analyysini perusteella luottamus siis on edellytys suostumukselliseen seksiin. Luottamuksen rikkominen tai sen toteutumatta jääminen johtaa kuitenkin julmaan optimismiin, jossa asia, jotka henkilö haluaa (tässä tapauksessa luottamuksen kautta saatu läheisyys, johon voi kuulua tai olla kuulumatta seksiä) onkin este henkilön ”kukoistukselle” ja hyvälle elämälle. Seksuaaliväkivalta voi aiheuttaa vakaviakin terveyshaittoja uhrille (García-Moreno ym. 2013) ja lievemmätkin vahingonteot seksuaaliseen kanssakäymiseen liittyen voivat vaikuttaa negatiivisesti sen kokijoihin (Carmody & Ovenden 2013).

Tutkielmani tuloksia voisi soveltaa seksuaalisen suostumuksen määrittelyssä ja käsitteellistämässä siten, että seksuaalista suostumusta ajateltaisiin kahdenvälisen, affektiivisen luottamuksen kautta. Luottamuksen toteutuminen voisi olla suostumuksen keskiössä, mutta samalla tiedostettaisiin luottamuksen haavoittuvuus; kuinka luottamus toteutuessaan myös altistaa sen rikkomiselle ja satuttamiselle (Jones 1996), esimerkiksi seksiin tai intiimiin läheisyyteen liittyen toisen henkilön rajojen ylittämiseksi. Samalla tiedostettaisiin julman optimismin (Berlant 2011) kytkös seksuaaliseen suostumukseen; kuinka luottamuksen rikkominen tai sen saavuttamatta jääminen voi johtaa tilanteeseen, jossa aluksi tavoiteltu asia (luottamuksellinen läheisyys, johon voi kuulua myös seksi) voikin olla henkilöön negatiivisesti vaikuttava ja täten asettua esteeksi henkilön kukoistukselle.

Konkreettisenä esimerkkinä luottamuksen rikkomisesta toimii tutkielmani kontekstissa seksuaaliväkivalta. Vaikka toivoin voivani käsitellä seksuaalista suostumusta muutenkin, kuin väkivallan kautta, tuntuu se olevan lähes mahdotonta. Seksuaalisen suostumuksen kääntöpuolena tuntuu aina olevan seksuaaliväkivalta, oli rikoslainlainen määritelmä asiasta mitä tahansa. Aiempien

tutkimusten kartoittamat seksuaalisen suostumuksen nyanssit näkyvät myös omassa tutkielmassani. Erityisesti tutkimuskirjallisuudessa keskusteltu ei-haluttu mutta periaatteessa suostumuksellinen seksi (Bay-Cheng & Eliseo-Arras 2008; Conroy ym. 2015; Morgan ym. 2006; Muehlenhard & Peterson 2005) näyttäytyy oman tutkimukseni valossa selkeästi ei-suostumuksellisena seksinä, sillä tutkielmaani peilaten ei-haluttu seksi ei voi olla suostumuksellista. Ajattelen, että julma optimismi (Berlant 2011) operoi tällaisessa ei-halutun seksin kontekstissa. Tällöin seksiin voidaan nimellisesti ”suostua” mutta todellisuudessa seksin kautta ei saavuteta ”hyvää elämää”, vaan päinvastoin se voi haitata henkilön elämää ja hyvinvointia.

Tutkimukseni rajoitteiksi voidaan laskea ainakin, että ryhmähaastattelussa käyttämäni virikemateriaali oli hyvin heteronormatiivista (Sehlikoglu & Karioris 2020), mikä todennäköisesti johti siihen, että sitä seurannut keskustelukin pysyi pitkälti heteronormatiivisissa uomissa, vaikkakin tätä heteroasetelmaa myös hieman kyseenalaistettiin. Heteronormatiivisuuden lisäksi materiaaleissa esiintyvät henkilöhahmot olivat valkoisia, laihoja ja vammattomia, eli myös näillä tavoin yhteiskunnassa vallitsevia normeja vahvistavia. Ryhmäkeskustelussa olisi voinut ilmetä muita teemoja seksuaaliseen suostumukseen liittyen, jos näyttämäni virikemateriaali olisi ollut toisenlaista, erilaisia normeja haastavaa. Samoin tutkimuksessani haastattelin ainoastaan yhden sukupuolikategorian (nainen) edustajia, vaikka tutkimukseen olisi saanut osallistua myös sukupuolibinäärin ulkopuolelle kuuluvia henkilöitä. Yksi jatkotutkimusmahdollisuus voisikin olla selvittää muiden sukupuolten näkemyksiä seksuaalisesta suostumuksesta. En kysynyt tutkimukseen osallistuneiden seksuaalisesta suuntautumisesta kerätessäni taustatietoja, joten tutkimuksestani ei voi sen suhteen tehdä päätelmiä. Jatkotutkimuksessa tulisikin ottaa eksplisiittisesti huomioon myös seksuaalivähemmistöön kuuluvien nuorten näkemykset seksuaalisesta suostumuksesta. Tutkielmani käsittelee iältään pelkästään nuoriksi luokiteltavien naisten näkemyksiä seksuaalisesta suostumuksesta, joten yksi kiinnostava jatkotutkimuksen aihe olisi tutkia eri-ikäisten näkemyksiä seksuaalisesta suostumuksesta. Laadullisena tutkimuksena tutkielmani tulokset eivät ole yleistettävissä laajempaan väestöön, vaan tarkastelevat ainoastaan tutkimukseeni osallistuneiden nuorten naisten ajatuksia aiheesta. Tästä huolimatta tutkimukseni antaa jonkinlaisia viitteitä siitä, miten seksuaalista suostumusta voisi käsitteellistää ja käsitellä.

Seksuaalista suostumusta on tärkeä tutkia, jotta saataisiin kuva siitä, mitä se ihmisille eletyssä elämässä tarkoittaa ja millaisia merkityksiä sille annetaan. Seksuaaliväkivallan vastainen työ ja seksuaalikasvatus hyötyvät sen ymmärryksestä, miten suostumuksellinen seksi käsitetään, miten

suostumus nähdään osana arkipäiväisiä neuvotteluja ja miten seksuaalista suostumusta sanoitetaan ihmisten välisessä kanssakäymisessä. Seksuaaliväkivallan ehkäisy on tärkeää, jotta sen aiheuttama kärsimys vähentyisi ja ihmiset voisivat kukoistaa ja elää mielekästä elämää. Moira Carmodya ja Georgia Ovendenia (2013, 805) mukaillen, ”täysi osallistuminen yhteiskuntaan ei ole mahdollista, jos elää jatkuvassa kaltoinkohtelun pelossa tai joutuu käsittelemään menneiden tapahtumien vaikutuksia”, viitaten seksuaaliseen häirintään ja väkivaltaan. Yksityiskohtaisempi ymmärrys ilmiöstä auttaa selittämään ja laajentamaan käsitystä aiheesta. Luottamuksen nostaminen seksuaalisen suostumuksen ymmärryksen keskiöön voi avata uusia tapoja puhua aiheesta ja auttaa konkretisoimaan suostumukseen liittyviä neuvotteluja. Samalla julman optimismin (Berlant 2011) käsite tuo näkyväksi luottamukseen liittyvän haavoittuvuuden ja aiheeseen liittyvät valtasuhteet.

Seksuaalisen suostumuksen tutkiminen affektiivisten käsitteiden kautta herättää kiinnostuksen, että olisiko seksuaalista suostumusta syytä tarkastella enemmänkin affektiivisuuden avulla. Jos affektit kuvaavat kehollisia prosesseja ja tunteita, sekä sitä, kuinka olemme yhteydessä muihin (Ahmed 2014), voisi affektien avulla ymmärtää seksuaaliseen suostumukseen liittyviä prosesseja paremmin. Seksuaalisen suostumuksen neuvottelussa kuitenkin nimenomaan ollaan yhteydessä muihin ja keskiössä ovat juurikin keholliset prosessit ja tunteet. Seksuaaliseen suostumukseen liittyy myös kiinteästi kommunikaatio (Beres 2007), jolloin keskeiseksi nouseekin se, mitä seksuaaliseen suostumukseen liittyvät affektit tekevät (Ahmed 2014) ja miten ne tässä prosessissa ilmentyvät. Jatkotutkimus voisi tarkastella seksuaalista suostumusta vielä enemmän affektiivisen tutkimusperinteen avulla.

Tutkielman teko on auttanut laajentamaan tietopohjaani seksuaalisesta suostumuksesta ja siitä käytävistä yhteiskuntatieteellisistä ja feministisistä keskusteluista sekä opettanut hahmottamaan tutkimuksen tekemiseen liittyviä prosesseja. Tutkiessani nuorten naisten käsityksiä seksuaalisesta suostumuksesta, on myös oma käsitykseni teemasta laajentunut ja syventynyt. Olen myös oppinut hallinnoimaan tutkimusprosessiin liittyviä osia suunnittelun kautta tutkimusaineiston keräämiseen ja kirjoittamani tekstin muokkaamiseen. Samalla prosessiin on kuulunut tutkimusongelman jatkuvaa uudelleenrajaamista, tiedon hankintaa aihepiiristä sekä sen prosessointia. Matkan varrella olen toki ehtinyt kyseenalaistaa niin koko akateemisen maailman kuin oman kyvykkyyteni kyseisessä ympäristössä toimimiseen, oppien kuitenkin luottamaan jälkimmäiseen ja samalla innostumaan ensimmäisestä. Vaikka olen aina pitänyt niin lukemisesta kuin kirjoittamisestakin, olen koko yliopistossa opiskeluni ajan kyseenalaistanut niin motivaatitani kuin ”sopivuuttani” akatemiaan. Tämän tutkielman teko kaikkine ylä- ja alamäkineen kuitenkin opetti itsestäni sen, että uteliaisuus

maailmaa ja sen ilmiöitä kohtaan on hyvinkin kantava voima ja niin klisee kuin se onkin, niin tekemällä oppii.

Koko tutkielman työstämisen ajan mielessäni pyöri kysymys: voinko väittää, että pro gradu - tutkielmani on feministisen tiedon tuottamista. Lyhyt vastaukseni kysymykseen on kyllä, pidemmin sitä perustelen kolmella seikalla. Ensinnäkin, suhtaudun tutkielmassani sukupuoleen sosiaalisesti rakentuneena asiana, enkä yksiselitteisesti pelkää biologiasta tai binäärisenä rakennelmana (Butler 2006). Lisäksi tunnistan sukupuolen yhteiskunnalliset ja poliittiset ulottuvuudet ja sen, kuinka sukupuolella on vaikutusta ja merkitystä niin henkilökohtaisella kuin rakenteellisellakin tasolla. Tunnistan siten sukupuolen vaikuttavan niin yhteiskunnallisiin kuin yksilöllisiin valtasuhteisiin. Tunnistan myös erot sukupuolikategorian sisällä, eli esimerkiksi sen, että naiset ovat keskenään erilaisia riippuen muun muassa heidän iästään, vammaisuudestaan, luokkataustastaan, ”rodustaan” ja niin edelleen (Crenshaw 1991; Davis 2014, 23; Ramazanoglu & Holland 2002, 106). Tämä on keskeistä feministiselle tutkimusotteelle (Ackerly & True 2020). Aineistoni ryhmäkeskustelussa seksuaalisesta suostumuksesta nousi esiin heteroseksiiin liitetyt stereotyyppit ja valtasuhteet, jossa mies nähdään aktiivisena ja nainen passiivisena seksin osapuolena (mies ”ottaa” ja nainen ”antaa” seksiä) (Beres 2007; Beres 2010; Brady ym. 2018; Jozkowski & Peterson 2013). Koin tärkeäksi ja ehkä osittain jopa emansipatoriseksi sen, että tutkielmassani kuuntelin nuoria naisia ja heidän mielipiteitään, jotka tyypillisesti mielletään yhteiskunnassamme passiivisiksi ja hiljaisiksi.

Toisekseen, otin tiedon tuottamisen prosessissa huomioon oman valta-asemani tutkijana. Reflektoin ja toin esiin valtasuhteita ja vallan käyttöä tutkielmani teossa (Ramazanoglu & Holland 2002, 118). Tutkijana olin valta-asemassa suhteessa ryhmäkeskustelun osallistujiin, sillä tein tulkintoja ryhmäkeskusteluun osallistuneiden puheista valitsemieni käsitteiden ja näkökulmien kautta. Kuitenkin edustaessani samaa sukupuolta ja suunnilleen samaa ikäluokkaa ryhmäkeskusteluun osallistuneiden kanssa koin, tai ainakin toivoin, että osallistujilla oli turvallisen tuntuinen ja mukava ilmapiiri keskustella tutkimukseni aihepiiristä. Minulla oli myös valtaa suhteessa osallistujiin, sillä olivathan keskustelijat paikalla minun kutsumanani ja oli myös minun päätökseni, mistä aiheesta keskustellaan. Samoin minulla oli valtaa valita käyttämäni virikemateriaalit, jotka taas puolestaan ohjasivat keskustelua. Virikemateriaaleja valitessani tiedostin vahvasti aiheen sensitiivisyyden, enkä halunnut valita videoiksi esimerkiksi raakaa väkivaltaa tai esimerkiksi raiskausta esittävää materiaalia. Koin, että tällaisen materiaalin esittämisellä olisi voinut olla mahdollisesti haitallisia

vaikutuksia keskusteluun osallistujille, enkä halunnut heitä altistaa sellaiselle. Noudatin siis hyvää tieteellistä käytäntöä ja pyrin välttämään osallistujien vahingoittamista ja minkäänlaista valta-asemani väärinkäyttöä tai hyväksikäyttöä (Ramazanoglu & Holland 2002, 115; TENK 2019, 7).

Kolmanneksi, en pyrkinyt tuottamaan täysin objektiivista totuutta tai tietoa, sillä en pidä sitä mahdollisena. Tunnistan tutkimukseni olevan subjektiivista ja siihen vaikuttaa vahvasti esimerkiksi oma kulttuurinen ja koulutuksellinen taustani (Ramazanoglu & Holland 2002, 146). Jotta tutkielmani voidaan laskea tieteelliseksi, on sen kuitenkin noudatettava hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK 2012) ja sen vuoksi esimerkiksi viitataan asianmukaisesti aiempaan tutkimukseen. Nojaan omassa tutkimuksessani paljon feministiseen teoriaan, minkä vuoksi tutkielmani voi luokitella feministisen tiedon tuottamisen jatkumoon.

Jonkinlainen tutkimustani ohjaava ideologia ja ajatus on toive kärsimyksen vähenemisestä maailmassa. Tämän jonkun mielestä ehkä naiivin tai jopa ylevän ajatuksen taakse kätkeytyy muun muassa se, että toivoisin kaikenlaisen väkivallan vähenevän maapallolla. Seksuaalisuuteen ja seksiin ajattelen tämän liittyvän siten, että kun meillä on enemmän tietoa vaikkapa seksuaalisesta suostumuksesta, ymmärrämme paremmin siihen liittyviä prosesseja, jolloin pystymme tehokkaammin puuttumaan sen kääntöpuoleen, eli seksuaaliväkivaltaan.

Ajattelen seksuaaliväkivallan, kuten kaiken väkivallan, olevan vallan väärinkäyttöä. Vaikka keskustelu seksuaalisesta suostumuksesta keskittyy yleensä lainsäädännön näkökulmiin ja siihen, missä tilanteessa joku on rikkonut lakia ja miten esimerkiksi raiskaus määritellään, itse lähestyn suostumusta seksiposiitiivisesta (Ivansky & Kohut 2017) näkökulmasta. Ajattelen siis, että seksillä on potentiaalia tarjota hyviä kokemuksia ja esimerkiksi nautintoa, mutta tiedostan myös, että seksi ei ole kaikille ihmisille tavoiteltava tai kiinnostava asia. Jonkinlaisena kannustimena toimii kuitenkin ajatus siitä, miten ihmisillä voisi olla kunnioitavampaa, huomioonottavampaa ja yksinkertaisesti parempaa seksiä. Ajattelen, että tähän tarvitaan muun muassa parempaa kommunikaatiota, kunnioitusta, luottamusta ja empatiaa; toisen asemaan asettumista ja toisen huomioimista mutta myös oman itsensä kunnioittamista ja kuuntelemista. Täten tutkimukseeni vaikuttavat taustatekijät ovat osaltaan poliittisia ja valtasuhteita kriittisesti tarkastelevia, mahdolliseen muutokseen maailmassa pyrkiviä. Kuten Ramazanoglu ja Holland (2002, 163) asian muotoilevat, feministisen tiedon tuottamisen tarkoituksena on sekä ymmärtää sukupuolittuneiden elämien todellisuutta ja mahdollisuus muuttaa niitä. Tähän olen omassakin tutkielmani teossa pyrkinyt.

Lähteet

- Aaltonen, S. (2011) Tytöt ja maine. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt: johdatus tyttötutkimukseen. Vastapaino.
- Aaltonen, J. (2012). Turvataitoja nuorille – Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Opas 21, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Ackerly, B.A. & True, J. (2020). *Doing feminist research in political and social science*. Red Globe Press.
- Ahmed, S. (2014). *Cultural Politics of Emotion*. Taylor & Francis Group.
<https://doi.org/10.4324/9780203700372>
- Bay-Cheng, L. & Eliseo-Arras, R. (2008). The making of unwanted sex: Gendered and neoliberal norms in college women's unwanted sexual experiences. *The Journal of Sex Research*, 45(4), 386–397. <http://dx.doi.org/10.1080/00224490802398381>
- Belfiore, E. (2020). How Shows Like 'Normal People' Are Normalizing Consent. Style Caster.
<https://stylecaster.com/normal-people-sex-scenes-consent/>. Viitattu 27.10.2021.
- Beres, M. A. (2007). 'Spontaneous' sexual consent: An analysis of sexual consent literature. *Feminism & Psychology*, 17(1), 93-108.
- Beres, M. A. (2010). Sexual miscommunication? Untangling assumptions about sexual communication between casual sex partners. *Culture, Health & Sexuality*, 12(1), 1–14.
<https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1080/13691050903075226>
- Beres, M. A. (2014). Rethinking the concept of consent for anti-sexual violence activism and education. *Feminism & Psychology*, 24(3), 373-389.
- Berlant, L. (2011). *Cruel optimism*. Duke University Press.
- Brady, G., Lowe, P., Brown, G., Osmond, J. & Newman, M. (2018). 'All in all it is just a judgement call': issues surrounding sexual consent in young people's heterosexual encounters. *Journal of Youth Studies*, 21(1), 35–50.
- Burkett, M. & Hamilton, K. (2012). Postfeminist Sexual Agency: Young Women's Negotiations of Sexual Consent. *Sexualities*, 15(7), 815–833.
- Butler, J. (2006). *Hankala sukupuoli : feminismi ja identiteetin kumous*. Gaudeamus.
- Butler, J. (2011). Sexual consent: some thoughts on psychoanalysis and law. *Columbia Journal of Gender and Law*, 21(2), 405–429.
- Carmody, M. & Ovenden, G. (2013). Putting ethical sex into practice: sexual negotiation, gender and citizenship in the lives of young women and men. *Journal of Youth Studies*, 16(6), 792–807. <https://doi.org/10.1080/13676261.2013.763916>

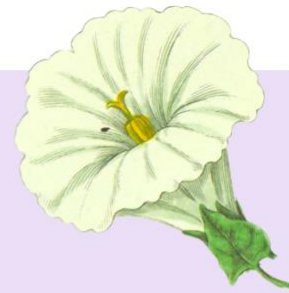
- Christianson, M. (2015). “Not Used But Almost...”—A Gender and Agency Analysis of the Grey Zone Between Consensual and Nonconsensual Sexual Intercourse. *Health Care for Women International*, 36(7), 768–783. <https://doi-org.libproxy.tuni.fi/10.1080/07399332.2014.900063>
- Conroy, N. E., Krishnakumar, A. & Leone, J. M. (2015). Reexamining Issues of Conceptualization and Willing Consent: The Hidden Role of Coercion in Experiences of Sexual Acquiescence. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(11), 1828–1846. <https://doi.org/10.1177/0886260514549050>
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(6), 1241–1299.
- Davis, K. (2014) Intersectionality as Critical Methodology. Teoksessa Nina Lykke (toim.) *Writing Academic Texts Differently. Intersectional Feminist Approaches and the Playful Art of Writing*. Routledge.
- Dray, K. (2020). Normal People: we need to discuss this BBC show’s portrayal of sex and consent. Stylist. <https://www.stylist.co.uk/life/normal-people-sex-scenes-consent-porn-marianne-connell-daisy-edgar-jones-paul-mescal/383681>. Viitattu 27.10.2021.
- Eduskunta (2020) Seksuaalirikoksia koskevan rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/seksuaalirikoksia-koskevan-rikoslain-20-luvun-kokonaisuudistus.aspx. Viitattu 20.2.2022.
- Fenner, L. (2017). Sexual Consent as a Scientific Subject: A Literature Review. *American Journal of Sexuality Education*, 12(4), 451–471. <http://dx.doi.org/10.1080/15546128.2017.1393646>
- Frith, H. & Kitzinger, C. (1997). Talk about sexual miscommunication. *Women’s Studies International Forum*, 20(4), 517–528.
- Fuchsman, K. (2019). Gaslighting. *The Journal of Psychohistory*, 47(1), 74-78.
- García-Moreno, C., Pallitto, C., Devries, K., Stöckl, H., Watts, C. & Abrahams, N. (2013). *Global and regional estimates of violence against women : prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. World Health Organization.
- Handler, R. (2020). How Normal People Does Sex So Good. Vulture. <https://www.vulture.com/2020/04/normal-people-good-sex-scenes.html>. Viitattu 27.10.2021.
- Honkasalo, V. (2011). Pois lokerosta – Katsaus monikulttuurisuuden huomioimiseen tyttötutkimuksessa ja tyttötyössä. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt: johdatus tyttötutkimukseen*. Vastapaino.
- HTK 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Ohje 2012. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012#HTK>

- Ivanski, C. & Kohut, T. (2017). Exploring Definitions of Sex Positivity through Thematic Analysis. *The Canadian Journal of Human Sexuality*, 26(3), 216-225.
- Jackson, A. & Mazzei, L. (2012). Thinking with Theory in Qualitative Research: viewing data among multiple perspectives. Routledge.
- Jones, K. (1996). Trust as an Affective Attitude. *Ethics*, 107(1), 4–25.
<https://doi.org/10.1086/233694>
- Jones, K. (2012). Trustworthiness. *Ethics*, 123(1), 61–85. <https://doi.org/10.1086/667838>
- Jones, K. (2019). Trust, distrust, and affective looping. *Philosophical Studies*, 176(4), 955–968.
<https://doi.org/10.1007/s11098-018-1221-5>
- Jozkowski, K. N., & Peterson, Z. D. (2013). College Students and Sexual Consent: Unique Insights. *The Journal of Sex Research*, 50(6), 517. <http://dx.doi.org/10.1080/00224499.2012.700739>
- Kansalaisaloite (2018) Raiskauksen määritelmä suostumusperustaiseksi - Suostumus2018.
<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/3209>. Viitattu 14.12.2020.
- Kaysen, D., Neighbors, C., Martell, J., Fossos, N., & Larimer, M. E. (2006). Incapacitated rape and alcohol use: A prospective analysis. *Addictive Behaviors*, 31(10), 1820–1832.
<https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2005.12.025>
- Koivunen, A. (2010) An affective turn? Reimagining the subject of feminist theory. Teoksessa Marianne Liljeström & Susanna Paasonen (toim.) Working with affect in feminist readings : Disturbing differences. Taylor & Francis Group.
- Kouluterveyskysely (2021) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2021. <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/kouluterveyskysely/kouluterveyskyselyn-tulokset>. Viitattu 20.3.2022.
- Kuortti, M., & Jähi, R. (2010). Riskillä vai ilman – tutkimus tyttöjen seksikäyttäytymisen valinnoista ja niihin liittyvistä arvoista. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti*, 46(4), 244–257.
- Laukkanen, M. & Mulari, H. (2011). Tyttöjä mediassa, tyttöinä mediassa. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) Entäs tytöt: johdatus tyttö tutkimukseen. Vastapaino.
- Laws, C. (2020). BBC's 'Normal People' powerfully portrays sexual consent in a way we've never seen before. *Glamour Magazine*. <https://www.glamourmagazine.co.uk/article/normal-people-bbc-consent>. Viitattu 27.10.2021.
- Law, A. (2020). The Normal People Adaptation Shows Virginity and Consent in a way I've Never Seen on TV. *Popsugar*. <https://www.popsugar.co.uk/entertainment/normal-people-series-bbc-sex-virginity-and-consent-47412170>. Viitattu 27.10.2021.
- Massumi, B. (2002). *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Duke University Press.

- Morgan, E., Johnson, I., & Sigler, R. (2006). Gender differences in perceptions for women's participation in unwanted sexual intercourse. *Journal of Criminal Justice*, 34(5), 515–522. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2006.09.006>
- Muehlenhard, C. & Peterson, Z. (2005). Wanting and Not Wanting Sex: The Missing Discourse of Ambivalence. *Feminism & Psychology*, 15(1), 15–20.
- O'Sullivan, L. F. & Allgeier, E. R. (1998). Feigning sexual desire: Consenting to unwanted sexual activity in heterosexual dating relationships. *The Journal of Sex Research*, 35(3), 234–243. <https://doi.org/10.1080/00224499809551938>
- Pakarinen, M., Helminen, M, Kylmä, J. & Suominen, S. (2014). Ammattiin opiskelevien 15-19-vuotiaiden nuorten seksuaalikäyttäytyminen/Sexual behavior of vocational school students aged 15 to 19. *Hoitotiede*, 26(3), 166–176.
- Papp, K., Kontula, O. & Kosonen, K. (2000). *Nuorten aikuisten seksuaalikäyttäytyminen ja seksuaaliset riskitotot*. Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto.
- Pietilä, I. (2017) Ryhmäkeskustelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino.
- Ramazanoglu, C. & Holland, J. (2002) *Feminist Methodologies, Challenges and Choices*. Sage.
- Reinboth, S. (2021). Sammuneen raiskaamista ei nähty ongelmana Hanna-Maria Sepän lapsuudessa – nyt rikosasianajaja ajaa politiikkaa, jossa huomio olisi rikosten ennaltaehkäisyssä. Helsingin Sanomat. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008390309.html>. Viitattu 22.3.2022.
- Rikoslaki 1889/39, 20 luku 1998/563. Seksuaalirikoksista. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L20>
- Ruuhilahti, S. (2005). Nuoret ja seksi: Oikeuksia vaiko ainoastaan velvollisuuksia? *Nuorisotyö*, 59(5), 16–18.
- Sehlikoglu, S. & Karioris, F. G. (2020). *The everyday makings of heteronormativity : cross-cultural explorations of sex, gender, and sexuality*. Lexington Books.
- Smette, I., Stefansen, K. & Mossige, S. (2009). Responsible Victims? Young People's Understandings of Agency and Responsibility in Sexual Situations Involving Underage Girls. *Young*, 17(4), 351–373.
- Smok (2021) Muunsukupuolisuus. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/muunsukupuolisuus/>. Viitattu 27.10.2021.
- Sumayya, E. (2019). I'm not sure this is rape, but: An exposition of the stealthing trend. *Sage Open*, 9(2), 1–11. <http://dx.doi.org/10.1177/2158244019842201>
- Tampereen Tyttöjen Talo (2021) Etusivu. Tampereen Tyttöjen Talo. <https://www.tyttö.fi/>. Viitattu 27.10.2021.

- Tampereen yliopisto (2021) Kiistelty suostumus: läheisyyden sosiaalinen ja digitaalinen rajankäynti nuorten romanttisissa suhteissa (2019-2023). <https://projects.tuni.fi/suostumus/>. Viitattu 8.12.2021.
- TENK 2019:3. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Ohje 2019:3. Tutkimuseettinen neuvottelukunta.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (Uudistettu laitos). Tammi.
- Törrönen, J. (2017) Virikehaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino.
- Valtioneuvosto (2019) Oikeusvaltion kehittäminen. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/oikeusvaltion-kehittaminen>. Viitattu 14.12.2020.
- Vuorelainen, A. & Elonheimo, H. (2013). Nuorten vastikkeellinen seksi pääkaupunkiseudulla. *Haaste : asiantuntevasti rikoksentorjunnasta ja kriminaalipolitiikasta*, 13(2), 32–33.
- Wilkinson, S. (1999). Focus Groups: A Feminist Method. *Psychology of Women Quarterly*, 23(2), 221–244. <https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1999.tb00355.x>
- Yle Areena (2021A) Normaaleja ihmisiä. <https://areena.yle.fi/1-50495302>. Viitattu 12.5.2021.
- Yle Areena (2021B) Buduaar. <https://areena.yle.fi/1-50281368>. Viitattu 12.5.2021.
- Yksittäistapaus (2021). <https://www.yksittaistapaus.fi/>. Viitattu 12.5.2021.

KUTSU TUTKIMUSHAASTATTELUUN

Hei! Opiskelen Tampereen yliopistossa sukupuolentutkimusta ja etsin graduuni haastateltavaksi **16-28-vuotiaita tyttöjä ja muunsukupuolisia nuoria.**

Haastattelussa keskustelemme **seksistä ja omista rajoista** sekä katsomme aiheeseen liittyvän lyhytelokuvan.

Haastattelu tapahtuu pienryhmässä Tampereen Tyttöjen talolla (Pyhäjärvenkatu 1 B 1) **tiistaina 29.9.2020 klo 16:30**. Haastattelun kesto on noin 1,5-2 tuntia.

Jotta pystyn analysoimaan keskustelua gradussani, haastattelutilanne äänitetään. Aineistoa käytetään vain tutkimuksellisiin tarkoituksiin ja sitä käsitellään niin, ettei haastateltavien henkilöllisyys ole tunnistettavissa. Aineisto tuhoaan graduni valmistuttua.

Toivon mukaan kaikenlaisia haastateltavia, joita aihe kiinnostaa, eli **voit osallistua haastatteluun riippumatta siitä, onko sinulla ollut seksikokemuksia tai ei**. Tutkimukseen osallistuville on tarjolla karkkia.

Ilmoittaudu mukaan **28.9.2020 mennessä** [REDACTED] lle

([REDACTED]).

Ystävällisin terveisin, Roosa Saukkonen

[REDACTED]

Liite 2: Haastattelurunko

Itseni ja tutkielman/keskustelun aiheen esittely. Anonymiteetti, vapaaehtoinen osallistuminen, äänitys. Esittäytymiskierros.

Virikemateriaali: Normaaleja ihmisiä (n. 9 min)

Mitä videolla tapahtui? Ketä siinä esiintyi? Mitä he tekivät? Mistä video kertoi?

Mitä ajatuksia video herätti? Olisiko tilanne voinut edetä tai päättyä toisin?

Jos on kiinnostunut jostakusta, niin **miten kertoa tai ilmaista toiselle**, että haluaa läheisyyttä tai seksiä tämän kanssa?

Mistä tietää, että joku haluaa/ei halua harrastaa seksiä kanssasi?

Miten ilmaista, että haluaa tai ei halua harrastaa seksiä?

Jos tuossa videossa tai muuten jompikumpi olisi halunnut lopettaa kesken, niin miten sen olisi voinut ilmaista? Olisiko se ollut helppoa?

Milloin tai missä tilanteessa seksistä voi kieltäytyä? Onko tilanteita, joissa se voisi olla vaikeaa?

Virikemateriaali: Buduaar (n. 15 min)

Mitä videossa tapahtui? Ketä siinä oli ja mitä he tekivät?

Miltä videon katsominen tuntui, mitä ajatuksia se herätti?

Miten tämä toinen video erosi ensimmäisestä videosta?

Olisivatko videon henkilöt voineet toimia jotenkin toisin? Miten?

(Mitä seksi on?/Mitä seksi ei ole? Mitä tapahtuu ennen seksiä?/Mikä johtaa seksiin?/Miten seksiin päädytään? Mistä seksi alkaa?/Mihin seksi loppuu?)

Onko termi seksuaalinen suostumus tuttu?

Onko se sellainen termi, jota käytätte tai voisitte käyttää itse?

Onko jotain muita sanoja, joita käyttäisitte mieluummin?

Onko jotain teemaan liittyvää, mitä vielä haluaisitte sanoa, mitä en osannut kysyä?

Taustatiedot, auttavat tahot, sähköpostiosoite tiedotukseen valmiista gradusta. Karkit ja kiitokset!

Liite 3: Ryhmäkeskusteluun osallistuneille jaettu ”auttavat tahot”-listaus

Jos haluat keskustella lisää haastattelun herättämistä ajatuksista, voit ottaa yhteyttä esim. seuraaviin tahoihin:

- Tampereen Tyttöjen Talon seksuaaliväkivaltatyöntekijä [Nimi]
 - o [Puhelinnumero]
 - o [Sähköpostiosoite]
- Naisten Linja
 - o www.naistenlinja.fi
 - o 0800 02400 (ma-pe 16-20, ti 12-14)
 - o Chat (ma 12-14, ti-to 17-19)
 - o Nettikirjepalvelu (24/7)
- Nollalinja
 - o www.nollalinja.fi
 - o 080 005 005 (24/7)